STRIP SCHRIFT

Prijs f 6,50
Bfr. 140

JAN KRUIS
ANDREAS
SOEPERMAN

287 - JAARGANG 28 NUMMER 10 - 'S WERELDS OUDSTE STRIPINFORMATIEBLAD - VERSCHIJNT 10x PER JAAR

AGENDA

t/m 4 maart
Expositie 'Tekenen van verzet. Actie-affiches en politieke tekeningen van Len Munnik', Verzetsmuseum Zuid-Holland, Turfmarkt 30, Gouda, info: (+31) 0182-520385.
t/m 26 maart
Expositie Henk Kuijpers, Gemeentehuis, Marktstraat 2, Zweeloo, info: (+31) 035-6243153.
t/m 31 maart
Expositie 'Dwars door de hemel' over de burgerluchtvaart, Kinepolis, Eeuwfeestlaan 1, Brussel, België, info: (+32) 02-4742600.
t/m 7 april
Expositie '100 jaar strips in de U.S.A.', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, info: (+32) 02-2191980.
t/m 15 april
Expositie 'La bande des six nez' met schatten uit privéverzamelingen, Radisson SAS Hotel, Wolvengracht 47, Brussel, België, info: (+32) 02-2192828.
t/m 28 april
Expositie Hans Borrebach, 'Babs bootje krijgt een stuurman', Museum Jannink, Haaksbergerweg 147, Enschede, (+31) 053-4319093.
t/m 15 september
Expositie 'De Marsupilami, een nieuwe soort voor de wetenschap', Museum voor Natuurwetenschappen, Vautierstraat 29, Brussel, België, info: (+32) 02-6274233.
1 t/m 12 maart
Expositie 'Stripportretten', Daniel Fouss fotografeerde Belgische stripauteurs in hun omgeving, FNAC, Place Maréchal Foch 1, Luik, België, info: (+32) 041-220129.
1 t/m 30 maart
Expositie 'Loustal: zijn kleuren', Mekanik Strip, St-Jacobsmarkt 73, Antwerpen, België, info: (+32) 03-2342347.
1 maart t/m 30 april
Expositie 'Victor Sackville en de mooiste steden van Europa', Eurovillage, Karel De Grotelaan 80, Brussel, België, info: (+32) 02-2308555.
7 maart t/m 15 september
Museum met ballonnetjes, Een ludieke en geanimeerde tocht langs voorwerpen die een inspiratiebron vormden voor strips: de fetisj van het Gebroken Oor, de mummie van Raskar Kapak enzovoort, Koninklijke Musea voor Kunst en geschiedenis, Jubelpark, Brussel, België, info: (+32) 02-7417211.
8 t/m 23 maart
Internationaal Festival van de Fantastische Film, Science-fiction en Thriller van Brussel, Passage 44, Kruidtuinlaan, Brussel, België, info: (+32) 02-2011495.
8 maart t/m 18 april
Expositie Luuk Bode, Matthias Giesen, Robert van der Kroft en Jeroen de Leijer, Galerie De Kunst Kelder, Witte de Withstraat 19a, Rotterdam, info: (+31) 010-2130665.
9 en 10 maart
8e Stripbeurs, 't Vlaams Stripcentrum, Letterkundestraat 139, Wilrijk, België, info: (+32) 03-8273110.
10 maart
11e Leidse Stripdag, Openbare Bibliotheek, Leiden, info: (+31) 071-5899942.
10 maart
Boekenbeurs (met strips), Het Turfschip, Chasséveld, Breda, info: (+31) 0413-342009.
15 t/m 26 maart
Expositie 'Stripportretten', Daniel Fouss fotografeerde Belgische stripauteurs in hun omgeving, FNAC, Place Maréchal Foch 1, Luik, België, info: (+32) 041-220129.
21 t/m 31 maart
Lentefeest, Bloementapijten van beroemde stripfiguren, Bruparck The Village, Eeuwfeestlaan 20, Brussel, België, info: (+32) 02-4770377.
27 maart
Strips in België, een geregionaliseerd onderwerp? Strips, een medium voor kinderen?, Tweetalig colloquium over historische, ideologische en grafische analyses. Faculteit Letteren, K.U. Leuven, Blijde Inkomststraat 21, leuven, België, info: (+32) 016-284611.
31 maart
9e Suske en Wiske Verzameldag, Zaal Bellevue, Basscheweg 34, Boxtel.
31 maart
Stripbeurs Nijdrop-Opwijk, Marktstraat 67a, Opwijk, België.
8 april
8e Delftse Stripdag, Zalencentrum Delftstede, Phoenixstraat 66, Delft, info: (+31) 015-2126097
13 en 14 april
Internationale Verzameldagen, Jaarbeurs, Utrecht, info: (+31) 030-2952950.
14 april
Stripdag, Refter 't Klepperke, Boudewijnlaan 15, Balen, België.
28 april
6e Brabant Strip Ruilbeurs + stripveiling, Martelarenlaan, Kessel-Lo (vlakbij station Leuven), België, info: (+32) 052-351822.
18 mei
4e Grote Stripbeurs, Brabanthallen, 's-Hertogenbosch, info: (+31) 040-2521009.
19 mei
Boeken- en stripbeurs, Kunstijsbaan, Eindhoven, info: (+31) 0413-342009.
1 en 2 juni
Stripdagen Haarlem, Haarlem, info: (+31) 023-5329506.
6 t/m 9 juni
Festival BD de Sierre, Sierre, Zwitserland.
30 juni
Regionale stripbeurs, Sjelter, Heemraadlaan 67, Leiderdorp, info: (031) 070-3973668.
20 juli t/m 11 augustus
11e Fristi Stripfestival Koksijde met ruilbeurzen op het Kerkplein op 28 juli en 11 augustus, Koksijde, België, info: (+32) 058-518810.
12 en 13 oktober
De Stripdagen, Het Turfschip, Chasséveld, Breda, info: (+31) 076-5415990.
9 en 10 november
Verzamelaars Jaarbeurs, Jaarbeurs, Utrecht, info: (031) 030-2955560.

Bits & Pieces

Krent

U heeft het vast gelezen. Zeshonderd en één Nederlandse en vierhonderd Belgische witte auto's zijn betrokken geraakt bij een publiciteitsstunt van Disney. Zo ook m'n tante Jo en ome Dirk. Met hun witte Opel Kadett. Lekker een dagje naar de Jaarbeurs in Utrecht. Autootje afgeven. Kopje thee met een kaakje. En dan maar hoopvol naar buiten gluren. Want buiten plakten vrijwilligers van Het Nationaal Sticker Collectief 'Plakband' elke witte auto vol met exact 132 zwarte stippen. En ook een pret-plakstrook op de linkerzijdeur met '101 Dalmatiërs, nu ook op video' of iets dergelijks. En omdat '1001' erg lijkt op '101' vonden de reclamejongens en -meisjes dit een tof idee. Een nul meer of minder merk je in die wereld toch niet.

De thee was nog niet op of Jo en Dirk vlogen naar buiten.

'Dames en heren, daar staat-ie, uw eigen echte Disney-car', megafoonde een soort Endemol-stalknecht. Wit met zwarte stippen. Alsof een zeemeeuw zich al vliegend had ontdaan van een kilo zoute-droprestanten.

'Over een maand gaan ze er weer allemaal af' toeterde de knecht verder.

Nou, dat hopen Jo en Dirk ook. Want een contractje hebben ze niet. Wel een kans op een ticket naar Parijs. Let wel, één kans op één ticket voor Eurodis. En ze hebben nog wat videobandjes ontvangen. Maar daar rijden ze wel een maand lang gratis fleetreclame mee. De theemutsen. En gelukkig dat ze waren. Niet te kort.

Maar, ik zie de grote dag al voor me. De reünie over een maand van de rijst-met-krentenauto's. Onder luid gejuich wordt de eerste sticker verwijderd. Ai, het eerste randje breekt af. Het zit goed gehecht. Dat is geen kinderpleisterlijm. Met een big smile voor de camera wordt een ander zwart vlekje beetgepakt. Nu komt ook de stickerverwijderaar erbij. En het eerste plastic schiet bijna los. Beetje trekken. Hebbes! Daar is-ie. Applaus! Terwijl iedereen zich ceremonieel naar de thee spoedt, klinkt er opeens een ijselijke kreet. Gatver. Zeshonderd hoofden draaien zich om. Verbijsterd zien ze een medewerker van Plakband naar zijn sticker kijken. Onderaan bungelt vrolijk een lapje autolak. De witte auto heeft zo te zien groene grondverf als onderlaag. De meute wordt onrustig. Gelijk geamputeerde Dalmatiërs beginnen ze te kwekken en te kwispelen. Sommigen pakken hun meegebrachte ultrasoft stickerverwijderaar. Anderen dreigen de Plakbanders met een krik te bewerken. En binnen komt de marketingstaf van Disney bijeen. Ze bespreken de ontstane situatie.

'Wat kost dat, een autootje overspuiten. En allemaal twee dagen Eurodis?'

'Twee mille per auto, schat ik', zegt een secretaristype.

'Tsjee. Dat kan ons een miljoen of twee gaan kosten'.

'Zeker'.

Het reclamebureau meldt plotseling weg te moeten naar een spoedklus elders. En redt het vege lijf.

'Daar gaat m'n winst', verzucht een snel ouder wordende manager. 'Dit wordt oproer'.

Op het parkeerterrein verschijnt een reality-tv-team. De producer draait een willekeurig vrouwtje een arm op haar rug. De tranen biggelen over haar wangen van de pijn. De camera loopt. De reporter slaat toe.

'Mevrouw. Ziet er niet best uit, hè, 't karretje'.

Snikkend wijst ze zesentwintig gaten in haar witte eigendom aan.

'Zaten de stickers over die gaten heen geplakt?', sart het interviewkreng. En terwijl de producer in het voorbijgaan het nietsvermoedende wijffie ontzettend tegen de schenen schopt, zegt ze jankend: 'Nee, het was die stickerlijm van DISNEY'.

Acuut treedt alarmfase vijf in. 'Stickerlijm van DISNEY?' brult de producer. Via zijn telefoon die gemonteerd zit in de hak van zijn Naaik-Airbag meldt hij z'n thuisbasis: 'Headlines, ik heb headlines'.

Twee dagen later ligt Disney over de knie op de tv. Tante Jo en Ome Dirk zitten genietend voor de buis.

'Kijk, dáááár staat ons karretje. Bij ons liet die lijm goed los, hè Dirk'.

'Ja, moeten ze ook maar hun auto wassen voor ze mee gaan doen aan zo'n actie' pruttelt Dirk tussen twee plakjes leverworst door.

'Oh nee, wat een gaten. Zesentwintig, Dirk. Moet je zien hoe dat schatje moet huilen'.

Ja, in Nederland leven we mee met elke actie. Bij Superclub kost die hondenvideo 30 piek. Bij Free Record moet je zegeltjes opsturen. En bij Blokker moet je ze weer opplakken. Domweg alle reclame-debiliteit wordt weer losgelaten op alle Jo's en Dirken van Nederland.

De intelligentie spat er vanaf. Volgend jaar komen er zeker drieduizend halve zolen dwerg spelen in de Jaarbeurs. Als Sneeuwwitje bij Disney weer aan heropvoering toe is. Zouden ze er echt over nagedacht hebben bij Disney?

Over die lijm?

Ben Bits

STRIP SCHRIFT

Jaargang 28 februari 1996 nummer 10 (287)

Verschijnt 10 maal per jaar
Stripschrift wordt samengesteld door een onafhankelijke redactie in opdracht van Het Stripschap. De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs

Redactie
Tijs Bagchus, Arco van Os, Rik Sanders, Harry Wibier

Redactie-assistentie
Michiel Kroder

Medewerkenden
Chantal Albers, Olav Beemer, Ben Bits, Ruud Booms, Erik van der Hoeven, Arnel Lefevere, Jeroen Mirck, Michel Nadorp, Peter Nieuwendijk, Rob van der Nol, Pieter van Oudheusden, Willem Ritstier, Stefan Rutten, Peter de Smet, René Uilenbroek, Noël Ummels, Rudy Vrooman, Anton Waslander, Jempi Welkenhuyzen

Redactie-adres
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
Telefoon: 010 - 220 10 63, telefax: 010 - 421 06 08
Buzzer (tijdens kantooruren): 06 - 59 54 23 25
CompuServe: 75464,2224
Internet: 75464.2224@compuserve.com
WWW: http://ourworld.compuserve.com/homepages/Stripschrift

Uitgever
Uitgeverij Stripstift
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam

Abonnementen
Abonnementen-administratie Stripschrift
t.a.v. Ton Schuringa
Postbus 11335
1001 GH Amsterdam
Telefoon: 020-685 22 29, telefax: 020-618 91 42
Abonnementsprijs ƒ59,50 / Bfr.1190
Leden van Het Stripschap ƒ2,50 / Bfr.45 korting
Nederland: Giro 209948 of
Bank 82.67.01.523
ten name van Stripschrift, Amsterdam
België: Bank 721-520.62.74-81
ten gunste van Het Stripschap, Turnhout
Opzeggingen alléén schriftelijk en uiterlijk twee maanden voor het aflopen van een abonnementsjaar
Foreign subscriptions on request

Reprorecht
Het overnemen, evenals het vermenigvuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie

Advertenties
Voor de opgave van advertenties en het opvragen van de tarieven kunt u contact opnemen met:
De Groene Amsterdammer
t.a.v. Herman Feddema
Postbus 353
1000 AJ Amsterdam
Telefoon: 020-623 08 64, telefax: 020-622 14 21

Druk
Drukpartners, Amsterdam

Distributie
Het Raadsel, Amsterdam; Geknipt Papier, Gent

Omslag
Jan Kruis
ISSN 0165-845X

Redactioneel

Eind januari zijn in het Franse Angoulême de jaarlijkse stripdagen gehouden. Op Europa's grootste festival met internationale allure kon 's werelds oudste stripinformatieblad vanzelfsprekend niet ontbreken. Maar wat bleek? De uitgeverijen Dupuis, Glénat, Vents d'Ouest en Lombard, toch niet de eersten de besten, schitterden door afwezigheid. Naar hun redenen gevraagd, antwoordden de eerste drie met 'geen commentaar'. Alleen uitgeverij Lombard wilde haar afwezigheid toelichten. Angoulême zou een wereld op zich geworden zijn. Een voor eigen parochie prekend clubje marginalen dat het grote strippubliek niet (meer) vertegenwoordigt. Bij de uitgeverijen die wèl gekomen waren klonk deze kritiek ook door. Dargaud sprak van een manifestatie met een karikaturaal elitisme en maande de organisatie hiervan goede nota te nemen.

Als een festival dat zó massaal bezocht wordt al elitair en marginaal genoemd wordt, hoe staat het dan wel niet met de Nederlandse beurzen? De grootste stripfestivals, die in Breda en Haarlem, trekken veel minder bezoekers dan Angoulême. Lopen er dan alleen maar rabiate fijnproevers rond? Iedereen die er ooit geweest is zal dat hartgrondig tegenspreken. De Stripdagen in Breda zijn ingericht voor een breed publiek. En hoewel Haarlem de naam heeft wat kunstzinniger van opzet te zijn, is het onzinnig te beweren dat daar uitsluitend een culturele elite aanwezig is.

Het lijkt er dan ook meer op dat de sceptische uitgeverijen zich achter een façade hebben willen verschuilen. Boze tongen beweren al dat financiële nood aan hun afwezigheid ten grondslag ligt. Of dat hun kritiek is ingegeven door ergernis over de weinige prijzen die hun in vorige edities te beurt zijn gevallen. Hoe dan ook, je kunt je afvragen wie er nou eigenlijk voor eigen parochie preekt.

Door stijging van de produktiekosten zullen met ingang van het volgende nummer de losse-nummerprijs en de abonnementstarieven iets worden verhoogd. Met ingang van de 29e jaargang kost een regulier nummer van Stripschrift in de losse verkoop ƒ6,95 / Bfr.150. Abonnees gaan ƒ62,50 / Bfr.1250 betalen en leden van Het Stripschap blijven uiteraard recht houden op hun korting van ƒ2,50 / Bfr.50 per jaar.

De uitgever

Inhoud

4 **JAN KRUIS** Rob van der Nol
12 **ADLER** Harry Wibier
14 **ANDREAS** Rik Sanders
19 **SOEPERMAN** Michiel Kroder
20 **SOEPEROERMAN** René Uilenbroek en Willem Ritstier
26 **BOEKEN**
31 **VIDEO**
32 **ACTUALITEITEN**
35 **OVERPEINZINGEN VAN EEN VLAKGOM** Peter de Smet
38 **STARS & STRIPS** Olav Beemer
40 **GREGOR** Jan Kruis

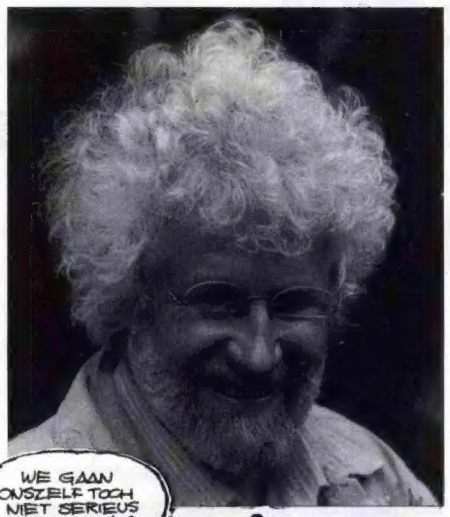

JAN KRUIS

Eén van de strips die Kruis in de oorlog las – en bewonderde – was *Sneeuwvlok de Eskimo* van **Wim Meuldijk** die werd gepubliceerd in De *Voorwaarts*. Nu wilde het geval dat Jans tante Sien bij Meuldijk in de buurt woonde en op een zekere dag in 1944 belde de elfjarige Jan aan. Er ging een wereld voor hem open. 'Ik ontdekte dat een tekenaar met oostindische inkt werkte. Om aan te geven waar de rasters in de strip moesten komen werd blauwe inkt of kleurpotlood gebruikt. Vanaf dat moment ben ik dat ook gaan doen.'
Dat Kruis sindsdien veel gedaan heeft, was te zien op een grote overzichtstentoonstelling van zijn werk in het Drents museum in Assen. Niet alleen Jan, Jans en de kinderen, maar vooral ook veel van zijn illustraties en vrij werk werd daar tentoongesteld. Ook verscheen er een lijvig boek met daarin een overzicht van leven en werk van Kruis.

Toonder en zo

Je eerste inspiratie was Sneeuwvlok de Eskimo van Wim Meuldijk, maar als ik naar academiewerk van je kijk, zie ik in sommige tekeningen duidelijk de invloed van Alfred Mazure.

Jan Kruis: Oh, dat is zeker mogelijk. In mijn jeugd had je maar weinig voorbeelden. Naast Meuldijk was dat natuurlijk ook *Dick Bos*. Ikzelf mocht ze niet hebben van mijn ouders, maar een vriendje van me had een hele stapel, netjes gekaft in bruin pakpapier. Die mocht ik dan wel eens lenen. Ik heb er eigenlijk nooit zo over nagedacht, maar nu je dat zo zegt heeft dat inderdaad wel invloed gehad.
Een andere belangrijke invloed was overigens **Marten Toonder** met z'n *Tom Poes*. Of eigenlijk al eerder. We hadden thuis *Doe Mee* en daar publiceerde hij toen de strip *Japie Makreel* in. Mijn broer Ger heeft die op een gegeven moment uitgeknipt en in een schriftje geplakt. Dat heeft hij mij toen voor m'n verjaardag cadeau gedaan. Toen Toonder laatst bij me op bezoek was liet ik hem dat zien. Hij vond het, geloof ik, wel heel bijzonder dat ik dat altijd bewaard heb.
Ik ken Toonder al heel lang. Als puber ben ik al eens op de Toonder Studio's geweest. Dat was ergens in de tweede helft van de jaren veertig. Ik was helemaal idolaat van Toonder en wilde hem wel eens zien. Ik ben toen naar Amsterdam gelift en bij de Studio's binnengewandeld. Het was een monumentaal pand en bovenaan de trap stond een grote, kapotte staande klok. Op het glas van de deur had iemand geschreven 'BIJ BRAND RUITJE INSLAAN'.

Vorig jaar viel er heel wat te vieren in stripland. Het ene jubileum volgde het andere in rap tempo op. Eén van die jubilea was dat van *Jan, Jans en de kinderen*. Zij bestonden 25 jaar.
Jan Kruis **– de tekenaar en schrijver van deze strip – werd op 8 juni 1933 in Rotterdam geboren. Al vanaf het moment dat hij een potlood vast kon houden, tekende hij. Hij maakte het bombardement mee op Rotterdam. 'Ik vond het fantastisch. Al die vliegtuigen, heel spannend allemaal. Ik merkte pas dat er iets ernstigs aan de hand was, toen ik door kreeg hoe gespannen en angstig mijn ouders waren.' Dat het een diepe indruk op hem gemaakt heeft blijkt uit de tekeningen die hij in de jaren daarna maakte. Steeds weer kwamen er vliegtuigen in voor.**

Maar je werd niet aangenomen?
Nee joh, sterker nog, ik heb er geen mens gezien. Alle deuren waren gesloten en ik dorst niet aan te kloppen. Ik ben zo weer weggegaan. Ik was pas een jaar of veertien. Als ik ouder was geweest was ik natuurlijk wel naar binnen gegaan en dan zou mijn hele leven anders gelopen zijn. Maar toen durfde ik het niet en ben weer naar huis gelift.

Toch zijn jullie elkaar later tegengekomen.
Terug in Rotterdam ben ik met nòg meer ijver gaan tekenen en ben ik naar de academie gegaan. Uiteindelijk belandde ik in de reclamewereld. Eén van de mensen die ik daar tegen kwam, was **Waling Dijkstra**. Van hem heb ik veel geleerd over strips. Hij ging even met me mee

naar huis om me wat kneepjes van het vak te leren. Uiteindelijk is hij tien dagen gebleven. Hij sliep in de hoek van de kamer op de grond.
Dijkstra werkte ook voor Toonder en hij heeft me bij hem geïntroduceerd. We zouden samen een strip gaan maken over *Meneer Darr*. Dat is niks geworden, maar Toonder had wel een ander idee dat misschien iets voor mij was: *Student Tijloos*. Toonder had het idee voor die strip al heel lang, maar kon geen geschikte tekenaar vinden. We spraken er over en ik was er enorm verguld mee dat hij mij vroeg. Hij zou de teksten voor het eerste verhaal zelf schrijven. Ik ben toen ijverig aan de slag gegaan. In het begin liep het lekker, maar het ging me steeds moeilijker af. Ik ben een echte tobber wat tekenen betreft, ik heb er mijn tijd voor nodig. Er waren in die tijd tekenaars, zoals **Gerard van Straaten** en **Hans Kresse**, die de tekeningen zo op papier slingerden. Dat kon ik dus niet. Uiteindelijk is de zaak op niets uitgelopen en bleef het bij 55 afleveringen. Waarom het precies gestopt is weet ik eerlijk gezegd niet meer, maar ik denk niet dat ik het tempo van een dagstrip had kunnen volgen. Ik ben er de man niet naar om elke dag een stripaflevering te tekenen.
Het is eigenlijk pas vorig jaar geweest dat ik Toonder weer ontmoet heb. Hij was in Groningen om de tentoonstelling *Kinderschoenen* te openen en daar heb ik hem weer gesproken. Dat mondde uit in een uitnodiging om hem te komen bezoeken in zijn hotel. Aangezien ik voor mijn plezier portretten schilder van mensen, leek het me wel aardig om er van hem ook één te maken. Bij die ontmoeting heb ik hem daarvoor toestemming gevraagd en hij stemde er direct mee in. Bij een tweede bezoek heb ik foto's van hem gemaakt en ben aan het schilderen geslagen.

***Boven*, De allereerste schets van het *Koninklijke Schilderij* en Jan in zijn atelier met het definitieve ontwerp. *Onder*, Student Tijloos.**

Ik heb het zien hangen op de tentoonstelling. Het is een prachtig portret.
Ja, ik ben er zelf ook wel tevreden over. Toonder wilde het graag in het echt zien en daarom heb ik hem uitgenodigd om de tentoonstelling te komen bekijken. Er was zelfs nog even sprake van dat hij de expositie zou openen, maar dat kwam niet zo goed uit met zijn agenda. Toen is hij dus op een mooie herfstdag naar het hoge noorden gekomen en hebben we gezellig bij mij thuis geluncht. Daarna zijn we naar de tentoonstelling gegaan. Het was leuk om als twee 'vakbroeders' al die tekeningen en schilderijen te bekijken.

door
ROB VAN DER NOL

Het schilderij van het Koninklijk Huis heeft een afmeting van 5 meter in de breedte en 3,25 meter in de hoogte.

Wat bezielt iemand om zoiets te schilderen?
Dat weet ik zelf ook niet. Het was iets dat ik altijd al wilde doen, een echt schuttersstuk schilderen zoals ze dat in vroeger eeuwen deden. Het maakte me niets uit wie ik moest schilderen. Als de Communistische Partij me had gevraagd het hele politbureau te schilderen, dan had ik het ook gedaan. Dit kwam toevallig zo uit. We spreken over 1976 en het liep tegen het veertigjarig huwelijk van **Bernhard** en **Juliana**. Ik deed toen voor Libelle de dubbelportretten, waarbij **Jojanneke**

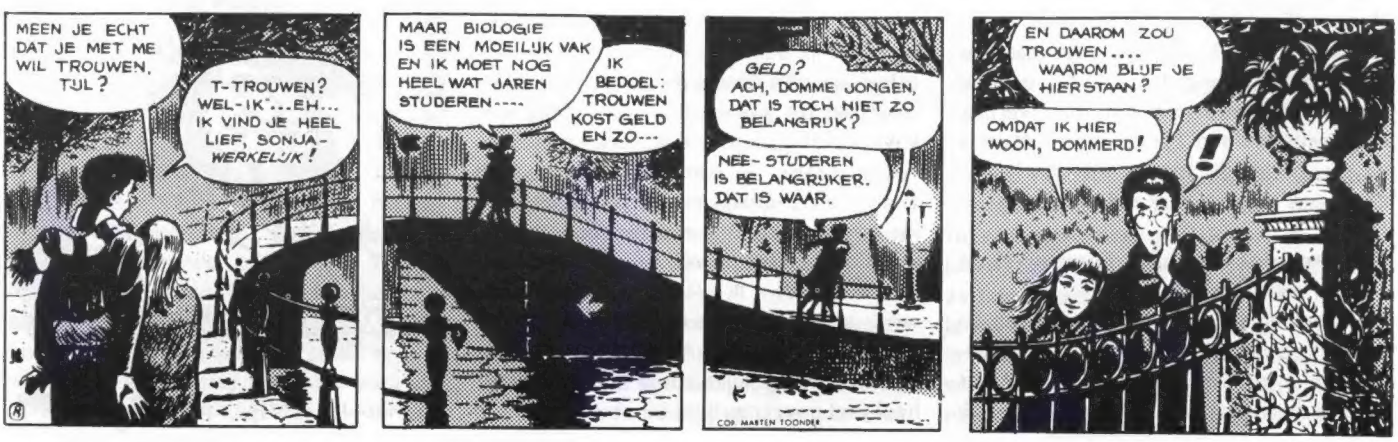
MEEN JE ECHT DAT JE MET ME WIL TROUWEN, TUL?
T-TROUWEN? WEL-IK'...EH... IK VIND JE HEEL LIEF, SONJA- WERKELIJK!
MAAR BIOLOGIE IS EEN MOEILIJK VAK EN IK MOET NOG HEEL WAT JAREN STUDEREN----
IK BEDOEL: TROUWEN KOST GELD EN ZO---
GELD? ACH, DOMME JONGEN, DAT IS TOCH NIET ZO BELANGRIJK?
NEE- STUDEREN IS BELANGRIJKER. DAT IS WAAR.
COP. MARTEN TOONDER
EN DAAROM ZOU TROUWEN.... WAAROM BLIJF JE HIER STAAN?
OMDAT IK HIER WOON, DOMMERD!
!

Uit de strip *Tommy en de draak* (1958/1959) voor *Olidin*.

STIENTJE en GERTJE
COPYRIGHT JAN KRUIS
MMM... RUIK JE DAT, STIENTJE? IK GELOOF DAT MAMS IETS AAN HET BAKKEN IS.
MMM, HEERLIJK. LATEN WE EENS GAAN KIJKEN.

Ook uit *Olidin*: voorlopers van Catootje en Jeroen? (1962)

Claassen een geschreven portret maakte van een bekende Nederlander en ik een geschilderd. Het leek me wel leuk om die reeks te eindigen met de koningin. Ik ben toen gaan praten met de hoofdredacteur, **Peter Middeldorp**. Die schrok eerst wel even. Omdat hij zijn auto naar de garage moest brengen, stelde hij voor dat ik met hem meeging om mijn verhaal maar eens te doen. Na een uurtje stemde hij toe, onder de voorwaarde dat ik wel elke week mijn *Jan, Jans* af zou leveren.

Maar een doek van die afmeting? Nam men je wel serieus?

Nee, niet echt. Ik ging schilderslinnen en verf en zo kopen en ze wilden me gewoon niet geloven. Ze dachten echt dat ik ze in de maling nam. Uiteindelijk heb ik

Illustratie voor Shellina 2-takt-olie.

in België het linnen gekocht en een paar kunstschilders gevonden die dat doek op konden spannen. Gelukkig verhuisde ik in die tijd net naar een boerderij in Drenthe. In de schuur was plaats genoeg om dat doek neer te zetten met een steiger ervoor.

Toen ik eraan begonnen was lekte het uit en binnen de kortste keren kwamen hier bussen met mensen langs. Vrouwenverenigingen die een dagje uit waren en zo. Dat was hartstikke leuk, dan stond ik echt een hele uitleg te geven. Ook de buitenlandse pers kwam er op af, allemaal van die boulevardbladen. De wildste verhalen deden de ronde. Dat ik, net als **Rien Poortvliet**, goed bevriend was met prins Bernhard, dat ik eenzelfde theeservies als de koningin had gekocht om na te schilderen en zelfs dat de koningin mij persoonlijk had gevraagd of ik zo'n doek wilde maken. Flauwekul natuurlijk ...

Hebben ze voor het doek geposeerd?

Nee, ik heb ze nooit ontmoet. Ik heb wel een plaatsje weten te bemachtigen binnen de hekken bij het defilé – toen Koninginnedag nog op Soestdijk werd gevierd – om schetsen te maken. Ik heb er trouwens niet veel geschetst, want mijn aandacht ging helemaal op aan het kijken naar het langstrekkend publiek. Prachtig was dat.

Ik ben twee jaar bezig geweest met dat doek. Het was een hele klus en ik had me er toch wel een beetje op verkeken. Het is natuurlijk een scène in de tuin van het paleis op een bepaalde dag. Dat heeft uiteraard tot gevolg dat de belichting en kleur linksbovenin dezelfde moet zijn als rechtsonderin. Je kunt dan niet op een stralende lentedag ineens met vrolijke kleurtjes aan de slag, maar je moet je aan je palet houden. Ook de strip had er onder te lijden. Ik werkte vijf dagen per week aan Het Schilderij en had maar twee dagen voor Jan, Jans. Als je naar de strips uit die periode kijkt zul je zien dat daar heel veel poezenstripjes bij zitten ...

Uiteindelijk is het schilderij in het raadhuis van Ameland terechtgekomen. Waarom daar?

Oh, da's simpel. Niemand wou het hebben. We hebben er enorm mee lopen leuren, maar geen mens zag er brood in. Even was er sprake van dat het op Schiphol zou komen te hangen, maar één of andere kunstadviescommissie was daar tegen. Tenslotte is het aan de koningin aangeboden en aangezien zij beschermvrouwe is van Ameland heeft zij dat als bestemming aangewezen.

Hadden ze daar nog een muurtje vrij?

Dat weet ik niet. Ik heb meer de indruk dat ze de raadzaal rond het schilderij hebben gebouwd.

Reclame

Je komt oorspronkelijk uit de reclamewereld. Toch ben je in de strip terecht gekomen.

Dat is eigenlijk vanzelf gegaan. Ik werkte op een gegeven moment voor het blad *Olidin* dat door reclamebureau Van Maanen werd geproduceerd voor Shell. Daar was op een gegeven moment vraag

Margriet-idee (1971).

naar een cowboystrip en die ben ik toen gaan maken. Ik wist absoluut niets van westerns en ben snel naar de winkel gehold om een stapeltje *Jerry Springs* te kopen, dat was mijn documentatie. Als westernstrip is het helemaal mislukt. Ik liet er draken in verschijnen en dat soort vreselijke dingen. Toch zag het er lekker uit.

Er werkten toen grote namen mee aan *Olidin*, zoals **Otto Dicke** en **Hans Kresse**. Kresse tekende toen *Pim en de Venusman*, en ik hoef denk ik niet te vertellen hoe die strip in de wandelgangen is gaan heten. Kresse had die stroken overigens te smal gemaakt en aangezien ik een soort manusje van alles was, heb ik toen overal een stukje aan zitten breien.

Je bent uiteindelijk bij *Kuifje* terechtgekomen ...

Ik wilde strips maken en ben naar **Hergé** gestapt die toen zelf het bewind over het weekblad *Kuifje* voerde. Die vond mijn stijl wel aardig en toen ben ik *Gregor* gaan maken. Kort daarop kwam er een nieuwe hoofdredacteur en die zag Gregor helemaal niet zitten en die strip is een stille dood gestorven. Inmiddels was ik in contact gekomen met **Peter Middeldorp** die bij *Robbedoes* zat. Daar had hij geen werk voor me, maar toen hij een tijdje later overstapte naar de Geïllustreerde Pers en weer later naar Spaarnestad, belde hij me op. Hij had een strip nodig voor *Libelle*. Ik was nog niet goed en wel begonnen aan de ontwikkeling van een familiestrip, toen hij ook een vinger kreeg in het weekblad *Sjors*. Ik moest de strip *Sjors en Sjimmie* overnemen van **Frans Piët**. Het hele Libelle-project belandde in de ijskast. Maar Sjors en Sjimmie heeft me nooit zo gelegen. Ik ben niet geschikt voor het maken van een vervolgverhaal. Dat beperkt me teveel. Zowel in het schrijven als in het tekenen. **Martin Lodewijk** heeft het schrijven van me overgenomen, maar ik kon gewoon geen twee pagina's per week tekenen. Ik was dan ook blij toen ik ermee kon stoppen. Toen is Libelle weer om de hoek komen kijken en kwam Jan, Jans van de grond.

Eén van de dingen die mij als kind al intrigeerde in Jan, Jans is dat er geen wit tussen de plaatjes zit. Zit daar een diepere filosofie achter?

Hahaha. Het is achteraf altijd makkelijk om er een mooie draai aan te geven, maar dat zal ik niet doen. Ik was in die tijd een beetje tegendraads en wilde breken met wat iedereen al deed. Toen heb ik dat wit dus weggelaten. En ach, de mensen vonden het wel leuk en dus heb ik het maar zo gelaten. Ik heb voor het buitenland trouwens nog eens een album helemaal om zitten werken, zodat er wèl wit tussen de plaatjes zat, maar voor de verkoop maakte het niets uit.

Pagina uit *Sjors en Sjimmie: De ring van Schiermeeuwenoog*, het tweede en laatste Kruisverhaal. Kruis, gevraagd naar het ontbreken van de verticale kaderstrepen tussen de plaatjes: 'Ik baalde toen waarschijnlijk al zo van die strip dat ik die kaders er op de uitgeverij tussen liet monteren. De kaders die er wèl staan, waren – voor zover ik me nu herinner – al voorgedrukt.'

Jan, Jans is nooit echt doorgebroken in het buitenland. Hoe komt dat? Is de strip te Nederlands?

Ik heb geen idee waarom het in het buitenland niet loopt. Ik denk niet dat de strip te Nederlands is. Er zijn albums verschenen in het Deens, Duits en Frans. Ook is er een vertaling in het Engels geweest om buitenlandse uitgevers te zoeken.

Er zijn nu meer dan 1000 afleveringen van Jan, Jans verschenen. Gaat het niet tegenstaan? Er is bij mijn weten in Europa geen gagstrip die langer loopt dan Jan, Jans. *Noortje* **van** Jan Steeman **en** Patty Klein **zitten nu op 950 en** Franquin **is ergens rond de duizend gestopt met** *Guust*.

Ik zou inderdaad ook geen strip weten die langer loopt. Ik zit nu op aflevering 1060. En tja, of het me niet gaat vervelen. Ik noem Jan, Jans altijd een dierbaar blok aan m'n been. Het wordt natuurlijk op den duur een sleur. Tekentechnisch zit er natuurlijk niet veel meer voor me in. De strip heeft nauwelijks decor, alleen als het strikt noodzakelijk is. Er zit een minimum aan rekwisieten in. Ook het aantal figuren is strikt beperkt.

Aan een aflevering Jan, Jans werk ik twee à drie dagen. Veel tijd daarvan besteed ik aan het bedenken van het plotje en het plaatsen van de teksten. Ik letter zelf en plak altijd eerst de kant en klaar geletterde tekst op de plaat voordat ik ga tekenen.

Is dat niet de omgekeerde wereld? Vroeger werden de balloons over de tekeningen heen geplakt en sinds de jaren zeventig 'plannen' de tekenaars zelf de plaats van de balloon.

Jawel, maar op deze manier zorg ik ervoor dat de tekst mooi over de plaat verdeeld word. Ik weet in m'n hoofd natuurlijk wel waar de figuren komen. Ik

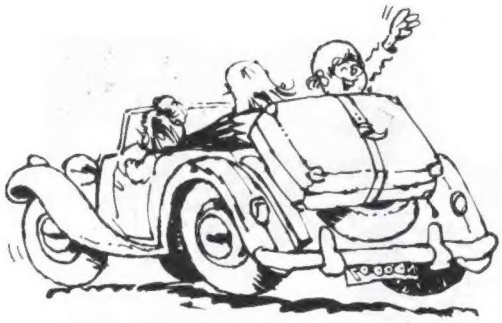

zorg er ook altijd voor dat er in het eerste plaatje weinig tekst staat, zodat de lezers er makkelijk inkomen.
Als die lettering erin zit is het eigenlijk alleen nog maar een kwestie van tekenen, dat is het makkelijke deel.

Illustraties

Wat doe je naast Jan, Jans?
Ik wandel veel met de hond en ben ook regelmatig met één van mijn auto's bezig. Ik heb een zwak voor auto's en heb er dan ook een aantal. Een pracht van een Citroën DS en natuurlijk de inmiddels overbekende rode MG. Ook teken en schilder ik graag.

SINDS ZE WETEN DAT IK ZWANGER BEN KRIJG IK VAN AL M'N VRIENDINNEN DE KINDERKLEERTJES. LIEF HÈ?
OF ZE WILLEN ER VANAF. DAT KAN OOK.
DE BLIJE BOEK

Daar zien we zelden wat van. Toevallig dat er op de tentoonstelling veel hangt, maar er wordt weinig van gepubliceerd.
Wat ik maak is ook niet direct voor publikatie bedoeld. Ik doe dingen die ik leuk vind om te doen. We hebben het net

Rechts, **Bijna alle plotjes voor *Gregor* gebruikte Kruis later voor *Jan, Jans en de kinderen*. Vergelijk bijgaande pagina maar eens met de Gregor-gag op de achterkant van dit nummer van *Stripschrift*.**

***Linksonder,* Andrea en Leontien Kruis, tekening met twee kleuren krijt (1976).**

al over dat portret van Toonder gehad. Zo heb ik er meer gemaakt van mensen die ik aardig vind of die me intrigeren. Ik heb m'n schoonvader geschilderd, m'n dochters, maar bij voorbeeld ook **Peter van Straaten**. Ik maak niet alleen portretten, hoor. Zo heb ik ook wat illustraties gemaakt bij *Woutertje Pieterse* van **Multatuli**. Zuiver en alleen om te zien of ik *het* nog kan. Ik vind zoiets heerlijk om te doen, even los te breken van de sleur.

Op de tentoonstelling hangt een aantal illustraties van *Woutertje Pieterse*. Daar gebruik je ineens een heel andere manier van arceren.
Ja, dat vind ik leuk om eens te proberen. Maar het kost me wel veel moeite. Zoals ik al zei ben ik geen hoogbegaafd tekenaar. Het lukt me uiteindelijk wel, maar de weg ernaartoe is soms lang.

Als je naar de eerste Jan, Jans-gags kijkt, zijn dat brave huiselijke tafereeltjes. Op een gegeven moment worden er een paar 'onaangepaste' figuren geïntroduceerd zoals de bom-moeder Hanna en opa, maar alles blijft braaf. De kinderen spelen dan meestal de hoofdrol. Tot op zeker moment Jans het roer in handen neemt, een affaire begint met de pianoleraar, de politiek ingaat en er zelfs een derde kind bij neemt.
Ach, als je zolang bezig bent met zo'n strip dan blijf je natuurlijk zoeken naar nieuwe verhaallijnen. De spruitjesgrappen heb je op een gegeven moment wel gehad. Daarbij komt dat de tijden veranderen. Ik heb weliswaar de tijd in de strip stilgezet – de figuren worden niet ouder – maar hun achtergrond is verschoven. Toen ik in '70 begon waren Jan en Jans oorlogskinderen, maar nu zijn ze produkten uit de roerige zestiger jaren. Daardoor verandert het soort grap ook. Ik heb dat stilzetten heel bewust gedaan, omdat je anders *Bartje* van **Anne de Vries** achterna gaat. Bartje was heel populair, maar De Vries liet hem ouder worden en toen ging het mis. Er zijn meer die voorbeelden, zoals *De zoon van Dik Trom*.

Maar nu is er een kindje bij gekomen. Die kan niet 1 of 2 dagen oud blijven ...
Oh nee, maar dat is ook niet de bedoeling. Ik weet het nog niet precies, maar ik denk dat ik Gertje tot pak hem beet anderhalf jaar laat doorgroeien. Dan gooi ik de zaak weer stil.

Overleg je zoiets nou eerst met Libelle, of kun je je eigen gang gaan?
Ik ga mijn eigen weg. Ik weet zelf wel wat wèl kan en wat niet kan. Ik kan Karlijn niet aan de drugs laten gaan of opa laten

sterven. Toen ik het met de hoofdredacteur van Libelle een keer over ditzelfde onderwerp had, zei hij 'Jan, we zijn een beetje elkaars maatstaf. Wat in Libelle kan, kan ook in Jan, Jans en wat in Jan, Jans kan, kan ook in Libelle.' Ik heb er natuurlijk wel heel hard over nagedacht voordat ik Jans zwanger liet worden. Op het moment dat ik die stap nam, kon ik niet meer terug. Dat kind is er, en daar kun je niet meer omheen. Vroegtijdige afbreking en dergelijke was natuurlijk ondenkbaar.
Ik bespreek dit soort dingen ook vaak met **Martin Lodewijk**. Als ik er niet meer helemaal uitkom bel ik hem. Hij heeft vaak fantastische ideeën. Martin voelt ook goed aan wat wel kan en wat niet; en wàt Jan, Jans eigenlijk is. Ik heb het in het verleden wel eens geprobeerd met scenarioschrijvers, maar dat werd niks. Ze begrepen gewoon niet waar het om ging.

Lodewijk is toch ook nog een tijdje bij je in dienst geweest?
Nee hoor. Ik had in die tijd een soort tekenstudio waar reclamewerk werd gedaan. **Jan van der Voo** zat daar onder andere. Daar is Martin ook bijgekomen en ik schoof hem wel eens wat werk toe, waar ik zelf geen tijd voor had. Het punt is, dat Martin zoveel talent had, dat hij bij mij toch niets kon leren. Hij is kort erna met *Agent 327* begonnen. De eerste paar afleveringen verschenen nog onder mijn naam omdat ik Martin bij *Pep* had geïntroduceerd en de strip onder de vlag van mijn studio werd gemaakt. Daar heb ik heel snel een einde aan gemaakt, het was Martins strip en niet de mijne.

Animatie

Krijg je veel reacties op Jan, Jans?
Er komen regelmatig brieven binnen bij Libelle, een paar per week. Vaak zijn dat reacties op de strip. Mensen die ook wel eens zoiets hebben meegemaakt of zo. Er zitten soms ook wel brieven bij van hele fanatieke Jan, Jans-verzamelaars. Die schrijven dan of ik alsjeblieft nog een exemplaar van de theepot heb of weet ik veel wat.
Tijdens de bevalling is er heel veel reactie gekomen. Mensen stuurden zelfgebreide sokjes op, gelukwensen en er was zelfs een luierfabrikant die gratis luiers aanbood voor de kleine.

Er is nog al wat merchandising verschenen met de figuren uit Jan, Jans erop. Variërend van sokken tot emmers en van pannekoeksjablonen tot theepotten.
Ja, er zitten soms fantastische dingen bij. **Joop Wiggers** – mijn uitgever – en ik vinden het heerlijk om dat soort dingen te doen. We komen beiden uit de reclamewereld en het is dus koren op onze molen. Als het even kan produceren we het ook helemaal zelf.

Het lijkt me een heerlijke klus om zoiets te ontwerpen.

Ik doe daar zelf heel weinig aan. Meestal doet **Mariken Swildens** van Joop Wiggers Produkties dat. Zij zoekt dan wat tekeningetjes bij elkaar en met wat knip en plakwerk ontstaat daar een ontwerp uit. Die gaat naar de klant en meestal krijg ik hem pas te zien als de klant akkoord heeft gegeven. Vaak laat ik me dan verleiden om die tekening dan echt te maken omdat zo'n samengestelde tekening niet altijd klopt. De verhoudingen krijg je dan niet goed.

Je hebt ook nog een tijdje Jan, Jans voor de televisie gedaan.
Ja. Er wordt al jaren aan me getrokken om iets met Jan, Jans te doen voor tv. Ik heb dat indertijd voor de Tros gedaan, maar dat beviel me niet zo. Eén zo'n afleveringetje kostte enorm veel tijd om te maken, en het voegde niets toe aan de strip. Daarbij komt dat er geen groot publiek naar keek. Libelle heeft een oplage van 750.000 exemplaren en elk exemplaar wordt, geloof ik, door vijf mensen gelezen. Zo'n publiek bereik je nooit met tv.

Toch zijn er nu Jan, Jans-tekenfilms in de maak.
Hoho, niet zo snel. Ze zijn nu bezig met het maken van een pilot. Daarna gaat er pas besloten worden of er ook daadwerkelijk een serie gaat komen. De pilot wordt gemaakt in de KF-Studio's in Praag onder begeleiding van **Gene Deitch**. Deitch is van origine Amerikaan, maar

***Rechtsboven*, Keesje die geen pitbull wil zijn en Gertje, de jongste telg van de familie.**

***Links*, Peter van Straaten, acryl op hout (1994/1995).**

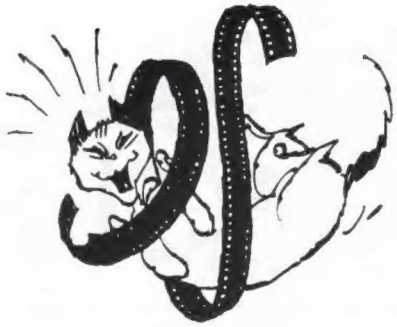

toen hij een keer in Praag was liep hij tegen een leuke vrouw aan, is met haar getrouwd en is daar blijven wonen. Joop Wiggers kwam op een beurs met hem in contact via **Ruud van Breugel** van Palm Plus Producties en liet mij wat materiaal zien uit die studio. Prachtige films maken ze daar, bij voorbeeld de filmpjes met de figuren van **Dick Bruna**.
De pilot wordt gefinancierd door Joop Wiggers en RTL-4 en ik heb er hoge verwachtingen van. Het is een heel spannend project om aan te werken, een compleet nieuwe wereld. Ik ben al vijf keer naar Praag geweest om in die studio te gaan kijken en te controleren wat ze doen. Als je ziet wat een tijd er in één zo'n filmpje van twaalfeneenhalve minuut gaat zitten, ongelofelijk. Er werken momenteel vijf animators aan. Ik heb nu de eerste bewegende beelden thuis liggen. Heel spannend allemaal.

Catootje als prinses in de pilot, in een decor van jan van der Voo.

Is dat niet vreemd om je figuren ineens te zien bewegen?
Man, ik schrok me een puist. Ik ben er nog steeds niet aan gewend. Maar de mensen die ik het heb laten zien vonden het erg leuk en vonden ook dat het er goed uitzag, dus we zullen wel zien.

Als je die animators bezig ziet, krijgt je dan niet de neiging om aan te schuiven en mee te tekenen?
Absoluut niet, ik zou het niet eens kunnen. Het enige dat ik wel kan, en ook wel gedaan heb, is corrigeren. Aangeven wat er in een sequence niet goed is.

Verzamelaars

Binnen de stripwereld ben je een echte einzelgänger. Je hebt je eigen blad, je eigen uitgever en zelfs je eigen publiek.
Tja, als je het zo zegt, ben ik geneigd ja te zeggen. Maar zo zie ik het niet hoor. Het is allemaal zo gegroeid. Libelle wilde indertijd geen album van Jan, Jans hebben, maar Joop Wiggers die ik uit de reclamewereld kende zag er wel brood in. Dat werd een onverwacht succes. Voor Libelle heb ik wèl bewust gekozen. Na een tijd voor wat stripbladen te hebben gewerkt kreeg ik door dat je beter de enige striptekenaar in een blad kon zijn. Anders krijg je zoveel concurrentie dat je snel in de schaduw komt te staan. Dat eigen publiek is inherent aan het feit dat ik in Libelle sta. Dat blad heeft nu eenmaal een andere doelgroep dan bij voorbeeld *Donald Duck*.

Op stripbeurzen zie je weinig Jan, Jans-verzamelaars.
Dat kan kloppen. Maar toch zijn ze er. Een deel van wat op de tentoonstelling te zien is komt uit de collectie van twee broers. Ik word regelmatig geschreven

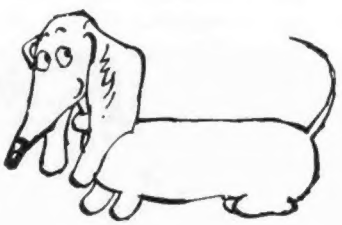

door verzamelaars die nog een bepaalde dekbedovertrekset zoeken of een horloge.

Kom je daarom niet meer signeren op stripbeurzen?
Nee hoor. Ik vind dat niet zo leuk meer. In Breda kwam ik vroeger voor de gezelligheid. Maar veel van de collega's waar ik dan gezellig iets mee ging drinken kwamen op den duur niet meer. Daarbij was dat signeren altijd een vreselijke toestand. Daar werden dan volgnummertjes voor uitgedeeld. Om tien uur ging de beurs open en om half elf waren de nummertjes op. Aan het einde van de dag waren er natuurlijk altijd mensen kwaad omdat ik hun boek niet meer wilde signeren.

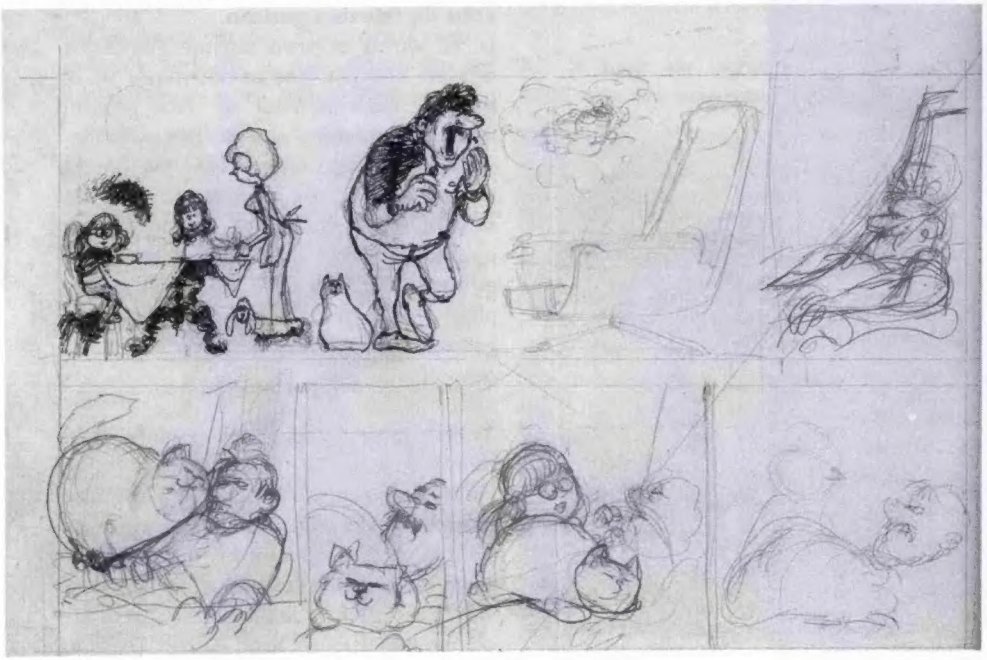

De allereerste schets voor *Jan, Jans en de kinderen* uit 1968.

Museum

Eén van de andere projecten waar je momenteel mee bezig bent is het Stripmuseum dat in Groningen moet gaan verrijzen.
Dat is ook zo iets spannends waar ik met

veel plezier aan meewerk. Het moet een mooi museum worden waar veel te zien, maar ook te doen is voor jong en oud. We hebben daar een hele visie voor ontwikkeld, maar veel hangt natuurlijk af van het museumbeleid.
Er moet ten eerste een vaste tentoonstelling komen met vooral veel origineel werk. Daarnaast willen we dingen gaan doen met computers en zo, alhoewel ik daar zelf niet zoveel verstand van heb. De gemeente Groningen werkt enthousiast mee. Eerst zouden we een oud pakhuis verbouwen, maar inmiddels zijn we al bezig met plannen voor nieuwbouw. De gemeente heeft ons nu ook een villa ter beschikking gesteld van waaruit we voorlopig kunnen opereren.

Wordt het hetzelfde idee als in Brussel?

Daar hebben we uiteraard wel naar gekeken, maar wij willen wat speelser te werk gaan. Daarbij richten wij ons niet sec op de strip alleen, maar ook op illustraties en cartoons. Ik denk dat dat in elkaars verlengde ligt.
Daarnaast denk ik dat er ook een belangrijke functie voor het museum is weggelegd als verzamelpunt van materiaal. Veel tekenaars komen nu op leeftijd en weten eigenlijk niet goed waar ze met hun tekeningen heen moeten. Het is te vaak gebeurd dat bij het overlijden van een tekenaar de hele handel bij het vuilnis belandde. Laatst nog werd ik gebeld door een collega die vroeg hoe serieus die plannen waren omdat hij graag zijn archief aan ons wilde schenken.

Hoe staat het met de financiering?

Die is nog niet helemaal rond, maar we zijn aardig op weg. De gemeente Groningen heeft natuurlijk al financieel bijgedragen en er zijn al diverse sponsors. Zo heeft de VSB-bank vorig jaar december een half miljoen geschonken. Ik ben ervan overtuigd dat naarmate de plannen verder komen er zich steeds meer sponsors zullen melden.

Denk je niet dat Groningen een bezwaar is als lokatie. Een groot deel van de Nederlandse stripscene speelt zich beneden de rivieren af.

Daar heb je weer dat Groningen-verhaal. Iedereen doet altijd alsof er boven de rivieren niets met strips te doen is. Stripliefhebbers zitten over het hele land verdeeld, alleen zijn alle beurzen in het zuiden. Ik denk dus niet dat dat een probleem zal zijn. Om te beginnen krijgen we in Groningen alle medewerking van de gemeente, terwijl ze je in Amsterdam of Den Haag niet zouden zien staan. Daar zijn al zoveel musea. De mensen komen

Figuranten zoals Joop Wiggers en Jan Kruis zijn in de strip wèl ouder geworden.

ècht wel hierheen, dat zag je ook met mijn tentoonstelling in het Drents museum. De mensen komen uit alle delen van het land. Je moet er natuurlijk alleen wel voor zorgen dat er voldoende publiciteit is en dat je museum interessant genoeg is.

Lezers die de tentoonstelling in het Drents museum hebben gemist, kunnen in mei gaan kijken in het Amersfoortse museum Flehite. Daar is de tentoonstelling opnieuw te zien.

Jan Kruis

Wiggers, Swildens e.a.
Joop Wiggers 1995
ISBN 90-6337-093-8
Prijs *f* 49,95 / Bfr.999
(224 pagina's, kleur, s.k.)

In Nederland verschijnen weinig boeken over strips of de makers daarvan. Maar als er eens iets verschijnt, is het meteen de moeite meer dan waard. Jan Kruis *is zo'n boek. In 224 pagina's wordt de hele levenswandel van Jan Kruis uit de doeken gedaan, overdadig geïllustreerd met zo'n 350 illustraties in kleur en zo'n 150 in zwart/wit.*
Het idee voor dit boek bestond al jaren. Er was al eens iets soortgelijks gedaan bij het verschijnen van het tiende album in de reeks Jan, Jans en de kinderen. *Daaraan werden 64 pagina's zwart/wit toegevoegd. Maar er viel meer te vertellen en bovenal te tonen.*
Bij het twintigjarig jubileum kwamen de plannen voor een boek over Kruis weer naar boven borrelen en er werd het nodige voorwerk verricht. Maar aangezien dit soort boeken nu eenmaal handen vol geld kost om te produceren kwam de zaak niet van de grond.
Ook nu, bij het 25-jarig jubileum, dreigde de zaak mis te lopen tot **Matthias Boswinkel**, *hoofdredacteur van* Libelle, *met het aanbod kwam de litho-kosten voor zijn rekening te nemen.*
Het boek moest gepresenteerd worden bij de opening van de overzichtstentoonstelling en die deadline was akelig dichtbij. Dag en nacht is er aan gewerkt en een dag voor de opening was het boek klaar.
In dit boek treft men een uitvoerige levensbeschrijving van **Jan Kruis**. *Zijn jeugdjaren in Rotterdam en Zeeland, zijn studie aan de academie en zijn carrière als reclametekenaar, illustrator en natuurlijk striptekenaar. Eén van de sterke kanten van het boek is, dat er niet teveel ruimte wordt besteed aan* Jan, Jans en de kinderen. *Aan deze strip wordt al vaak genoeg aandacht besteed en het is juist de vergeten kanten van Kruis' oeuvre die rijkelijk aan bod komen. Zo wordt er ruimschoots aandacht besteed aan zijn illustraties, zijn werk voor Shell en* Olidin, *zijn portretten en zijn reclamewerk.*
Ook is het inmiddels haast legendarische verhaal van Student Tijloos *opgenomen. Er was vaak over geschreven en er was wel eens een ontwerptekening gepubliceerd, maar niemand had ooit de stroken onder ogen gehad. In dit boek zijn 51 van de 55 stroken opgenomen, de andere vier bleken verloren gegaan.*
Uiteraard wordt er ook aandacht besteed aan het schilderij van het Koninklijk Huis, alleen een afbeelding van het schilderij zelf ontbreekt. Naar ik mij heb laten vertellen was de dia van het doek zoek en er was geen tijd meer om een nieuwe te maken.
Er zijn eigenlijk maar twee minpuntjes aan dit boek. Het eerste minpuntje is dat het door de tijdsdruk een paperback is geworden, terwijl het schreeuwt om een hardkartonnen band en wat linnen. Een tweede minpunt is, dat het Sjors en Sjimmie-*verhaal* De ring van Schiermeeuwenoog *is opgenomen. Dit verhaal verscheen al eerder in boekvorm en de 44 pagina's die het in beslag neemt hadden beter gebruikt kunnen worden, of het boek had hierdoor iets goedkoper kunnen worden. 'Maar dat', zoals heer Bommel zou zeggen, 'is kibbelen over een kleinigheid.'*
Een ware must dus voor de liefhebbers van het werk van Jan Kruis.

RvdN

****

ADLER een prijswinnaar

door
HARRY WIBIER

Het kan raar lopen met prijstoekenningen. De eerste twee delen uit de reeks *Adler* van René Sterne werden bekroond met respectievelijk de Bulle d'Or en de persprijs in Angoulême. Daarna is de reeks alleen maar gegroeid in kwaliteit. Dan zou je dus verwachten dat nieuwe prijzen niet uit zouden blijven. Maar nee hoor. Deel drie en vier gingen praktisch geruisloos aan de diverse jury's voorbij. De vraag is wat er gaat gebeuren nu deel vijf is uitgekomen. De titel is Black Bounty. En het is wederom een juweeltje.

Voor wie de serie nog niet kent: Hoofdpersoon Adler von Berg deserteerde tijdens de Tweede Wereldoorlog uit het Duitse leger. De reeks begint in 1948 als Adler werkt als piloot in het Verre Oosten. Samen met zijn vriendin Helen heeft hij sindsdien vier albums lang tegen onrecht gevochten. Het is niet zo dat zij dit avontuurlijk bestaan opzoeken. Het komt nu eenmaal op hun pad. Vervolgens maken zij dan de keuze om voor de zwakke partij op te komen.

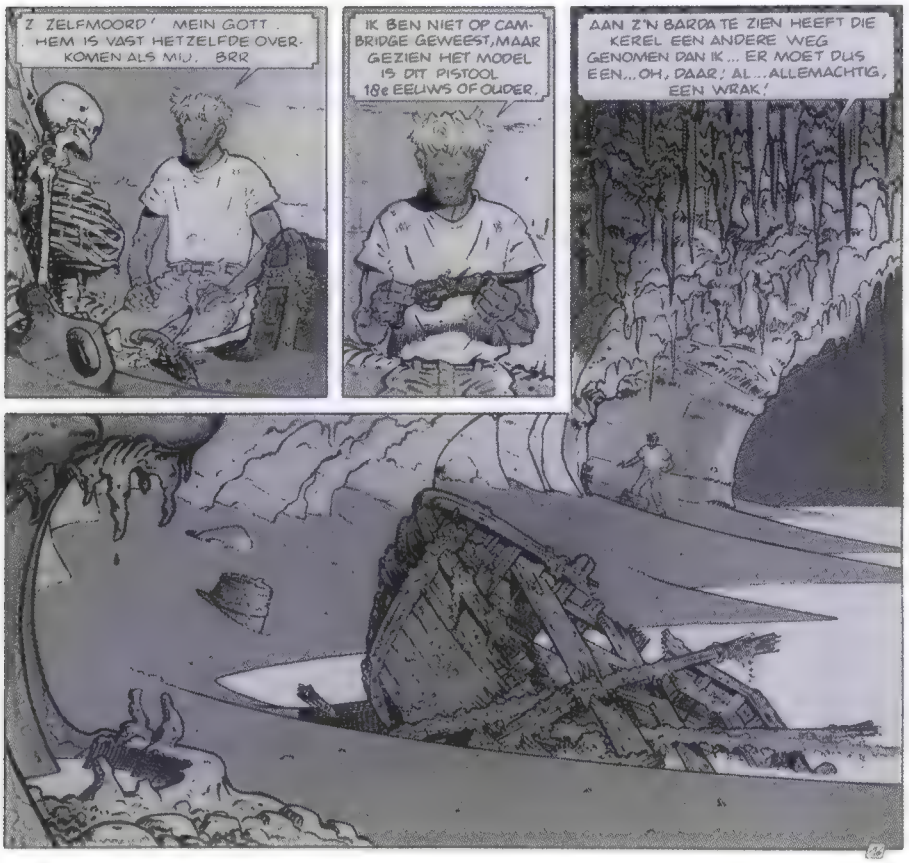
'Z ZELFMOORD'. MEIN GOTT. HEM IS VAST HETZELFDE OVERKOMEN ALS MIJ. BRR
IK BEN NIET OP CAMBRIDGE GEWEEST, MAAR GEZIEN HET MODEL IS DIT PISTOOL 18e EEUWS OF OUDER.
AAN Z'N BAARD TE ZIEN HEEFT DIE KEREL EEN ANDERE WEG GENOMEN DAN IK... ER MOET DUS EEN... OH, DAAR,' AL... ALLEMACHTIG, EEN WRAK.'

Na de gelauwerde eerste twee delen is de reeks zowel grafisch, als verhaaltechnisch een andere weg in geslagen. De figuren zijn expressiever geworden en kregen meer emoties en gezichtsuitdrukkingen mee. Daarnaast zijn de kleuren - die worden verzorgd door René Sterne's vriendin **Chantal de Spiegeleer** - harder en sprekender geworden. De verhalen zelf zijn sinds album drie eenvoudiger en kernachtiger, maar worden bovenal spannender gebracht. Sterne neemt nu de tijd om een situatie over te brengen en dat maakt de serie stukken meeslepender. Het nieuwe deel vormt daarop geen uitzondering.

1949

Sinds het eerste avontuur zijn we inmiddels dik een jaar verder in het leven van Adler als deel vijf verrassend begint: Helen – de vrouw waar de hoofdpersoon vier avonturen mee beleefde, zijn leven voor op het spel zette en waar hij bijna net zo onlosmakelijk mee was verbonden als Kuifje aan Kapitein Haddock – heeft hem verlaten. We zullen haar in dit album niet meer tegenkomen. Wel zijn er het kleine meisje Maeva en de oude zeerot Pappy. Zij staan aan Adlers zijde als hij verlaten en verdrietig onbewust in een nieuw avontuur terecht komt.

De Duitser duikelt tijdens een wandeling in een grot. Daar ziet hij het lijk van de al 150 jaar dode Engelse arts Philip Caldwell. Bij hem liggen enkele geschriften die later de plaats van een schat blijken aan te geven. Maar die schat kan niet zo maar worden opgehaald, want er zijn kapers op de kust. Het is de familie Macduff die enkel uit zeer

IK GELOOF DAT ZE VOOR JOU DANST ,JONG
VIND JE M'N ZUSJE AANTLEKKELIJK..?!
NOU, DAN HEB IK EEN GROTE KANS OMDAT OMDAT ALS IK GROOT BEN, WOLD IK EVEN MOOI ALS ZIJ EN DAN DAN WOLD IK JOUW VAHINÉ
EN DAN HEB JIJ NIETS MEER TE ZEGGEN OUWE DOLLE KAKTUS!
WANT DAN BEN IK JOUW VAHI... OH, ADLEL! MAAL.

boosaardige en bovenal wrede mannen bestaat. Dat is de basis van het verhaal. Het komt wellicht over als flauw, zwak en clichématig, maar dat is schijn.

Goed verteld

Waar normale schatgraversavonturen vaak iedere geloofwaardigheid verliezen en slechts een simpele manier lijken om het publiek eens eventjes wat vlak vermaak te leveren, daar weet Sterne alles op zo'n manier een achtergrond of een context te geven dat de clichématige basis al snel wordt vergeten. Dat doet hij bij voorbeeld door de Macduffs een tragisch verleden te geven: vader kwam terug uit de oorlog en vond zijn vrouw in de armen van een ander. Hij vermoordt hem onder de ogen van zijn vier kinderen. De Macduffs moeten vluchten. Moeder sterft als zij haar laatste kind - dat van haar minnaar - baart. Geen wonder dat die familie zo gestoord is!

De schat komt ook niet zo maar uit de lucht vallen. Hij is afkomstig van de muitende bemanning van de Bounty die als piraten de zee onveilig hebben gemaakt. En zoals gezegd, zelfs de held van het verhaal heeft met zijn liefdesverdriet (en een aandringende nieuwe vlam) een emotionele wereld die hem als persoon volstrekt geloofwaardig maakt.

En zo zet Sterne zijn wereld neer. Ondertussen gebeuren er in het basisverhaal allerlei spannende dingen. Moord en doodslag, maar ook liefde en avontuur. Als een ware kunstenaar weeft Sterne alles tot een bont geheel zonder ook maar een keer een onwaarschijnlijke overgang of een inzinking in de opgebouwde spanning te krijgen.

Beeld

Maar bij een stripverhaal maak je geen perfect album als je als auteur alleen maar een goed samengesteld, sterk gefundeerd, geloofwaardig en bovenal spannend verhaal hebt. Je moet het ook gepast weten om te zetten in beelden. Sterne's talent daarvoor blijkt al op de eerste pagina's.

Pagina één, eerste plaatje. Een kaart van enkele eilandjes midden in de Grote Oceaan. Tweede en laatste plaatje. Een zeilschip op een kalme zee. Strak blauwe hemel. Over deze twee plaatjes ligt de afscheidsbrief van Helen: emotioneel, levensecht en – gezien de inhoud van de voorgaande albums – zeer verrassend. Pagina twee. Plaatje voor plaatje wordt ingezoomd op de boot. We kijken door de patrijspoort en het inzoomen gaat verder op Adler. We lezen wat hij denkt en worden langzaam meegezogen in zijn verdriet. Op het laatste plaatje zien we Maeva vanaf de rug. Over haar schouder kijken we mee in de kajuit. Derde pagina. Maeva loopt naar het dek en praat met Pappy over liefde in het algemeen en die van haar voor Adler in het bijzonder.

Met het langzame inzoomen op Adler op de eerste pagina wordt het beeld qua thema langzaam bij de tekst van de brief gevoegd. Moeiteloos glijd je als lezer in de situatie. Zou Sterne direct zijn begonnen met een huilende Adler, dan zou het begin te protserig en bovenal te plotseling zijn geweest. De brief is als opening prikkelender. Door de allereerste beelden van de kaart en de boot geeft hij de situatie die je als lezer moet weten. Het verdere inzoomen doet de rest. En door Maeva na de blik op Adler te volgen met de camera worden binnen een logische aaneensluitende scène van drie pagina's de karakters neergezet en de lezer weet precies wanneer, wie, hoe en waar. De prikkeling is er door het liefdesverhaal. Verder lezen wordt een must. Dit alles doet Sterne zonder ook maar een plaatje of een woord te veel te gebruiken.

Een dergelijk begin, waar beeld en tekst elkaar zo mooi aanvullen en zo geraffineerd in dienst staan van het verhaal, kan met recht briljant genoemd worden. En het zijn niet alleen deze eerste pagina's waarin Sterne zo beheerst met beeld omgaat. Als Adler in een geheimzinnige grot valt, ademt elke pennestreek de juiste sfeer uit, is de kleur precies goed afgestemd op het beeld en wordt er ook geen woord te veel gebruikt.

Dergelijke staaltjes van vertelkunst, maken samen met de prachtige tekeningen dat *Black Bounty* alles in zich heeft wat je van een stripboek mag verwachten: een geloofwaardige wereld, een spannend avontuur, oogstrelende afbeeldingen en noem maar op. Wellicht dat dit Sterne eindelijk weer eens een prijs gaat opleveren. Hij heeft het verdiend.

Adler 5: Black Bounty
Sterne
Lombard 1995
ISBN 90-5581-040-1
Prijs f9,95 / Bfr.180
(48 pagina's, kleur, s.k.)
****

het mysterie ANDREAS

Haast gelijktijdig verschenen eind vorig jaar twee nieuwe boeken van Andreas Martens **(1951):** *De rode driehoek* **(Arboris) en** *De terugkeer van Cromwell Stone* **(Sherpa). Twee totaal verschillende albums, maar beide wel met typische 'Andreas-ingrediënten': grote mysteries, verwrongen werkelijkheden, bovennatuurlijke zaken en betekenisvolle vormen, kleuren en vlakken. Naar aanleiding van deze twee uitgaven spraken wij met de in Bretagne woonachtige Duitser. Andreas is echter géén spraakzaam type en laat weinig los over zijn drijfveren. Hij laat liever thuis achter zijn tekentafel zijn gedachten de vrije loop. Toch, als het gesprek een tijdje bezig is, komt Andreas op gang. 'Mensen denken vaak dat ik één of ander duister figuur ben die alles van occultisme weet. Maar ik sta heel gewoon met beide benen op de grond'.**

De sleutel waar alles om draait in *De terugkeer van Cromwell Stone*. Hiermee kan de schepper terugkeren naar de sterren en wordt het evenwicht in het universum hersteld.

Het album De rode driehoek is een hommage aan de Amerikaanse architect **Frank Lloyd Wright** (1867-1959). Architectuur speelt er een belangrijke rol in. Het boek staat vol architectonische hoogstandjes, waarbij Andreas zich liet inspireren door het werk van Lloyd Wright. Toch gaat het verhaal niet over FLW, zoals Andreas hem kortweg aanduidt. 'Maar het is voor mij moeilijk uit te leggen waar het precies over gaat', zegt Andreas. 'Ik heb *De rode driehoek* net een paar maanden af, ik heb er nog onvoldoende afstand van genomen om er uitgebreid over te kunnen praten. Maar de rode draad is in ieder geval FLW die droomt over een persoon die droomt over een persoon die droomt ... enzovoort. Ik speel op deze manier met de codes van het dromen, en ik verbind die dromen door er allerlei verborgen zaken in voor te laten komen, zoals een geheimzinnige doos waarop een rode driehoek staat.'

Kubiek

Deze doos bevat rode, driehoekige capsules. Inname ervan heeft hallucinerende bijwerkingen tot gevolg. Om wat voor spul het gaat, wordt aan het eind van het verhaal duidelijk. Dan blijkt de architect Lebeau Wood, één van de personages uit het boek, een kogel door zijn hoofd te hebben geschoten. Hij ligt in coma, maar wordt daaruit gehaald met behulp van het medicijn Serondan. Andreas lijkt te suggereren dat de doos met de rode driehoek symbool staat voor het medicijn, en dat dit de veroorzaker is van al die dromen. Maar zoals gezegd, het verhaal is voor hem nog te vers om in te kunnen gaan op allerlei vertellagen. Wel wil hij nog het een en ander kwijt over Frank Lloyd Wright. 'Ik wilde al jaren een strip maken, geënt op zijn werk. Ik bewonder hem zeer, al van jongsaf aan toen ik nog architect wilde worden. Vooral de vormen waarmee deze architect werkte en de manier waarop hij met ruimte-indeling omging, fascineren mij. Zo plaatste hij ramen op de meest vreemde plekken, ze zitten te hoog, je kunt er niet uit kijken, maar er komt wel fraai licht door. Ook de interieurs van Lloyd Wright zijn bijzonder, daar zit zoveel verbeeldingskracht in verwerkt, het pakt me.

De vormen en gebouwen die hij heeft ontworpen, heb ik als inspiratiebron gebruikt voor mijn eigen tekeningen. Verder heb ik zijn initialen en zijn handtekening, een rood vierkant, in het verhaal verwerkt. Ik speel bij

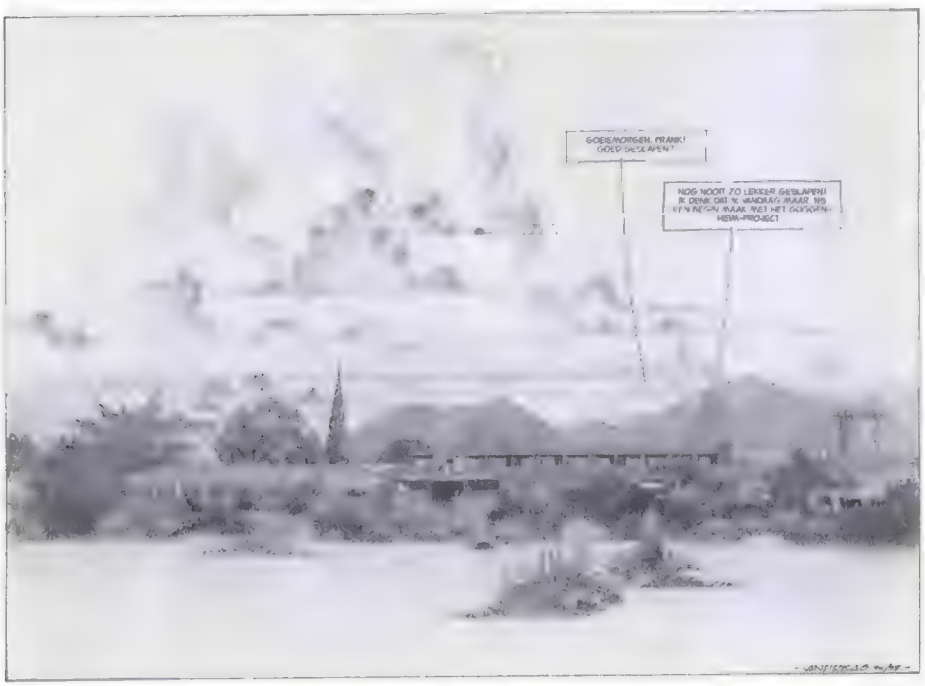

***De rode driehoek*, eerbetoon aan Frank Lloyd Wright.**

t i e
A S

FOTO ANTON WASLANDER

voorbeeld met allerlei kubieke vormen. Voorts gebruik ik als verwijzing naar zijn signatuur een rode driehoek, een vorm die een centrale rol speelt in het boek. Ook het oblongformaat van het boek, het gelige papier, de lichte kleuren, het verwijst allemaal naar het werk van Lloyd Wright. Maar voor de rest is het mijn verhaal dat ik vertel. Hoewel ik zelf nooit een huis van FLW in het echt heb gezien, zou ik er maar wat graag in willen wonen. Het zijn geen saaie doorsnee huizen, maar levende scheppingen. Ik vond het een grote uitdaging om zulke gebouwen te tekenen. De voorbeelden haal-

door
RIK SANDERS

de ik uit de boeken met foto's en tekeningen van FLW die ik thuis heb liggen. Eigenlijk houd ik er niet van om afbeeldingen van anderen, al dan niet aangepast, over te nemen. In dit geval had ik er vrede mee, omdat het om mijn eerbetoon aan Frank Lloyd Wright ging.'

Andreas koos ervoor om *De rode driehoek* in kleurpotlood te maken, iets dat hij nog nooit had gedaan. 'Ik wilde dit al heel lang en is het mij goed bevallen. Voordat ik echter met de definitieve versie kon beginnen heb ik zeker nog zo'n twee jaar over het concept nagedacht. Eerst zou het een detectiveverhaal worden, maar later kwam ik op het idee van de dromen met het *Droste*-effect. Wanneer ik aan het werk ben krijg ik regelmatig ingevingen. Zo zag ik, toen ik mijn verhaal begon, allerlei racewagens voor me, ik weet niet waarom. Het kwam uit mijn onderbewustzijn. Het verhaal veranderde, maar de auto's bleven. Hetzelfde gold voor de piloot en de vliegtuigen. Of dit laatste in verband kan worden gebracht met de gebroeders Wright ...? Misschien wel, misschien heeft mijn onderbewuste een link gelegd tussen FLW en deze vliegtuigpioniers ... (gelach).'

Donker

De terugkeer van Cromwell Stone is het vervolg op het boek *Cromwell Stone* dat eveneens bij Sherpa is verschenen. Deze cyclus is te beschouwen als een soort scheppingsgeschiedenis van het universum. De schepping wordt echter in gevaar gebracht doordat een zintuig vlakbij de aarde zijn evenwicht verliest, waardoor een schepper met zijn zintuigen op aarde belandt. Deze schepper stelt alles op alles om weer terug te kunnen keren naar de sterren. Hiervoor laat hij een instrument bouwen waarmee hij zijn doel kan realiseren. Deze sleutel wordt echter gestolen en Cromwell Stone, in eerste instantie nog één van de verdachten, krijgt de opdracht te achterhalen wie de sleutel in bezit heeft. Maar er zijn meer kapers op de kust. In *De terugkeer van Cromwell Stone* vechten diverse partijen om het zoekgeraakte voorwerp.

'Het verhaal loopt al jaren', vertelt Andreas. 'Het eerste deel heb ik eind 1982 afgerond. Aan dit tweede verhaal had ik direct na het eerste deel willen beginnen, ware het niet dat uitgever **Michel Deligne** failliet ging.

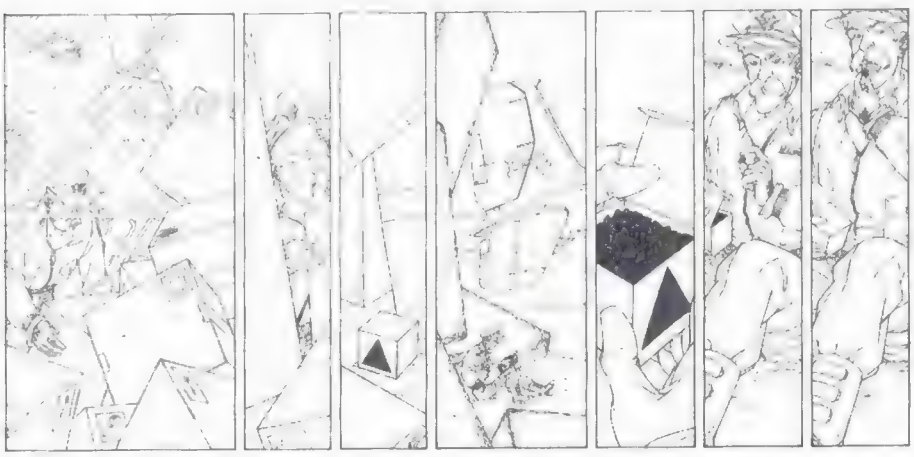

Geheimzinnige doos met capsules. Gaat het hier om het medicijn Serondan?

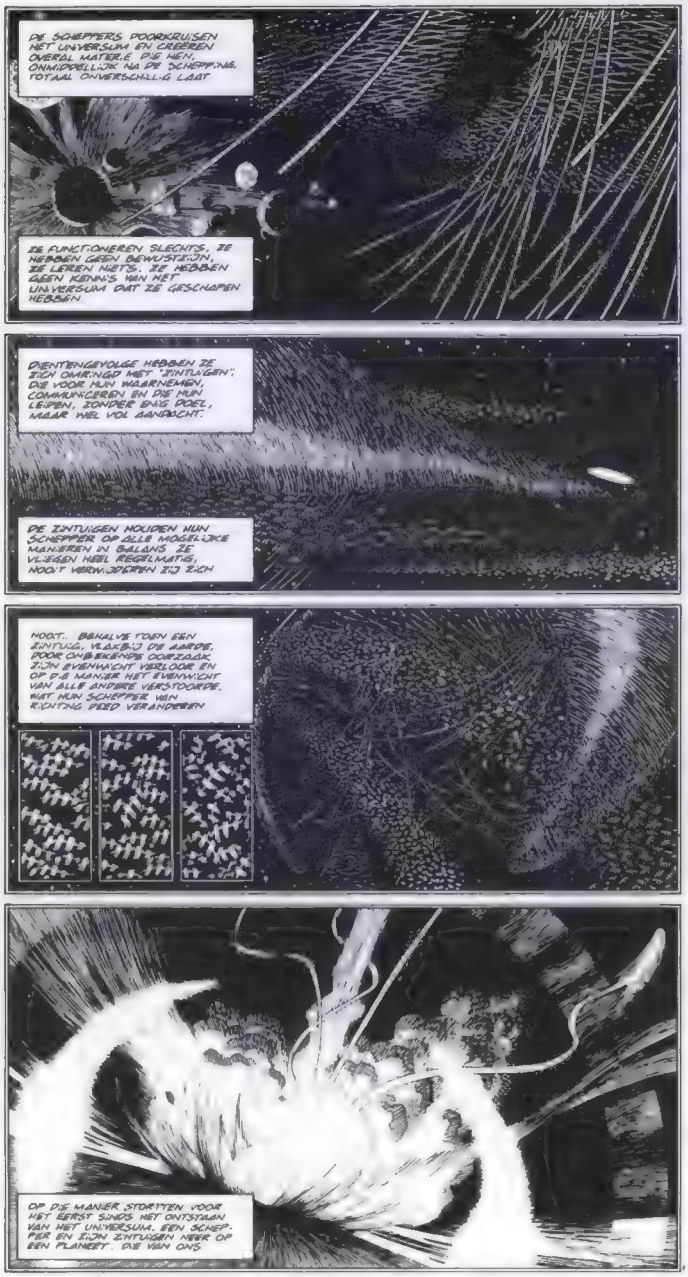
DE SCHEPPERS DOORKRUISEN HET UNIVERSUM EN CREËREN OVERAL MATERIE. DIE HEN, ONMIDDELLIJK NA DE SCHEPPING, TOTAAL ONVERSCHILLIG LAAT
ZE FUNCTIONEREN SLECHTS, ZE HEBBEN GEEN BEWUSTZIJN, ZE LEREN NIETS. ZE HEBBEN GEEN KENNIS VAN HET UNIVERSUM DAT ZE GESCHAPEN HEBBEN
DIENTENGEVOLGE HEBBEN ZE ZICH OMRINGD MET 'ZINTUIGEN', DIE VOOR HUN WAARNEMEN, COMMUNICEREN EN DIE HUN LEVEN, ZONDER ENIG DOEL, MAAR WEL VOL AANDACHT.
DE ZINTUIGEN HOUDEN HUN SCHEPPER OP ALLE MOGELIJKE MANIEREN IN BALANS. ZE VLIEGEN HEEL REGELMATIG, NOOIT VERWIJDEREN ZIJ ZICH
NOOIT... BEHALVE TOEN EEN ZINTUIG, VLAKBIJ DE AARDE, DOOR ONBEKENDE OORZAAK, ZIJN EVENWICHT VERLOOR EN OP DIE MANIER HET EVENWICHT VAN ALLE ANDERE VERSTOORDE, WAT HUN SCHEPPER VAN RICHTING DEED VERANDEREN
OP DIE MANIER STORTTEN VOOR HET EERST SINDS HET ONTSTAAN VAN HET UNIVERSUM, EEN SCHEPPER EN ZIJN ZINTUIGEN NEER OP EEN PLANEET DIE VAN ONS

Scheppingstheorie van Andreas.

Boven, Andreas heeft *De terugkeer van Cromwell Stone* zodanig geschreven dat er ruimte was voor het tekenen van dreigende landschappen en overzichtsplaten (zwaar rasterwerk).

Andreas stopt veel verborgen details in zijn werk. Rechts, Op deze tekening (detail) hangt een poster van Twin Peaks aan de muur.

Pas twaalf jaar later heb ik *De terugkeer van Cromwell Stone* kunnen afmaken. Ik wil nog een derde deel maken: wie weet doe ik daar ook wel zo'n jaar of tien jaar over.

De terugkeer van Cromwell Stone heeft een ander uitgangspunt en een andere stijl dan het eerste deel. *Cromwell Stone* gaat over een man alleen met zijn angst in beklemmende situaties ('The oldest and strongest emotion of mankind is fear', een citaat van **H.P. Lovecraft** – is het motto van dit boek. RS). Het tweede deel is het tegenovergestelde: het handelt om een kosmische entiteit

Uitgevers' wegen zijn ondoorgrondelijk

Vlak na het uitkomen van De rode driehoek *en* De terugkeer van Cromwell Stone *bracht Lombard het album* Styx *uit, van de hand van* **Philippe Foerster** *en, alweer,* **Andreas**. *Foerster schreef het scenario en maakte de potloodtekeningen; Andreas was verantwoordelijk voor het inkten van het tekenwerk.* Styx *is een geslaagd, zwartgallig detectiveverhaal, dat draait rond 'crash', een levensgevaarlijke nieuwe drug. Wie de drug gebruikt wordt geniaal, maar sterft daarna aan een overdosis. Privé-detective Laurel Hardy komt, na gevraagd te zijn voor een op het eerste oog simpel routineklusje dat evenwel veel ingewikkelder in elkaar blijkt te zitten, op het spoor van de bende die verantwoordelijk is voor de produktie van crash. Hij lijkt zijn broer, politieman Frank Hardy, die een jarenlange strijd tegen het drugssyndicaat voert, eindelijk te kunnen helpen. Maar het loopt toch net even wat anders af.*

Het verschijnen van Styx *betekent dat er in korte tijd drie albums van Andreas door drie uiteenlopende uitgevers zijn uitgebracht. Een voor de consument verwarrende gang van zaken, waarbij hij waarschijnlijk niet alledrie de boeken aanschaft, maar uit financieel oogpunt een keuze maakt. Ook de uitgeverijen zullen niet blij zijn met deze situatie: 'hun' auteur blijkt over allerlei fondsen verdeeld te zijn, en de overdaad aan Andreas heeft wellicht een negatief effect op de verkoopcijfers. Ik vroeg de vertegenwoordigers van Arboris, Sherpa en Lombard om een reactie.*

Volgens **Herman Jonas** *van Arboris kan zo'n situatie ontstaan omdat een tekenaar niet uitgeverijgebonden is. 'Vaak worden zijn rechten vertegenwoordigd door een agent of een uitgever. Die bekijkt met welke uitgeverij uit een ander land in zee wordt gegaan. De keuze valt dan op het bedrijf dat het meeste geld biedt, of dat bereid is te delen in de kosten bij een nieuw project. Het is een vrijgevochten bende, je bent bij voorbeeld nooit zeker van de rechten op een gehele serie. Als een andere uitgever meer biedt, ben je de serie kwijt. Wat betreft Andreas, zijn boeken worden in Frankrijk meestal door Delcourt uitgegeven. Lombard doet ook nog een paar strips, maar die houdt de vertalingen daarvan in eigen hand. Wij hoorden op een zeker moment dat Delcourt* De rode driehoek *wilde uitgeven. Wij hebben vervolgens onze belangstelling voor een Nederlandse vertaling aangegeven. Dit is daarna vrij snel met Delcourt kortgesloten, waarbij wij een deel van de totale kosten van het drukken voor onze rekening hebben genomen. De Nederlandse versie is dus gelijk met de Franse gedrukt - zoiets scheelt in de drukkosten - en ook gelijktijdig uitgebracht.'*

Is er nog overleg geweest met andere Andreas-uitgevers als Lombard, Oranje/ Blitz

waar de mensen geen invloed op hebben, er gebeuren dingen die te groot zijn om ze als mens te kunnen bevatten (met als motto een citaat van **Harlan Ellison**: '... Because we are tiny creatures in a universe that is neither benign nor malign ... *IT* is simply enormous and unaware of us save as part of the chain of live.' RS) In het eerste deel doorziet Cromwell die kosmische macht niet, hij probeert er van weg te komen. In het tweede deel begrijpt en accepteert Cromwell het wel en laat hij de gebeurtenissen over zich heenkomen. Het tweede deel is in feite de uitleg van het eerste deel. Het derde deel zal op sommige punten weer het tegenovergestelde zijn van de eerste twee delen.

Ook de stijl van het tweede deel is duidelijk anders dan van deel 1. *De terugkeer van Cromwell Stone* heeft een donkere, grootse stijl. De dreigende landschappen, het werken met zware rasters, de grote overzichtsplaten ... ik heb het verhaal zó geschreven dat ik zulke tekeningen kon maken. Daarnaast heb ik in de vertelstructuur een bepaalde tijdsindeling aangebracht. Ik heb witte pagina's gebruikt om het heden van het verhaal aan te duiden. Witte pagina's met tekeningen in zwarte kaders verwijzen naar de tijd daarvóór en de zwarte pagina's slaan op de periode die weer dááraan voorafgaat. Achteraf gezien heb ik deze stijl te ver doorgevoerd. De strip is te grijs, te weinig transparant geworden. Ik beschouw *De rode driehoek* dan ook als een reactie op dit tweede deel van Cromwell Stone. *De rode driehoek* is eenvoudig van opzet in vergelijking met het gecompliceerde verhaal van *De terugkeer van Cromwell Stone*. *De rode driehoek* is licht, terwijl *De Terugkeer* donker is, te donker eigenlijk.'

Hogere machten

Een steeds terugkerend thema in Andreas' werk is het bestaan van parallelle werelden beheersd door hogere machten, en hoofdpersonages die toegang tot deze werelden hebben. *Rork* is het bekendste voorbeeld, maar ook bij *Cromwell Stone* is dit, zij het minder prominent aanwezig dan bij Rork, terug te vinden. Een duidelijke verklaring voor zijn voorliefde voor dit thema geeft Andreas in eerste instantie niet. 'Het zal mijn mystieke kant wel zijn', monkelt hij. Om vervolgens serieuzer te vervolgen met de constatering dat hij nu eenmaal graag werkt met kosmische elementen. 'Dat gebeurt haast automatisch. Ik maak niet graag realistische verhalen. Ik verzin liever werelden vanuit mijn fantasie, waarin onmogelijke zaken mogelijk zijn. De realiteit kent immers zijn grenzen. Mijn ideeën haal ik uit mijn onderbewustzijn en ik zet ze op papier. Ik maak daar een setting omheen, dat is makkelijker, meer direct. Fantasiewerelden zijn eenvoudiger te tekenen dan de echte wereld, waarvoor ik me teveel moet documenteren. Dus mijn keuze voor dit thema heeft eigenlijk ook een praktische reden.

Lezers of fans denken vaak dat ik een of ander duister figuur ben die alles van occultisme weet. Dat merk ik als ik ze op beurzen tegenkom. Terwijl dit juist niet het geval is. Ik sta met beide benen op de grond. Ik ben niet religieus, ik ben een praktisch ingesteld en redelijk denkend mens. Ik lig er niet wakker van, hoor ... van dit beeld dat ze van me hebben; daarvoor ontmoet ik ze gelukkig te weinig.'

De duidelijke scheiding die Andreas aanbrengt tussen zijn persoonlijkheid en zijn

en Sherpa? Herman: 'Nee, uitgeverijen hebben weinig contact met elkaar. Er bestaat geen overlegcultuur, er heerst toch een bepaald concurrentiegevoel, een aversie om je collega-uitgeverijen te vertellen waarmee je bezig bent. Eigenlijk is dit niet goed. Er zou juist meer contact moeten zijn in de stripuitgeverijwereld om bij voorbeeld te bepalen of we als uitgevers de markt niet aan het overvoeren zijn. Of dat we elkaar informeren als een van ons een buitenlands auteur naar Nederland haalt die de ander ook in zijn fonds heeft. Maar ik vrees dat uitgevers teveel individualist zijn om structureel contact met elkander te hebben.'

Ook **Mat Schifferstein** *van Sherpa erkent dat het beleid van uitgevers soms ondoorzichtig kan zijn. Dit heeft volgens hem te maken met de vele strips die in het buitenland worden uitgegeven. 'Sherpa geeft per jaar slechts een handvol boeken uit, terwijl er genoeg andere boeken zijn waarvoor we belangstelling hebben. Alleen daar hebben wij simpelweg geen geld voor, of een andere stripuitgever kaapt de titel voor onze neus weg. Onze onderhandelingspositie met bij voorbeeld Delcourt is niet zo sterk, omdat wij minder commercieel georiënteerd zijn dan de meeste andere uitgevers. Een hoge oplage wordt voor ons al moeilijk, laat staan dat we veel geld in een samenwerkingsverband kunnen stoppen. Dus dan kan het gebeuren dat een verhaal als* De rode driehoek *bij Arboris terechtkomt.'*

'Dat De terugkeer van Cromwell Stone *door Sherpa is uitgebracht, had vooral te maken met het feit dat wij het eerste deel ook al hadden gedaan', vertelt Schifferstein. 'En het is een zwart/wit-stripverhaal. Veel uitgevers vinden het drukken ervan te veel geld kosten in vergelijking met de opbrengsten, terwijl wij veelal zwart/wit-gericht zijn. Vandaar dat wij voor dit album wel tot overeenstemming met Delcourt konden komen. Alleen het duurde circa negen maanden, na de publikatie van de Franse versie, voordat wij alles met Delcourt rond hadden. Toen hebben wij* De terugkeer van Cromwell Stone *zo snel mogelijk op de markt gebracht, en dat viel onverwachts samen met het uitkomen van* De rode driehoek.'

Yves Sente *van Lombard oordeelt dat het haast tegelijk verschijnen van de drie Andreas-boeken een zeldzaamheid is. Desalniettemin vindt hij het wel een symptoom van het soms onnavolgbare uitgavebeleid in de stripwereld. 'Het komt vooral omdat striptekenaars tegenwoordig niet meer voor een vaste, maar voor diverse uitgevers werken. Ook bij ons is het overzicht regelmatig zoek. Daarbij komt nog dat ik een jaarplanning hanteer, waarbij in iedere maand een vast aantal boeken moet verschijnen volgens een bepaalde verdeling. Bij voorbeeld één 'leader' – dat is een nieuw deel uit een bekende reeks – en twee eerste albums van een gloednieuwe serie. Ik heb het daarmee al*

werk doet in het gesprek enigszins gekunsteld aan: hij noemt zichzelf *down to earth*, terwijl hij in zijn strips steeds maar refereert naar andere entiteiten, werelden, bovenaardse machten. Zou er toch niets iets van een wederzijdse beïnvloeding plaatsvinden? Andreas: 'Kijk, een deel van mijn persoonlijkheid komt natuurlijk terug in mijn werk, dat is mijn spirituele kant, maar dat houdt niet in dat ik er ook naar moet leven. Het is een belangstelling die in mijn verhalen naar voren komt, maar niet in mijn normale dagelijkse leven. Ik ga niet naar de kerk, ik kijk 's nachts niet naar de sterren om te kijken of er iets geschreven staat.

Ik geloof niet in dè waarheid ergens boven ons, ik geloof dat de waarheid in ons zit, het komt van binnenuit, niet van buitenaf. Ik geloof niet in God, maar ik geloof ook niet dat God niet bestaat. Ik weet het gewoon niet. Ik hoop dat er iets is, dat er iets na de dood gebeurt. Maar ik zal niet beweren dat het zo en zo in elkaar zit en dat een Jezus dat heeft verkondigd. Ik heb ook geen mystieke ervaringen die mij vertellen dat er iets bovenaards of buitenaards bestaat. Het is een aantrekkelijke gedachte, maar als vast, rationeel geloof overtuigt het me niet. Maar het boeit me wel. Ik ben bij voorbeeld een groot liefhebber van tv-series als *Twin Peaks* en, recentelijk, *The X-files*. Een prachtige serie. Niet zozeer vanwege de afleveringen rond weerwolven en voodoo, maar meer vanwege de geheimzinnige sfeer rond ufo's en buitenaardse wezens, en geheim agenten die weer één of ander experiment van de overheid moeten toedekken.'

Aardsen

Andreas houdt ervan om met de werkelijkheid te spelen. Gebeurtenissen pakken net even anders uit dan ze op het eerste gezicht lijken plaats te vinden. Hoofdpersonen kampen met hersenschimmen, de realiteit is vaak een illusie. De lezer wordt zo geregeld op het verkeerde been gezet. Zelf noemt hij het een neiging om de lezer een spiegel voor te houden waarin zich vreemde dingen afspelen. 'Het is een projectie van mijn verbeelding, eenzelfde proces dus als bij het creëren van andere universa. Ik ben vrijer als ik datgene kan tekenen wat ik denk, in plaats van dingen te tekenen die ik waarneem. Ik teken wat ik me verbeeld; het gevolg hiervan is dat dingen deformeren, ik heb de neiging om gebeurtenissen te karikaturiseren. Ik houd daarvan. Ik trek er nooit op uit om objecten na te tekenen. Ik zou het eigenlijk wel moeten doen, maar ik doe het niet. Vroeger op de kunstacademie moesten we dat wel doen, maar ik deed het niet, haatte het. Ik zit liever

Styx van Andreas en Foerster.

thuis, achter mijn tekentafel en ga aan de slag met mijn gedachten. Vroeger tekende ik nog foto's na, maar dat doe ik niet meer. Het valt teveel op. Ik bekijk nu een foto, leg hem weg, en maak mijn eigen interpretatie of gebruik een ander perspectief. Of ik stop er veel details in die verwijzen naar favoriete boeken en tv-programma's of mensen die ik bewonder. In *De terugkeer van Cromwell Stone* refereer ik met bepaalde details naar **Breccia**, **Moebius** en *Twin Peaks*. Soms pikken lezers deze verwijzingen eruit, maar vaak gaat het om iets obscuurs of een persoonlijke noot. Ik vind het ook een sport om anagrammen te bedenken. In *De rode driehoek* komt bij voorbeeld een FBI-vrouw voor die Anderson heet. Dat is het anagram van het medicijn Serondan. Helaas is het mijn ervaring wel dat anagrammen in vertalingen wegvallen.'

In de strips van Andreas zijn mensen altijd op zoek naar iets, een oplossing van een geheim, het achterhalen van daders van een moordzaak, een sleutel voor de ingang naar een andere wereld. Andreas bestempelt ze als mysteries en zijn voorlopige inschatting is dat hij niet snel andersoortige stripverhalen zal maken. 'Al mijn projecten hebben eenzelfde basis: mensen zoeken naar oplossingen. Ik hou van mysteries en fantastische vertellingen. Ik heb veel boeken in deze genres gelezen, en ik heb ook intensief naar literatuur gezocht die ik nog niet kende. Totdat ik **H.P. Lovecraft** ontdekte, toen ben ik gestopt, dat was het summum voor mij. Het mysterie, het grootse, de duistere krachten van zijn verhalen, dat heeft mij beïnvloed. Haast gelijktijdig, en het zal wel geen toeval zijn geweest, begon ik toen aan de *Rork*-cyclus.

Ik ben een snelle werker. Tegenwoordig trek ik voor het bedenken en maken van een verhaal een half jaar uit. Alleen *Cromwell Stone* is zeer arbeidsintensief, vanwege de tekeningen en de manier van vertellen. Momenteel ben ik met een serie voor Lombard bezig over Capricornus, een personage uit *Rork*. In Rork heb ik Capricornus geïntroduceerd vanwege copyright-redenen en om te kijken hoe het uitpakte. Het beviel me dus goed. Verder heeft Lombard tegen mij gezegd dat, wanneer ik er zin in heb, nieuwe one-shots voor de *Collectie Getekend* kan maken. Het zal wel weer op iets mysterieus uitdraaien.'

druk genoeg en kan niet ook nog eens rekening houden met de plannen van mijn collega's.'

Alle verwarring en concurrentie ten spijt, de consument heeft de Andreas-albums toch weten te vinden. De rode driehoek, *in een genummerde editie van 1000 exemplaren, loopt voorspoedig.* De terugkeer van Cromwell Stone *is zelfs uitverkocht. 'Wij denken nog na over een herdruk', vertelt Schifferstein. 'Deel 1 van* Cromwell Stone *is ooit bij Zet.El verschenen en, als herdruk, in de* K2*-reeks van Sherpa.* De terugkeer van Cromwell Stone *hebben wij in dezelfde vorm uitgebracht als het boek van Zet.El. Wij moeten nog beslissen of we een eventuele herdruk als* K2*-boek uitbrengen. Het zou een aardige geste zijn voor diegenen die het eerste deel van Cromwell Stone als* K2*-album hebben gekocht. Het probleem is echter dat de stripwinkels die* K2*-reeks niet zien zitten. Zij vinden het grote formaat onhandig en kopen geen boeken in. Terwijl wij willen doorzetten, omdat wij vinden dat bij voorbeeld een serie als* Cromwell Stone *pas tot zijn recht komt in zo'n groot formaat.' Yves Sente heeft de verkoopcijfers van* Styx *nog niet binnengekregen. Over de grootte van de oplage weet hij te melden dat het in totaal, Frans- en Nederlandstalig, om 15.000 exemplaren gaat. 'Ons streven is om bij het volgende project van Andreas -* Capricornus *- een groter publiek te bereiken. De traditionele striplezer wordt, wanneer hij een Andreas-album in de winkel openslaat, dikwijls afgeschrikt door het onconventionele tekenwerk en de ongebruikelijke pagina-indelingen. De bedoeling is dat* Capricornus *een meer gangbare avonturenserie wordt die ook aftrek vindt onder de grote schare van doorsnee-stripliefhebbers.'*

De rode driehoek
Andreas
Arboris 1995
ISBN 90-343-2606-3
Prijs ƒ39,95 / Bfr.795
(48 pagina's, kleur, h.k.)
***

De terugkeer van Cromwell Stone
Andreas
Sherpa 1995
ISBN 90-72995-88-0
ISBN 90-72995-87-2 (luxe)
Prijs ƒ60 / Bfr.1200
ƒ175 / Bfr.3500 (luxe)
(48 pagina's, zwart/wit, h.k.)
****

Styx
Foerster & Andreas
Lombard 1995
ISBN 90-5581-048-7
Prijs ƒ22,95 / Bfr.420
(54 pagina's, zwart/wit, h.k.)
***

SOEPERMAN

Stripschrift presenteert een niet eerder gepubliceerd verhaal van *Soeperman*. Het is getiteld *Soeperoerman* en is de eerste in een serie over twee jongetjes, Willem en René genaamd (sic!), die door de tijd reizen en daar verschillende generaties van de Soeperman-familie ontmoeten. De strip verschijnt niet in *Sjosji*. Dat is te wijten aan de beëindiging van de samenwerking tussen het blad en de auteurs, scenarist Willem Ritstier **en tekenaar** René Uilenbroek.

door

MICHIEL KRODER

De reden van deze beëindiging is, volgens *Sjosji*-redacteur **Dirk Snoodijk**, complex: 'Soeperman is ooit gestart als een stripreeks van korte, leuke verhalen waarin een parodie op het superheldengenre werd neergezet. Op een gegeven moment wilden Willem en René langere vervolgverhalen maken. Op verzoek van de redactie zijn ze toen langere, maar toch afgeronde verhalen gaan maken met in iedere aflevering een link naar een volgende verhaal.'

'Op een gegeven moment moesten wij van de redactie weer overgaan op korte afgeronde verhalen. Hierin konden wij ons ei niet kwijt,' vertelt **Willem Ritstier**, 'en als dan de redactie uiteindelijk de beslissende stem wil hebben in de manier waarop wij onze verhalen willen vertellen, dan is het niet meer leuk om zo'n strip te maken. Dan bloedt zo'n strip dood. En omdat we niet deden wat de redactie wilde, heeft ze de serie stopgezet.'

'Uiteindelijk bleken de nieuwe episodes met de rode draad die door meerdere afleveringen liep, niet zo goed uit te pakken,' zegt Dirk Snoodijk. 'Dat kwam onder meer omdat René omkomt in het reclamewerk en heel lang doet over het maken van een pagina. Soms kwam hij weken en weken niet aan tekenen toe. De reeks nieuwe verhalen hebben we stopgezet, want we kregen maar een paar Soeperman-verhaaltjes per jaar. Vroeger stond er in bijna elk nummer een Soeperman-verhaal. Dat was ook ons streven. Daarom zijn we weer teruggegaan naar de korte verhalen zonder uitgesponnen rode draad. Daar had René er een paar van gemaakt, maar ook die kwamen ontzettend langzaam binnen. Daar waren we niet gelukkig mee. Keer op keer hebben we gezegd dat hij in het vervolg wel op tijd moest leveren... Anders zouden we er wat aan gaan doen.'

René Uilenbroek gaat daar in mee: 'Ik heb een tijd veel reclamewerk gedaan, waardoor de frequentie van de pagina's te wensen over liet. Er vielen dus af en toe gaten in het verschijnen van de verhalen in het blad, waardoor de lezers op een gegeven moment niet zo goed meer in staat waren de strip goed te volgen. Ik denk dat dit één van de redenen is geweest voor de beëindiging van de samenwerking tussen *Sjosji* en ons.'

'Op een gegeven moment hebben we er een streep onder gezet,' gaat Dirk Snoodijk verder. 'Daar komt nog bij dat we over de scenario's van Willem niet altijd even gelukkig waren. Hij schoot soms te ver door in flauwe grapjes. Hij maakte het ook te ingewikkeld. Het klopt dat we aan René hebben voorgesteld of hij met een andere scenarist zou willen werken. Maar daar had hij geen zin in, want hij was zeer content met Willems scenario's.'

'Ik werk voor Soeperman met Willem samen en ik zie geen reden om met een ander samen te werken,' is René Uilenbroeks commentaar.'

Dirk Snoodijk vervolgt: 'Wat ook een rol speelde in onze beslissing is dat we een keer een album van Soeperman in de *Ster*-reeks hadden uitgegeven die niet liep. Dat betekent dat wij, als uitgeverij, met een strip te maken hebben die we alleen in *Sjosji* kwijt kunnen. Dat kan, maar dat kost veel geld. Het is goedkoper als de kosten kunnen worden gedeeld met de uitgave van een album.'

'Big Balloon wilde geen enkel album uitbrengen,' zegt Willem Ritstier. 'Het enige album dat ze publiceerden, hebben ze zodanig uitgebracht dat de strip volledig verminkt werd. En de promotie was nul komma nul, ondanks het feit dat wij allerlei ideeën aandroegen. Dat is een rare gang van zaken, als je nagaat dat in de populariteitspoll van enkele jaren terug de strip op de derde plaats eindigde.'

'Dat kan ik niet goed beoordelen,' is het antwoord van Dirk Snoodijk. 'Het was een album in de Ster-reeks die zeer kort heeft bestaan. Dat album kostte maar *f*4,95 (±Bfr.100), dus daar kan de slechte verkoop niet door gekomen zijn. De bedoeling van die reeks was dat hij in grote oplagen in allerlei winkels kwam te liggen. En die reeks is wel degelijk goed gepromoot met tal van advertenties. Maar het liep niet geweldig en de Ster-reeks is toen stopgezet.

Toch betreur ik het dat de reeks Soeperman bij *Sjosji* is gestopt. Ik vind het een leuk personage, plus dat ik René beschouw als één van de beste tekenaars van Nederland. Wij willen zeker nog wat met hem doen in de toekomst.'

René Uilenbroek: 'Dirk Snoodijk is in zijn handelen nogal inconsequent. Tegen mij zei hij dat hij de scenario's niet goed vond en tegen anderen zei hij weer dat er iets aan de tekeningen schortte. Ik vind de hele gang van zaken extra vervelend, omdat ik lange tijd voor *Sjosji* heb getekend en dit zo'n beetje het enige Nederlandse stripblad is.'

Volgens Willem Ritstier komt deze maand een nieuwe *Soeperman* op CD ROM op de markt. 'Big Balloon heeft aangegeven dat ze niks meer met Soeperman willen doen. Ze hebben al een hele tijd niets meer van zich laten horen, dus niets staat ons in de weg om zelf iets te gaan ondernemen of om dit nieuwe verhaal in *Stripschrift* te publiceren. Ondertussen hebben derden interesse getoond in het uitgeven van het Soepermanoeuvre.'

Bovendien zijn Willem Ritstier en René Uilenbroek vrij snel bij uitgeverij *Standaard* terechtgekomen. Daar werken zij aan *Stanley*, een strip over de man die een gedeelte van zijn leven wijdde aan het opsporen van **Dr. Livingstone**. *Stanley* verschijnt in *Suske en Wiske Weekblad*. René Uilenbroek: 'Standaard durft, wat dat betreft, meer risico's te nemen.'

***Stanley* voor *Suske en Wiske Weekblad*.**

OKEE, DIRKIE! JIJ BENT 'M!
WAAROM IK? IK MOET 'M ALTIJD ZIJN!
NIET ZEUREN! JE TELT TOT 110 EN DAN KOM JE ONS ZOEKEN.
TEGEN DE BOOM EN TELLEN!
'T IS NIET EERLIJK!
WAAR GAAN WE ONS VERSTOPPEN, WILLEM?
1. 2. 3. 7. 10. 32. 33. 34. 55.
HÉ... DIE KAST, RENÉ, DAT IS EEN PRIMA SCHUILPLAATS.
66. 67. 86. 89. 92.
... TE GEK IDEE!
LOGISCH! 'T IS MIJN IDEE!
O NEE! NIET IN DIE KAST ...
93. 94. 97. 100! 101. 102 104. 106.
HIER VINDT DIE SUFKOP ONS NOOIT, HÈ WILLEM!
NEVER NOOIT! ZEKER WETEN!
...IK KAN NIET TEGEN KLEINE RUIMTES!
...110!! WIE NIET WEG IS WORDT GEZIEN! IK KOM!
TIJD-MACHINE
KLAP
DUS TIEN MINUTEN LATER.
SLIK! WIL IEMAND EVEN 06-11 BELLEN!
ZIE JE WEL, WILLEM, HIJ VINDT ONS NOOIT!
DAAR BEGINT HET WEL OP TE LIJKEN...
...EN NOG EENS TIEN MINUTEN LATER.
ZEG, WILLEM! IK KRIJG HET 'N BEETJE BENAUWD EN TONY DE RAT BEGINT OOK 'N BEETJE LAST TE KRIJGEN VAN CLAUSTROFOBIE...
HELP! WAAR IS HIER DE NOODUITGANG!
TJA, DIRKIE DOET ER WEL ERG LANG OVER!
IK ZAL EENS OM HET HOEKJE KIJKEN.
...HUH? DAT IS VREEMD...
AAAAAH! LUCHT!
HOOO! NIET ZO SNEL, TONY...
?!
...HOE KAN DAT NOU? ALLES IS VERANDERD...
HOE VAAK HEB IK JE NU AL GEZEGD DAT JE BIJ DE BAAS MOET BLIJVEN?!!
...5, 6 ...UH, 9... NEE 14 KEER... SCHAT IK... ONGEVEER?

SoeperOerMan

Tekst Willem Ritstier • Tekeningen René Uilenbroek

...ZE HEBBEN ALLES WEGGEHAALD...
OH, IK BEGRIJP HET AL... HIER KOMT NATUURLIJK WEER 'N PARKEERGARAGE OF 'N WINKELCENTRUM... NEE, NEE, 'N KANTORENCOMPLEX, DAT IS HET!..
SLIK! WWWILLEM! ...NAAST JE...
...21 KEER DAN MISSCHIEN, MAAR HET KAN NOOIT VEEL MEER ZIJN...TOCH?
NAAST ME? ...
HÉ, HO! WE GAAN TOCH NIET WEER DIE KAST IN?
NEE HÈ! 'T ZAL TOCH NIET WAAR ZIJN... JA HOOR! ZE HEBBEN ER WEER EEN THEMAPARK BIJGEBOUWD.
IN 20 MINUTEN? LIJKT ME STERK!
NEE! NIET WEER!
ORIGINEEL! WEDDEN DAT HET 'JURASSIC PARK II' HEET... OF DINOLAND...
PETS!
DENK JE? HET ZIET ER ALLEMAAL ERG ECHT UIT!
UMMPFFF! LAAT ME... LOS!
HALLELUJA! ZE HEBBEN OOK NIET BESPAARD OP DE 'SPECIAL EFFECTS'...
AAAARRGGG!!
'SPECIAL EFFECTS'? M'N HOELA!
JIPPIE!
WAUW! HET IS WEL GOED GEDAAN...
TE GOED ALS JE HET MIJ VRAAGT! KOM...
...WEGWEZEN HIER!
KLAK!!
DAT NOEM IK NOU HYPERREALISTISCH...
2.
ZEUR NIET, GEK! HET IS ALLEMAAL ECHT!
JA HOOR, RENÉ, NATUURLIJK! EN STRAKS GA JE ME NOG VERTELLEN ...
...DAT DIE KAST EEN TIJDMACHINE IS! HAHAHA, GRAPJAS!
EEN TIJDMACHINE! NATUURLIJK, DAT VERKLAART ALLES!
AAARGGG!!
HAHAHA... EEN TIJDMACHINE! DAT IS TOCH ONMOGELIJK!
NEE! HET IS VEEL LOGISCHER DAT ZE IN 20 MINUTEN EEN THEMAPARK HEBBEN GEBOUWD, HÈ WILLEM!
AAARGGG!

...SNIF! JA... NU JE HET ZO ZEGT... HOEWEL... ZE BOUWEN TEGENWOORDIG OOK BINNEN 'N MAAND EEN HELE NIEUWE WIJK.
DAT IS WAAR, MAAR EEN HEEL STEMAAAAAAAAAAAAAA!!
AH! EEN VRIJE VAL... ZONDER PARACHUTE!
NIETS GEBROKEN, RENÉ?
BOF!
MET DEZE MAATSCHAPPIJ VLIEG IK DUS NOOIT MEER!
...ALS JE EVEN OPSTAAT, RENÉ, GA IK OP JE SCHOUDERS STAAN EN KLIM IK, MET EEN BEETJE GELUK, ZO DE KUIL UIT.
OUNKA BOERA?
?BOERA OUNKA?
BOF!
LUKT HET?
GEDULD! IK ZOEK NAAR WAT HOUVAST
?BOERA??
AAH! HEB JE WAT HOUVAST GEVONDEN!!
SLIK!
NEE! DE HOUVAST HEEFT MIJ GEVONDEN!!
BOERA? BOULALA!!?
WAT BEDOEL JE DAAR NOU WEER MEE?
LALABOU?
?!
BURK!!!
KOM! HELP ME EVEN UIT DE PUT!
3.
OEPS! BIJ NADER INZIEN HAD IK LIEVER IN DE PUT BLIJVEN ZITTEN.
SNF?
ZO! DIE KERELS HADDEN ZICH VANOCHTEND OOK WEL EENS MOGEN SCHEREN.
BOULABOULA! HELE BOULA!
RENÉ, WAT GAAN ZE MET ONS DOEN!
DAAR DENK LIEVER NOG NIET AAN!
OF MISSCHIEN IS HET WEL FAMILIE VAN 22 TOP.
BOULA FEESTA! JAHAJA!

NIET VEEL LATER.
WEL, NU WETEN WE WAT ZE MET ONS GAAN DOEN... EN WAT NU?
...WE KUNNEN MAAR ÉÉN DING DOEN...
NEE! HET IS GEEN FAMILIE VAN 22 TOP!
MAMMAAAAAAA!!!
HEEL, HEEL, HEEL VER DAAR VAN-DAAN...
OUK! WAT HOORT MIJN SOEPER OERMAN OOR? ER IS IEMAND IN NOOD!
MAMMAAAAAAAAA...
KLONT!
EVEN OMKLEDEN EN DAN...
...DE KINDEREN OPVANGEN EN NEERZETTEN ...
...EN VERVOLGENS TZOU TSE RESCOEE!
NIET TE LAAT THUIS, HÈÈ BROKJE!
4
EN WAAR GAAT REIS HEEN, SOEPER OERMAN?
DE KREET KWAM UIT HET DAL VAN DE NEAN-DERTHALERS...
... AH! IK ZIE AL WAT ER AAN DE HAND IS... ZET ME MAAR NEER...
MOEDERTJEEEEEEEEEEEEEEEE
OUNKA, BOENKAAH PHOEFF!!!

PAPPAAAAAAAAAA!!
OUNKA OERMAN! AUUW AUWW!
...HOPLA! DAT IS DE EERSTE!
...SOEPERMAN WEL!
...MAAR, MAAR DAT LIJKT...
OMAAAAAA!!
BOF!
NEE, NEE... IK BEN SOEPER OERMAN!
SOEPER OERMAN! NATUURLIJK! LOGISCH! IK HAD HET KUNNEN RADEN!
BASH!
OPAAAAAAAAA!!
OUK222!!
TSJIK TSJIK
EN U KOMT ONS REDDEN ?!?
NATUURLIJK KOMT HIJ ONS REDDEN.
OVERGROOTMOEDER
ZEKER WETEN!
WE ZIJN GERED, RENÉ...
...DANKZIJ SOEPER OERMAN!
EN U BENT DE LAATSTE... AU REVOIR ZOALS OOIT DE FRANSEN ZULLEN ZEGGEN!
OVERGROOTVADEEEEEER!!
SCHOONMOEDEEEEEEEEEEEERR!!!
JE KUNT OPHOUDEN, TONY! WE ZIJN GERED!
... DOOR SOEPER OERMAN! MIJN HELD!
AH! JULLIE ZIJN GELUKKIG NOG ONBESCHADIGD ZIE IK!
HMMMM... VEEL VLEES ZIT ER NIET AAN, MAAR JULLIE LIJKEN ME BEHOORLIJK EETBAAR...
EETBAAR? SLIK!
EETBAAR?... MAAR U KWAM ONS TOCH REDDEN?
NOEM JE DAT GERED?
OUNKA FUUUR! AAAHN! JHIPPIE!
NATUURLIJK KWAM IK JULLIE REDDEN... VOOR ONS AVONDETEN!
SCHOONVADEEEEEEEEEEEEER
KRRRA...
FUUR! FUUUR! HOURA!
KRRRRRR.
...MAAR WAT HOREN MIJN SOEPER OEROREN NU WEER?
5.
...OEPS!
DE DINO! DIE ZOEKTONS NATUURLIJK NOG...
...DIE WAS IK AL WEER VERGETEN...
MAAR HIJ WAS ONS NIET VERGETEN!
FUUR! FUUUR!
PLOK
PLOK
...'T LEVEN IN DE OERTIJD IS HARD... AUW!
MIS! HIJ HEEFT ONS GEMIST!
SPLET!
FUUUR? PLOEF! UITH?!!

KOM! WE MOETEN ALS DE GESMEERDE BLIKSEM NAAR DIE KAST TOE
DE KAST? NEE! NIET WEER DIE KAST!
MIJN IDEE!
RUNTH! RUNTH!
IK WIL NIET IN DIE KAST!
KIJK! DAAR STAAT HIJ!
NEE! NEE! IK WIL NIET!
WE HALEN HET!
GRRROMMM!!
WE KUNNEN NAAR HUIS!
GRRRROMMM!
AAH! DE DINO! HIJ KOMT ACHTER ONS AAN!!
VOLHOUDEN! WE ZIJN ER BIJNA... NOG EEN PAAR STAPPEN!
IK WIL NIET! IK WIL NIET! IK WIL NIET!
GRRRRRRROM!
GEHAALD! WE HEBBEN HET GEHAALD!!
SLAM!
DAAR BEN IK NIET BLIJ MEE!
HOOR JIJ NOG IETS, WILLEM?
NEE! HET IS HELEMAAL RUSTIG BUITEN!
LAAT ME ERUIT!
TIEN MINUTEN LATER.
WAT DENK JIJ, RENÉ, ZULLEN WE HET ER OP WAGEN?
ZAL IK EENS OM HET HOEKJE KIJKEN?
JA, JA, JA, JA... LATEN WE ER UIT GAAN!
EN?
TJA, DE DINO IS VERDWE-NEN...
AAAAH! ZUURSTOF!
...DUS WE ZIJN WEER THUIS!
NEE, IK BEN BANG DAT WE NOG VERDER VAN HUIS ZIJN...
MIJN IDEE...
SLIK!
ZWIET!
KIJK EENS KAPITEIN HAAKWERK! TWEE VERSTEKELINGEN! WAT DOEN WE DAAR MEE?
KIELHALEN? OPHANGEN? AAN DE HAAIEN OPVOEREN?

6.

~ EINDE ~

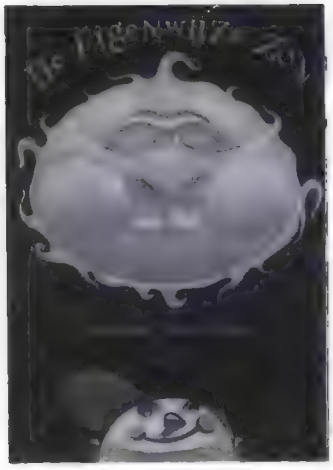

De eigenwijze zon

Mattotti & Kramski
Big Balloon 1995
ISBN 90-542-5386-X
Prijs ƒ29,95/Bfr.550
(36 pagina's, kleur, h.k.)

De eigenwijze zon is **Lorenzo Mattotti**'s tweede kinderboek, zijn illustraties bij *Pinocchio* van **Carlo Collodi** niet meegeteld. Ik moet bekennen dat ik me niet altijd goed raad weet met Mattotti als illustrator voor de allerkleinsten. Het eerste kinderboek – *Eugenio* – ging over een clown die niet kon lachen en was naar mijn smaak wel erg sentimenteel. Mooi, maar al te braaf. En braafheid kun je Mattotti als stripmaker in elk geval nooit aanwrijven. Eerlijk gezegd heeft zijn tweede kinderboek mijn bezwaren niet weg kunnen nemen: het is mij allemaal te rond en te lievig, in fraaie pasteltinten maar zonder raadsels, zonder geheimen. Misschien zijn we in Nederland (of laat ik in elk geval voor mezelf spreken) te zeer gewend aan de veel lossere Angelsaksische stijl van illustratoren zoals **Quentin Blake** en **Tony Ross**, die een ook voor kinderen zeer aantrekkelijke portie gruwel in hun aquarellen stoppen. Bij Mattotti ontbreekt het venijn, en het verhaal (verhaaltje, beter gezegd) van **Jerry Kramsky**, één van zijn vaste tekstschrijvers, is vliesdun. De zon weigert onder te gaan en is met geen mogelijkheid van zijn voornemen af te brengen. Die en gene wordt om raad gevraagd – en daarmee is de opbouw van het boek vrijwel identiek aan *Eugenio* – maar de zon laat zich alleen vermurwen als een klein jongetje hem influistert dat hij zo graag de sterren en de glimwormpjes zou zien. Zelfs voor een prentenboek is dat een magere clou. Aan de andere kant: in hoeverre ben ik als volwassene geschikt om te beoordelen of een kinderboek aantrekkelijk is voor het publiek waarvoor het eigenlijk is bestemd, namelijk de jonge lezers zelf? Mijn beide dochters Nana en Fay (van vijf en acht) grijpen regelmatig naar *Eugenio*, dat ik meer dan eens aan Nana heb voorgelezen, terwijl Fay ademloos door *De eigenwijze zon* bladert en, ook zonder daartoe door haar vader te zijn aangespoord, het boek prijst om 'de mooie platen'. Toch drie sterren voor *De eigenwijze zon*, zij het met de aantekening dat Mattotti die derde ster niet aan mij, maar aan mijn dochters dankt.

PvO

**(*)

Blood Club

Burns
Loempia 1995
ISBN 90-6771-355-4
Prijs ƒ15 / Bfr.300
(32 pagina's, kleur, s.k.)

Veel comic-titels gaan gebukt onder de beschuldiging dat het massaprodukten zijn, gemaakt door horden geestdode, snelverdienende auteurs, die onoriginele scenario's schrijven zonder enige persoonlijke betrokkenheid, omdat de uitgever bepaalt wat er gebeurt en niet de auteur. Om deze stellingname te onderstrepen haalde *Stripschrift*-columnist **Ben Bits** in Stripschrift 265 als voorbeeld **Charles Burns**' *Blood Club* aan, zonder de strip zelf gelezen te hebben. Hij had geen slechtere keuze kunnen maken om dit te illustreren.
Als Bits het werk van deze auteur had gekend, had hij geweten dat Burns allerminst aan de bovenstaande beschrijving van een 'typische' comicauteur voldoet. Juist Burns is iemand die zich niets aantrekt van 'mainstream', commercie of zijn uitgever. Het feit dat hij meewerkte aan **Art Spiegelmans** blad *Raw* en een tijdje bij de Valvoline-groep zat (waar onder andere **Mattotti** en **Kramsky** deel van uitmaken) zegt wat dit betreft genoeg.
Burns is gefascineerd door het perverse en het morbide, maar *Blood Club* is niet bepaald bloedstollend te noemen. Liefhebbers van zijn werk komen in deze strip niet echt aan hun trekken. Natuurlijk is de strip weer op minitieuze wijze in beeld gebracht. Maar afgezien van de schutpagina's gaat Burns nergens voluit. Het 'spannende' jongensverhaal waarin hoofdrolspeler Big Baby oog in oog komt te staan met een dolende geest is heel ingehouden en weinig opzienbarend. Waar de auteur in andere werken zijn ongebreidelde fantasie de vrije loop laat, is *Blood Club* ronduit tam en teleurstellend.
Lezers, in het bezit van een zwakke maag, die onbekend zijn met het werk van Burns, kan ik deze strip van harte aanbevelen als kennismaking met Burns' wereld. Als dit naar meer mocht smaken, verwijs ik naar 'steviger' kost, als *Skin Deep* en *Hardboiled Defective Stories*. Momenteel werkt de man aan een groot project, genaamd *Black Hole*, waarin hij weer alle registers opentrekt in een verhaal dat handelt over traumatische conflicten die ontstaan door ontluikende seksualiteit bij tieners. Ditmaal belooft de auteur zijn eigen clichés verder uit te diepen.
En wat betreft mensen zoals Bits, die moeten zich gaan schamen, omdat zij zich net zoals Dokter Wertham afwijzend tegen een complete stripvorm opstellen, zonder dat zij weten waar de klepel hangt.
P.S. Overigens, een leuk detail uit *Blood Club* is het eerbetoon aan **Hergé** achterop. De man is een grote inspiratiebron voor Burns geweest.

MN

**

Kobe de koe 1: Een streek onder water

De Moor & Desberg
Casterman 1995
ISBN 90-303-3951-9
Prijs ƒ 9,95 / Bfr.195
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Een streek onder water, het begint al bij de titel. Dit boek van tekenaar **Johan de Moor** en scenarist **Stephen Desberg**, die eerder verantwoordelijk waren voor de prachtige jeugdserie *Kasper*, staat bol van de woordgrappen. Het komt erin om.
Kobe de koe, een vrouwelijke held in een mannelijke outfit, wreekt in *Greta gewroken*, het eerste verhaaltje in dit album, de dood van Greta door haar kwelgeest Hatsjie Slangen en plein public zijn eigen mening te laten verkondigen. Voor een reclame-patjepeeër als Slangen, die gewend is de mening van zijn kapitaalkrachtige klanten uit te dragen, is zulks voorwaar geen sinecure. In het tweede en titelverhaal

vertelt Kobe over de hoogst opportunistische dolfijn Adriaan, die het op een akkoordje gooit met de mensheid. In ruil voor verse vis krijgt hij maaltijdbonnen die hem en zijn kompanen van de rijkste dissen op het vasteland verzekeren. Beide verhalen mogen we lezen als een satire op en een aanklacht tegen de consumptiemaatschappij.
Maar die woordgrappen. Beginrijm (mijn schelvis, mijn scharretjes, mijn schelpvoorraad), klinkerrijm (loeiers van koeien), gewoon rijm (piscinediscipline), contaminaties (door de neus geboorde zalm), woordspelingen (we leven boven onze waterstand), *Suske en Wiske*-achtige bedenksels als het verfmerk Morsmaar, en wat dies meer zij. Warrige zinnen vol taalacrobatiek steken het Word-associationfootball dat het team van *Monty Python* in een ver verleden speelde naar de kroon. Terecht betrof het destijds slechts een korte sketch en zeker geen twee verhalen. Het aaneenrijgen van associaties tot er een ketting van absurde zinnen ontstaat is leuk voor even, zo begrepen de Pythons maar al te goed. De Moor en Desberg vonden het kennelijk nodig om te bewijzen dat dit soort humor niet lang meegaat.
Vertaler **Johan Anthierens** zal ongetwijfeld een hele klus gehad hebben aan het vertalen van doorgaans onvertaalbare (maar zelden onbetaalbare) woordgrappen. Petje af voor zijn prestatie, maar een boek staat of valt jammer genoeg niet bij de vindingrijkheid van zijn vertaler.

NU

*

De Katamarom 27: De schipbreukelingen van de Chastang

Gos
Dupuis 1995
ISBN 90-314-1768-8
Prijs ƒ8,95 / Bfr.165
(48 pagina's, kleur, s.k.)

(Khena en) *De Katamarom* is een stripserie, die zich reeds een paar decennia mag verheugen in de warme belangstelling van de jonge lezers van het weekblad *Robbedoes*. De tekenstijl van **Gos** (pseudoniem van Roland Goossens) heeft typisch dat rubberen semi-karikaturale dat zo kenmerkend is voor de tekenaars van het weekblad. De verhalen spelen zich af in deze tijd en zijn gelardeerd met sf-invloeden. Het katachtige wezen, de Katamarom, werkt nauw samen met een paar mensen. Tezamen fungeren zij als een speciale eenheid, die in stilte vooral schepsels uit diverse zonnestelsels, die binnen de invloedssfeer van de Aarde komen, opvangen en weer op weg helpen naar hun uiteindelijke bestemming. In dit 27e deel van de serie strandt een ruimteschip op Aarde als gevolg van een nijpend tekort aan brandstof. Om de accu's weer te kunnen opladen heeft de bemanning dringend behoefte aan aluminiumsilicaten. Deze grondstof kan worden gedolven in de Auvergne. Tot overmaat van ramp wordt de gezagvoerder van het ruimteschip onwel door het inademen van giftige dampen. Geholpen door onze helden wordt het schip in afwachting van de nieuwe brandstof voorlopig afgezonken in het meer van Bort. Ondertussen zit de buitenwereld niet stil. Gealarmeerd door de UFO's komt het leger in actie om het ruimteschip te bergen. Gelukkig bestaat de legerleiding uit sukkels, die de ene stommiteit op de andere stapelen. Tel daarbij op de bijzondere gaven van de bemanning van het buitenaardse schip en je hebt alle ingrediënten voor een gezellige humorvol stripverhaal. Weliswaar ogen de gebeurtenissen nogal braaf, maar afgezet tegen alle geweldstrips voor de kleine lezer is deze langlopende serie een verademing.

RB

**

The Spectator Cartoon Book

Heath (samenstelling)
John Murray 1994
Import: Nilsson & Lamm
ISBN 0-7195-5703-8
Prijs ƒ23.30 / Bfr.465
(96 pagina's, zwart/wit, s.k.)

Thompson, **Downes**, **Hawker**, **Newman**, **Woodcock**, **Pilbrow**, **Glynn**, **Williams**, **Cluff**, **Husband**, **Read**, **Turner**, **Hunter**, **Nicolas**, **Johnes**, **Pugh**, **Honeysett**, **Cookson** en **Snevin**. Nooit van gehoord? Het Engels voetbalelftal met acht reservespelers? Of misschien de cast van de Londense uitvoering van *Les Miserables*? Britse dichters of romanfiguren? Nee... cartoonisten. Namen die ons weinig zeggen en dat moeten we ook maar zo houden.
Engelse humor staat hoog

ATTENTION FAN-BOYS AND GIRLS! IT'S TIME FOR YOU TO DISCOVER THE ASTOUNDING MEGA-VERSE KNOWN AS...
Strips - Comics - Games - Zeefdrukken
Yendor
Korte Hoogstraat 16, 3011 GL Rotterdam
Tel 010 - 433 17 10 Fax 010 - 411 38 54

aangeschreven en Engelse cartoonisten hebben een rijke traditie. Het blad *Punch* bestond ruim 130 jaar (van 1841 tot 1992), was hét toonaangevende humorinstituut en oer-Brits, maar verloor de slag met *Private Eye* en *Viz*, bladen die met hun tijd meegaan en hun grappen iets harder op de lezer afvuren.

The Spectator Cartoon Book zou geen slecht figuur hebben geslagen in het oude *Punch*. Het boekje staat vol 'softe' grappen, die het voornamelijk (zoals de meeste Engelstalige cartoons) van hun ondertitels moeten hebben. Man bij psychiater: 'U beschouwt zichzelf als een verliezer, dat is fout. Zie uzelf meer als iemand voor wie het onmogelijk is om van een ander te winnen!'. Daar hoeft geen tekening bij! Man met gevangen vis bij een rivier, Vis zegt: 'Je overweegt toch niet om me dáárin (wijst naar de vervuilde rivier) terug te gooien?'. Dat is aardig met tekening.

Ruim 150 cartoons waarvan er een paar de moeite waard zijn. Zo'n boekje hoeft echt niet door de tunnel te komen om onze papierberg aan te vullen ...

PN

**

Jimmy van Doren 8: Het gezicht van God

Desorgher & Desberg
Dupuis 1995
ISBN 90-314-1760-2
Prijs *f* 8,95 / Bfr.165
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Eén van de meest Belgische stripreeksen die er zijn, is die rond het irritante weesjongetje Jimmy van Doren van **Daniel Desorgher** en **Stephen Desberg**. Even terzijde: ik heb die naam nooit begrepen. In het Frans heet-ie Jimmy Tousseul. En *tout seul* is Frans voor *helemaal alleen*. Hij is dus wees en helemaal alleen, maar kan altijd terugvallen op zijn oom Schatzy die Jimmy onder zijn hoede heeft. Van zijn losvast vriendinnetje Lana heeft hij niet veel meer te verwachten nu haar moeder hem de

deur heeft gewezen. Zijn geld wordt als bruidsschat gezien, en zijn vriendschap met Lana wordt verkeerd uitgelegd. Jimmy moet ondervinden dat zijn sympathie voor de negers niet altijd wederkerig is, en dat heeft niks te maken met racisme maar veeleer met een andere opvoeding, een ander gedachtengoed en een ander geloof. En dat geloof is nu precies waar alles in *Het gezicht van God* om draait. Niemand beweert in dit album dat een bepaalde cultuur beter of slechter dan een andere zou zijn, maar waarom willen blanken altijd alles veranderen. Het verschil in perceptie wordt ten top gedreven als een ploeg archeologen een beeld vindt op een plek die als de bakermat van de mens wordt gezien. Ze vinden er skeletten van de eerste mensen, maar ook dat religieuze beeld dus. Gek is dat het geen hoofd heeft. Tijdens de speurtocht naar dat hoofd gebeuren dodelijke aanslagen. Het lijkt er op dat een zwarte tovenaar de dader is. Maar meer kan ik niet verklappen want dan verknal ik dit ijzersterke album. Dit achtste deel is ongetwijfeld het meest geëngageerde uit de reeks en mag best meerdere keren aandachtig gelezen worden. Het is een zeer intelligent album maar blijft de indruk wekken dat het voor kinderen (of misschien jongeren) bedoeld is. Daarvoor is het thema echter te universeel en te diepgaand. Eén van de beste albums van de laatste maanden.

AL

****

Storm 21: De Genesis-formule

(De kronieken van Pandarve 12)
Lawrence & Lodewijk
Big Balloon 1995
ISBN 90-542-5477-7 (h.k.)
ISBN 90-542-5467-X
Prijs *f* 35 / Bfr.645 (h.k.)
f 12,95 / Bfr.240
(48 pagina's, kleur, h.k. & s.k.)

Elk album van **Don Lawrence** en **Martin Lodewijk** is weer verrassend. In *De Genesis-formule* – het twaalfde deel uit De Kronieken van Pandarve – zetten Storm en zijn vriendin, de verleidelijke Roodhaar hun pogingen de ondergang van de aarde te voorkomen voort. Maar alles op zijn tijd. Eerst moet Pandarve, de levende planeet, gered worden van de onvermijdelijke, allesvernietigende botsing met de Indringer, een kunstmatige constructie van duizenden cocons met een diameter van meer dan honderd planeten. Met de hulp van de Cyperse kater, die we al kennen uit *De levende planeet*, trachten Storm en zijn vrienden door te dringen tot de kern van de Indringer. Daar ligt immers de sleutel om deze dolgedraaide Von Neumann-machine te kunnen ontmantelen.

Lawrence en Lodewijk leiden ons door enkele stadscocons die veel lijken op steden zoals wij die kennen, maar waar grotere of kleinere misvormingen voor verwarring en de nodige problemen zorgen. Zo is in een cocon de plek van aarde en lucht verandert. Als een ware Biggles weet Storm

Roodhaar te redden uit de klauwen van een mummieachtige kannibaal. Lawrence maakt gebruik van zijn Engelse achtergrond en voert ons door Neu-Londen. Alom is de dreigende aanwezigheid voelbaar van Marduk, theocraat van Pandarve en uit op niets minder dan de macht in het Multiversum. Hij jaagt verbeten op Storm. In Neu-Londen ontmoeten we Oliver Twist en de beroemde bewoner van Bakerstreet 221. Holmes gesteund door zijn vriend en man van de wetenschap Wah Tzun, is de kunst van het vioolspelen helaas verleerd. De oplossing van het Von Neumann-mysterie kent ook hij niet, maar wel zet hij onze helden op het juiste spoor. Het gaat om het ontcijferen van de heilige formule: > 4 & x.

Stripwinkel Sjors (Scheffersplein 1, 3311 EJ Dordrecht, 078 6142012)
Sjors + (Comic Gadgets, Gimmicks and Gags, Voorstraat 313, Dordrecht, 078 6310800)

Om uit de grijpgrage armen te blijven van Marduk, die inmiddels over een leger van brandstichtende engelen beschikt, kiezen Storm en Roodhaar een wel heel originele uitweg. Via een fractaldraaikolk komen ze in een 3 D-scenario. Prachtig vormgegeven door tekenaar/animator **Metin Seven**, maar door mij ook na vele pogingen, niet te doorgronden. Gelukkig hangt Storm minder aan de realiteit en weet hij door zijn blik op oneindig te zetten en te loensen door te dringen tot de bezoekersruimte van de Indringer. Daar hoort hij van ☺ hoe de aarde (aan voetbalkijken) ten onder ging en krijgen beelden uit *Stad der verdoemden* een plaats. Maar Pandarve, de bewoners van de Indringer en, ook niet onbelangrijk, Storm en Roodhaar zelf kunnen gered worden. De sleutel daarvoor ligt bij Storms elektronische wederhelft, die nog steeds op wraak zint sinds we hem achterlieten in *De robots van Danderzei*.

De Genesis-formule bewijst dat Lawrence en Lodewijk nog stof genoeg hebben voor een vervolg van hun fantastische kronieken. Elk album opent deuren met perspectieven op avonturen in de toekomst of in het verleden, of iets daar tussen in.

EvdH

***

Eva en Adam I

Bercovici & De Jager
Big Balloon 1995
ISBN 90-542-5457-2
Prijs *f* 12,95 / Bfr.260
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Eva en Adam. U kent ze wel. Dat leuke stelletje dat werd weggestuurd uit het paradijs. Dankzij **Gerrit de Jager** en **Philippe Bercovici** mogen wij genieten van hun dagelijkse beslommeringen in dit oord. Adam blijkt een druk baasje die voedsel zoekt voor de kost en in zijn vrije tijd zaken als het wiel, vuur en de afstandsbediening uitvindt. Eva daarentegen ligt de hele dag op haar achterste, verveeld te

wezen of vreemd te gaan met de slang, die haar voortdurend allerlei vruchten aanbiedt.

Eva en Adam bestaat uit tweeënveertig gags van één pagina. De eerste tien en een halve grap zijn geactualiseerd. Onderwerpen als travestie en safe sex passeren regelmatig de revue. Echter, vaak zijn ze clichématig. Vooral als het over bekende onderwerpen gaat, zoals het uitvinden van het wiel. Dat kan ècht niet meer. Toch zijn deze grappen nog onderhoudend te noemen. Daarna wordt het echter teveel van hetzelfde. De andere eenendertig en een halve grap worden snel doorgebladerd, of erger nog: niet afgemaakt (N.B. wanneer het boek achterstevoren wordt gelezen of willekeurig wordt doorgebladerd doet zich precies hetzelfde fenomeen voor). Dit is natuurlijk een onvergeeflijke zaak in het vak van grappen en grollen verzinnen.

Bovendien is Bercovici's rafelige tekenstijl weinig bekoorlijk en gedateerd. De slang met een zonnebril op en een peuk in zijn bek tekenen als teken dat hij niet betrouwbaar is, is wel zeer gemakkelijk en ontelbare malen eerder gedaan.

Voor het aanschaffen van *Eva en Adam* bestaan betere alternatieven die ongetwijfeld goedkoper zijn. Aan de sticker met de opdruk 'de eerste Reli-strip' op de cover zal ik verder geen woorden vuil maken.

MK

*

Stripmakers in the picture

Verburg
HoutHaven 1995
ISBN 90-73508-08-8
Prijs *f* 79,95 / Bfr. 1599
(120 pagina's, zwart/wit, s.k.)

Vanaf 1993 is **Alexandra Verburg** bezig geweest om de Nederlandse stripwereld in kaart te brengen middels het portretteren van striptekenaars. Het idee, dat is ontstaan als afstudeeropdracht, heeft uiteindelijk een fraai boek tot resultaat gehad.

Alexandra Verburg heeft 58 tekenaars geportretteerd en geeft daarmee een erg compleet beeld van de Nederlandstalige stripscene. Het originele van het fotoboek is de wisselwerking tussen fotograaf en de geportretteerde tekenaar. Elke striptekenaar heeft zelf aan zijn portret iets toe- of bijgevoegd. Hierdoor ontstaan verrassende nieuwe beelden. Opvallend is het verschil van invulling door de tekenaars. Daar waar de één zijn creativiteit botviert om foto en strip volledig te integreren, volstaan de meesten slechts met het toevoegen van zijn of haar (van de 58 tekenaars, zijn er slechts 2 vrouw) creatie. Het moet dan ook voor Verburg ongelooflijk spannend zijn geweest om te zien hoe de tekenaars haar foto's manipuleerden.

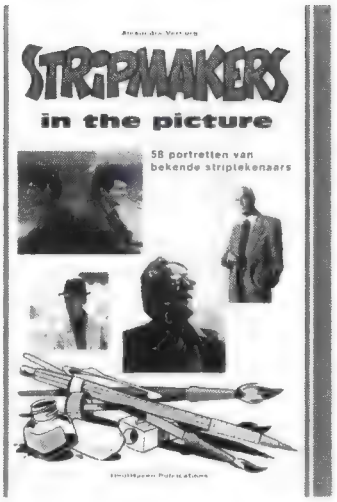

Het is voor Verburg duidelijk moeilijk geweest om de foto's en tekeningen in een structureel kader te zetten. Dit ligt ten eerste in het feit dat de foto's lang niet allemaal even sterk zijn. Er is vaak erg veel afstand tussen de fotograaf en de geportretteerde. Ook is - door de toegevoegde tekeningen - geen portret hetzelfde. Verburg heeft deze inconsistentie proberen op te lossen door bij elk portret een korte biografie, geschreven door **Guido de Bué** en **Albert Eijkenaar**, toe te voegen. Ook geeft Verburg bij elke afbeelding commentaar over het ontstaan van het portret.

Jammer genoeg is dit het zwakke punt van het boek. Verburgs talenten liggen duidelijk op het fotografische vlak en niet op het tekstuele, haar commentaren voegen werkelijk niets toe aan de afbeeldingen. Het is in mijn ogen jammer dat ze geen dubbele pagina's heeft gebruikt voor de afbeeldingen. De biografieën hadden dan als bijlage, samen met een inhouds-

"Fantasia"
Grote collectie strips
Ruim assortiment antiquariaat
Groot aanbod stripposters en zeefdrukken
Gelderlandplein 203
1082 LW Amsterdam
020-6443261

"Dick Bos"
Strip speciaalwinkel & Antiquariaat
In- en verkoop van nieuwe, gebruikte en antiquarische stripverhalen
Junolaan 2
3054 PW Rotterdam-Hillegersberg
Telefoonnr.: 010-4613147

opgave het boek kunnen perfectioneren.
Ondanks deze lichte kritiek is het boek *Stripmakers in the picture* een schitterend eindprodukt waar Alexandra Verburg met recht heel trots op mag zijn. Ook Houthaven Publications verdient een woord van lof omdat ze het aandurven dit prachtige boek uit te geven.

AW

***

De sterren staan voor de volgende waarde-oordelen:

****** grote klasse!**
***** goed**
**** redelijk**
*** slecht**
o abominabel

EN VERDER...

– ***Het dagboek van een bos 3: Koffie met melk I*** *(Servais, Dupuis). Servais verstript graag Ardense mysteries. Soms geslaagd, soms de plank misslaand. Het dagboek van een bos, een verhaal over een vrouwelijke bende smokkelaars, is weer eens een geslaagde poging. *** (RS)*

– ***Eroticonreeks 6: Schunnige ruimteverhalen*** *(Diverse auteurs, Arboris). Elaine Lee schreef de scenario's van de verhalen die door verschillende tekenaars zijn uitgewerkt. De kwaliteit van teken-, inkleur- en scenariowerk wisselt zo sterk dat het album een chaotische indruk maakt. Dat neemt niet weg dat er toch nog een aantal hele aardige pagina's in staan. ** (HW)*

– ***Johan en Pirrewiet 15: De troubadours van Steenbergen*** *(Delporte/Culliford/Maury, Lombard). Vakkundig gebrachte spanning, humor en avontuur. Zeer geschikt voor een verloren half uurtje dat vraagt om oppervlakkig vermaak. ** (HW)*

– ***Marsupilami 9: De vlinderjagers*** *(Batem/Yann/Franquin, Big Balloon). Zonder dat er sprake is van een noemenswaardig plot keutelt het verhaal voort. Absoluut het saaiste album van de reeks. * (HW)*

– ***De meesters van de gerst 3: Adrien, 1917*** *(Van Hamme/Vallès, Glénat). Als de Eerste Wereldoorlog uitbreekt, blijkt overleven voor de familie Steenfort een hele vernederende bezigheid te zijn. Van Hamme knoopt de verhaallijnen meesterlijk aan elkaar en weet het bierbrouwersdrama te voorzien van aangrijpende hoogtepunten. *** (HW)*

– ***De meesters van de gerst 4: Noël, 1932*** *(Van Hamme/Vallès, Glénat). Hoofdpersoon Adrien Steenfort heeft in deze aflevering een dermate naïef karakter dat hij ongeloofwaardig en irriterend wordt. Jammer, want dat verpest het hele album. ** (HW)*

– ***Melisande 2: Het bal der vampieren*** *(Clarke/Gilson, Dupuis). Luchtig, onschuldig, niet hilarisch, maar toch helemaal niet onaardig; deze verhaaltjes rond een meisje dat kan toveren maar nog veel moet leren. ** (SR)*

– ***Santiag 4: Aan de overkant van de Rio*** *(Dufaux/Renaud, Glénat). Het vierde deel in een* Stephen King/Dan Simmons-*achtige reeks over mensen die op de rand van leven en dood balanceren. Het verhaal speelt zich, zoals we gewend zijn van Dufaux en Renaud, af in de woestere gedeeltes van de Verenigde Staten. ** (MK)*

– ***Sherlock Holmes 5: Het gevlekte koord*** *(Stibane/Magne/Duchâteau, Lefrancq). Behalve het titelverhaal bevat dit album ook nog 'De fantastische Baron Maupertuis', een verhaal dat deels is getekend door Magne en deels door Stibane. Op de albumcover staan echter de titel van dit verhaal en de naam van Magne niet vermeld. Wat voor vreemde uitgeverskronkel zal hier nu weer achterzitten? Beide verhalen zijn overigens redelijke Holmes-vertolkingen. ** (RS)*

VIDEO

The best of Tex Avery I

MGM/UA 1995
Bestelnummer SCV83852
Prijs *f* 24,95 / Bfr.499
(±48 minuten, Alle leeftijden)

Het is al weer ruim twee jaar geleden dat het Filmmuseum een hommage wijdde aan **Frederick Bean 'Tex' Avery** (1908-1980). Het programma bevatte een aantal hoogtepunten uit het cartoon-oeuvre van Avery. Diegenen die dit tekenfilmprogramma hebben gemist of opnieuw willen genieten van het geniale talent van Avery, kunnen nu terecht bij de videoreeks *The best of Tex Avery*. Het gaat hier wel om de tekenfilms die Avery voor MGM maakte. Een integrale uitgave van zijn werk is het helaas niet. Inmiddels zijn vier banden verschenen; iedere band bestaat uit zo'n zes tot acht filmpjes.
Tex Avery staat heden ten dage bekend als een geniaal animator, en is misschien wel de geniaalste van deze eeuw. Maar de erkenning volgde echter pas aan het eind van zijn leven. Deels kwam dit doordat de studio's nooit echt te koop liepen met de namen van de makers. Liever zetten zij hun eigen naam groot op de titelrol. En deels lag dit ook aan het feit dat Avery een aantal maal van werkgever wisselde. Hij begon bij Lantz, vertrok naar Warner (1936), waar hij *Bugs Bunny*, *Porky Pig* en *Daffy Duck* creëerde, ging daarna vrij snel (1942) naar MGM en eindigde weer bij Lantz. Eind jaren vijftig zei Avery de tekenfilmwereld vaarwel en begon aan een succesvolle carrière in de reclame.
In zijn MGM-tijd (1942-1954) maakte Avery zijn bekendste werk: de *Droopy Dog*-films, de *Woolf*-cartoons en andere, vaak op bestaande verhalen geïnspireerde, tekenfilms. Het zijn stuk voor stuk wervelende produkties die bol staan van de absurditeiten, ongelimiteerde gewelddadigheden en grensverleggende effecten. Denk aan uitpuilende ogen, lichamen die in duizend stukjes uiteenvallen en in de volgende scène weer een geheel vormen, kaken die tot aan de grond openvallen, personages die onbewust uit decors rennen ... het spelen met het

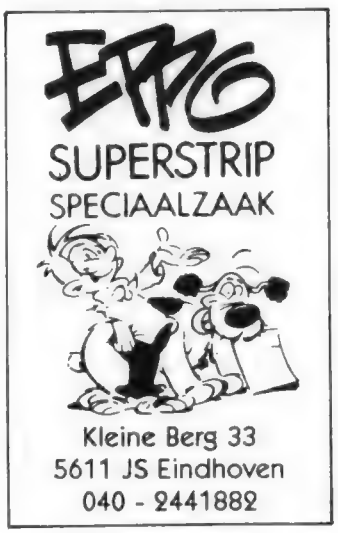

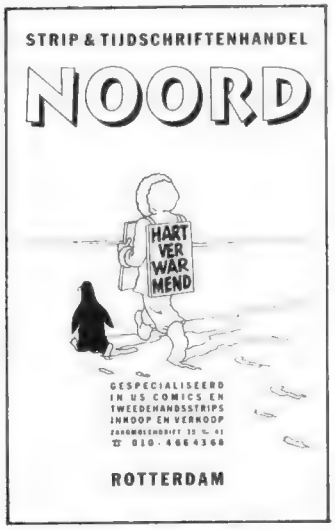

onmogelijke is voor Avery leidraad bij het vervaardigen van zijn films. De kijker krijgt een stortvloed aan grappen over zich heen, rustig onderuitzakken is er niet bij. Bijzonder is ook de seksueel getinte humor, zoals in *Red Hot Riding Hood*, waarin met de van geilheid druipende Wolf fraaie grappen worden uitgevoerd.
In deze eerste band van de MGM-reeks zijn acht cartoons opgenomen: *Swing Shift Cinderella*, *Lucky Ducky*, *Magical Maestro*, *Who Killed Who?*, *The Cat That Hated People*, *Symphonie In Slang*, *Little Tinker* en *Bad Luck Blackie*. Behoudens de onzorgvuldigheid dat *Who Killed Who?* niet op de inlay staat vermeld, mis ik ook aanvullende informatie. Waarom worden er bij video's, zoals bij cd-uitgaves wel het geval is, nooit informatieve boekwerkjes gestopt met gegevens over het jaar van uitgave, wie er hebben meegewerkt en wat er zo bijzonder is aan die cartoons? Een korte biografische schets van Avery en van bij voorbeeld producer **Fred Quimby**, had sowieso niet mogen ontbreken. Zulke aanvullingen zouden dit op zich lovenswaardige initiatief pas echt afmaken.

RS

***

Pink Panther 6

MGM/UA Home Video 1995
Bestelnummer SCV54777
Prijs ƒ19,95 / Bfr.399
(± 30 minuten, Alle leeftijden)

Pink Panther-tekenfilms associeer ik altijd met de NCRV. Deze omroep zond vroeger regelmatig afleveringen van *De Roze Panter* uit. En zendt nog steeds uit. Alleen gaat het dan wel om nieuwe afleveringen die van een erbarmelijke, humorloze kwaliteit zijn. De geest van **Blake Edwards** waart er zeker niet meer in rond. Dat is gelukkig nog wel het geval bij de klassieke Pink Panther-cartoons die door MGM/UA op video worden uitgegeven. In alweer het zesde deel zijn vier films opgenomen: *Pinkstreaker* (1975), *Pink Quarterback* (1968), *Pink*

Pistons (1966) en *Shocking Pink* (1965). De cartoons zijn ooit uitgezonden onder de hoede van Mirisch Films, de producers zijn **David H. De Patie** en **Friz Freleng** en het muziekthema is natuurlijk van **Henry Mancini**.
Hoewel het leuk is om onze roze held weer in allerlei bizarre situaties verzeild te zien raken, is er toch het een en ander mis met deze videoreeks. Vier cartoons van in totaal nog geen dertig minuten is veel te karig om een videoband mee te vullen. Waarom geen tien Pink Panther-films per band?
Verder zijn de Nederlandse tekstbijdragen een lachertje. In Pink Panther-films wordt nauwelijks een woord gesproken; de kracht ligt juist in de non-verbale humor. Wat heeft het dan voor zin om, als er een muntje van 25 dollarcent in beeld komt, een mannenstem te laten horen die vertelt dat het hier om een kwartje gaat? Nee, een Nederlands gesproken versie van Roze Panter-cartoons lijkt mij tamelijk overbodig. Verder slaat MGM/UA met de cover van deel 6 de plank behoorlijk mis. De Roze Panter staat daar als een cowboy afgebeeld, een beeld dat niets van doen heeft met de opgenomen cartoons. Ik begrijp het misverstand wel. Volgens de samenstellers van de video-inlay heet een van de filmpjes *Pink Pistols*, terwijl het toch echt om *Pink Pistons* gaat. Waar een verkeerd ingetypte medeklinker al niet toe kan leiden!

RS

**

Videoballoon 1: De Wiroja's

Crawfurd 1995
Prijs ƒ49,95 / Bfr.999
(±150 minuten, Alle leeftijden)

Videoballoon is een project van de uit Culemborg afkomstige cameraman **Rob Crawfurd**. Hij stelde zich ten doel om zijn interesse voor strips te vertalen in documentaires over stripmakers. Of zijn *Videoballoon* werkelijk uitgroeit tot een reeks, is afhankelijk van het verkoopsucces van deze eerste band. Gezien het onderwerp moet dat mogelijk zijn: Crawfurds camera volgt de **Wiroja's**, winnaars van de Stripschapprijs 1995.
De kijker komt via interviews met **Robert van der Kroft**, **Wilbert Plijnaar** en **Jan van Die** het nodige te weten over het ontstaan en de ontwikkeling van de succesvolle stripreeksen *Sjors & Sjimmie* en *Claire*. Dat levert veel ouwe koeien op, maar ook enig inzicht in de manier waarop de drie zich *Sjors & Sjimmie* wisten toe te eigenen. In korte tijd verdwenen hun voorgangers, tekenaar **Jan Steeman** en scenariste **Patty Klein**, van het toneel. Steemans aftocht was een beslissing van de uitgever, terwijl Klein zelf eieren voor haar geld koos toen bleek dat de samenwerking met de Wiroja's niet klikte. Hoe kon het ook anders: het jonge drietal bood haar al onmiddellijk een vernietigende analyse aan van alles wat fout was aan de oude *Sjors & Sjimmie*. Crawfurd pleegt netjes hoor en wederhoor. Uit de mond van Patty Klein kunnen we optekenen: 'Ik had het idee dat ik weg moest bij *Sjors & Sjimmie*. Dat ging op een heel rare en kronkelige manier.' Van der Kroft zegt desgevraagd: 'Maar zo voelden wij dat op dat moment niet.'
Minder boeiend zijn de betoogjes van Wi, Ro en Ja over de werkwijze met betrekking tot hun strips. Weinig daarvan klinkt echt nieuw. Het resultaat is een lange aaneenschakeling van pratende hoofden. Crawfurd volgt de heren vervolgens tijdens de verschillende produktiefasen van een *Claire*-gag. Dat is leuk, maar duurt te lang. Zo zit Van der Kroft minutenlang aan een enkel plaatje te schetsen en te gummen. Zo gaat dat in werkelijkheid, maar de videokijker wacht vergeefs op montage. Toppunt is de scène waarin de tekenaar zijn voltooide pagina afdrukt op doorzichtig papier. 'Nu moet ik een minuutje wachten', mompelt Van der Kroft. De camera wacht geduldig mee, terwijl Ro de tijd doodt met pomperdepommen.
De langdradigheid van bepaalde scènes neemt niet weg dat Crawfurd een herkenbaar beeld weet op te roepen van de strip-aanpak van de Wiroja's. Leuke intermezzo's haalt hij bij Plijnaars activiteiten voor Comic House, zoals een tekenfilmpje met King Kong en de geanimeerde videoclip voor de Postbus 51-rap *No Showbo*. Aan het eind van de band volgen bovendien uitstapjes naar de redactie van *Zone 5300* en naar een optreden van Van der Krofts band *Zorro*. Misschien hadden deze toegiften al wat eerder in het beeldverslag verwerkt kunnen worden. Het had de overdaad aan pratende hoofden enigszins kunnen doorbreken.
Er is aan deze eerste aflevering van *Videoballoon* veel werk besteed, maar de enorme lengte van de videoband ($2^{1/2}$ uur) komt de spanningsboog over het algemeen niet ten goede. Conclusie: vooral voor de echte Wiroja-fanaten.

JM

**

Deelder & Peters

Jules Deelder heeft zijn eerste kinderboek geschreven. Het is een verhaal over een jong spookje dat bang is voor alles en vooral voor mensen. U zult zich wellicht afvragen waarom dit in deze rubriek wordt gemeld. Welnu, de illustraties voor dit boek zijn gemaakt door **Rob Peters**. En het tandem Deelder/Peters kennen we nog van de strips *Amber & Akka* en *Professor Hilarius* (uitgeverij De Lijn, medio jaren tachtig). Wie hernieuwd kennis wil maken met het werk van dit duo kan *De bevrijding van Koos Spook* aanschaffen (De Bezige Bij, *f*24,90 / Bfr.498).

RS

Archetypisch

De studenten van de Hogeschool IJsselland hebben sinds kort een speciaal voor hun gemaakte strip. De tekenstudio *An Art of Penquin* ontwikkelde namelijk voor het hogeschoolblad de strip *Archetypisch*. De strip speelt zich af in de klassieke oudheid; de hoofdrolspelers zijn de filosoof Ariplates en zijn leerling. Deze leerling vertoont veel overeenkomsten met de moderne student, waardoor allerlei komische situaties ontstaan. De makers van de strip zijn **Willy Croezen** (tekenaar) en **Jan Duyndam** (scenarist).

RS

Strips, Aha!

Bij Standaard Uitgeverij is onlangs het boek *Strips, Aha! De wereld van het beeldverhaal* verschenen. De auteurs zijn stripcriticus **Patrick van Gompel** en striphandelaar **Ad Hendrickx**. Zij hebben hun boek vooral bedoeld als introductie in de wereld van de strip voor leken. Maar ook doorgewinterde striplezers kunnen er volgens de auteurs veel interessants in vinden.

Het boek opent met een globale geschiedenis van de strip. Indachtig het eeuwfeest van het beeldverhaal dat in 1996 in België gevierd zal worden, noemen de auteurs *The Yellow Kid* van **Richard F. Outcault** uit 1896 de 'eerste echte moderne strip'. Zonder echter voorbij te gaan aan voorlopers als **Rodolphe Töpffer** en **Wilhelm Busch**, dus geheel arbitrair is hun keuze niet. Met zevenmijlslaarzen worden vervolgens verschillende landen onder de loep genomen waarbij uiteraard lang stil gestaan wordt bij Amerika, Frankrijk, Nederland en België. Ondanks zijn beknoptheid is dit hoofdstuk overzichtelijk en informatief. Het is dan ook jammer dat hierop een uitgebreid maar grotendeels overbodig overzicht volgt van de verschillende genres in de strip. Zelfs een volslagen leek zal weten wat bedoeld wordt met termen als voetbal- of ridderstrip.

Maar pas in het derde hoofdstuk gaan de auteurs echt te kort door de bocht. In 25 biografiën worden evenzovele stripcoryfeeën onder de loep genomen. Op de afzonderlijke biografiën is weinig aan te merken maar de selectie is nogal bevreemdend. Maar liefst negentien van de behandelde stripmakers zijn Belg, vier zijn Fransman, een is Italiaan (**Pratt**) en slechts één is Nederlander (**Marten Toonder**). Voor een boek dat een serieus naslagwerk pretendeert te zijn, wordt hier een wat al te scheef beeld gegeven.

In de volgende hoofdstukken laten Van Gompel en Hendrickx zich weer van hun beste kant zien. Hun uiteenzetting van de totstandkoming van een strip en hun handleiding voor beginnende verzamelaars is ietwat schools maar onderhoudend en leerzaam.

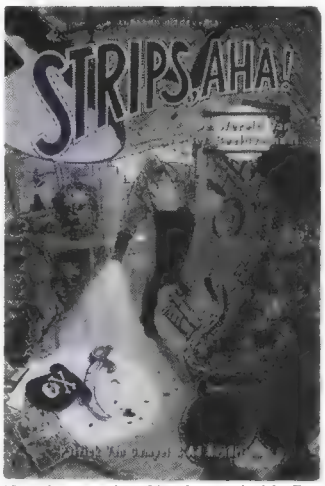

Het laatste hoofdstuk, getiteld De Stripgids, bevat een overzicht van uitgevers, stripbladen, winkels en festivals. Deze informatie is deels al in Sherpa's servicegids te vinden. De meerwaarde zit in het aanvullende cijfermateriaal en de verklarende woordenlijst.

Strips, Aha! De wereld van het beeldverhaal (ISBN 90-02-19608-3) telt 112 pagina's en kost *f*21,50 / Bfr.395.

TB

Nero-beeldje

Ze zijn gek op Nero bij uitgeverij 'De drie mannetjes'. Eerder brachten zij een zeefdruk op de markt van deze Belgische held en nu achtten ze bij deze uitgeverij de tijd rijp om een heus beeldje te gaan verkopen. De Franse kunstenaar **Pascal Rodier** heeft het ontworpen, het is 24 centimeter hoog en ieder beeldje wordt verkocht in een luxe houten kistje waarin ook een gesigneerde prent zal zitten. Bent u net zo gek op Nero als de mensen van deze uitgeverij, haast u dan! Er zijn slechts 80 exemplaren en ze zijn verkrijgbaar voor *f*400 of Bfr.7500 bij de beter gesorteerde stripspeciaalzaak.

HW

Uitgeverij "De Drie Mannetjes"

Rik Ringers Revue

Er is een heus fanblad opgericht voor de bekendste stripcreatie van **Tibet**: *Rik Ringers Revue*. In het eerste nummer van dit, volgens de redactie, lijfblad voor de dynamische Rik Ringers-fan staat een recensie van het laatste album *Wie is er bang voor Hitchcock?*, een beschouwing over het emancipatoire gehalte van Nadine en een gedachte over het uitbrengen van Rik Ringers als Amerikaanse comic. Het blad opent met een gesprek met **Rick de Leeuw**, zanger van de Nederlandstalige band *Tröckener Kecks*. De eerste single van deze band ging over Rik Ringers en was gestoken in een hoesje in dezelfde stijl als een Rik Ringers-album. Het refrein willen wij u niet onthouden:

Rik Ringers – elke boef verstart
Rik Ringers – heeft een gouden hart
Rik Ringers – drinkt zijn koffie zwart
Rik Ringers – heeft het in zijn vingers!

Meer info: Hyacinthstraat 37, 2241 VS Wassenaar.

Rik S.

Goudmijntje

Riedel, het bedrijf dat verantwoordelijk is voor tal van soorten vruchtesap, brengt onder het label 'Goudappeltje' een assortiment van vier videofilms, waaronder twee animatiefilms, uit. Het gaat om *De gouden zeehond*, een jeugdfilm opgenomen in Australië, waarin de verhouding tussen mens en dier een centrale rol speelt, *The never ending story*, de welbekende verfilming van het boek van **Michael Ende**, *Olivier en de onrust in Vogelland*, een avontuurlijke animatiefilm en *Little Nemo*, de klassieke animatiefilm over de belevenissen van een jongetje in de wereld van zijn dromen. Het idee achter het uitbrengen van deze videofilms is dat de populariteit van koopvideo's de laatste

tijd drastisch is gestegen en Riedel hier met zijn actie handig op in kan spelen.
De samenstelling van de collectie is gebaseerd op enerzijds de wensen van de doelgroep, die bestaat uit de jeugd en belangstellende volwassenen, en anderzijds de kwaliteitseisen van diezelfde doelgroep. 'We willen kwalitatief hoogstaande films presenteren, dus geen goedkope Japanse produkties. We hebben zelf een heleboel films bekeken, waarvan we dachten dat ze bij de doelgroep zouden passen, en daaruit onze keuze gemaakt,' zegt **Jolanda Kwarten**, woordvoerder van Riedel.
De banden zijn te verkrijgen door vijf van de daarvoor bedoelde zegels uit de pakken Goudappeltje te knippen en naar Riedel op te sturen, waarna voor *f*9,95 (±Bfr.199) een film besteld kan worden. Mocht de actie succesvol blijken, dan wordt de collectie verkrijgbare videofilms uitgebreid.

MK

Kuifje op 16 bit

Wat weinig *Kuifje*-analytici zich zullen realiseren is dat *Kuifje in Tibet* het ideale scenario voor een computerspelletje biedt. In deze spelletjes worden namelijk om de haverklap prinsessen ontvoerd door mysterieuze vijanden, waarna het aan dappere, nobele helden is de dames uit hun netelige posities te bevrijden. Wanneer we de prinses door Tchang vervangen, de mysterieuze vijand door de yeti en de dappere, nobele held door Kuifje, dan komen we dicht in de buurt van de verhaallijn van het al eerder genoemde boek.
Dit moet de gedachtengang van het Franse softwarebedrijf Infogrames geweest zijn toen het begon aan het ontwikkelen van een spelversie van *Kuifje in Tibet* voor het Super Nintendo Entertainment System. Deze gedachtengang heeft gezorgd voor een veelzijdig avonturenspel. Wanneer de speler begint, kan hij of zij een keuze maken uit vier talen: Engels, Frans, Duits en ... Nederlands. Het betreft hier het eerste Nederlandstalige videospel dat onder licentie van Nintendo wordt uitgebracht.
De tekeningen in het spel zijn zeer getrouw aan de strip. Dat blijkt meteen al, wanneer de speler getrakteerd wordt op het titelscherm, dat een perfecte kopie is van de originele Nederlandse albumcover. Het spel begint met een fragment uit *De Blauwe Lotus*, waarin de speler met Kuifje moet uitzoeken waarom de trein naar Hu-k'ou tot stilstand is gekomen. Kort daarop moet Tchang uit een overstroming worden gered. 'En zo, kapitein, heb ik mijn vriend Tchang ontmoet,' vertelt Kuifje in een hotel in Zwitserland met behulp van de karakteristieke tekstballonnetjes. Nu begint *Kuifje in Tibet*, precies volgens het bekende verhaal. Elke scène uit het boek is benut om een spelniveau te creëren. Van de afdaling langs de chorten tot het beklimmen van de berg waaraan de sjaal van Tchang hangt. Elk figuur uit het oorspronkelijke verhaal speelt eveneens een rol in deze vercomputeriseerde strip. Het geheel wordt vergezeld van spannende muziek en levensechte geluiden.
De liefhebbers van Kuifje, die een Super Nintendo in hun bezit hebben, kunnen hier niet omheen. Dit is alles wat van een conversie van strip naar spel verwacht kan worden. Tegenover de extreem hoge prijs (*f* 169 / Bfr. 3380) staat een lange levensduur. Het spel is niet gemakkelijk. Zelfs niet op de laagste spelstand. Bovendien bestaat het uit dertien uitgebreide niveaus. *Kuifje in Tibet* voor het Super Nintendo Entertainment System is verkrijgbaar in praktisch elke speelgoedwinkel.

MK

Strafzaak tegen Joan van der Wyck

In *Stripschrift* 272, juli 1994, stond een bijdrage van **Joan van der Wyck**, waarin hij het volgende over **Gert Faken** schreef: 'De volstrekt malafide ex-Kresse-biograaf, ex-voorzitter van Stichting De Kressekring en, hoor ik nu, ex-Kresse-verzamelaar (want die Kresse, 'die kan niet tekenen') G.W. Faken, majoor der infanterie, naar eigen zeggen, en zich ook als zodanig prominent gedragende.'
Faken diende vervolgens hierover een klacht in bij de Haarlemse politie, want hij voelde zich beledigd. Dit draaide uit op een rechtsgeding, waarbij Van der Wyck door de politierechter werd gedagvaard om op 13 november jongstleden, ruim een jaar later, in de arrondissementsrechtbank in Haarlem terecht te staan voor het opzettelijk beledigen van Faken. De officier van Justitie stelde Van der Wyck daarna een schikking voor: indien hij twee weken voor de zittingsdatum het schikkingsbedrag had betaald, zou de zaak komen te vervallen. Dit heeft Van der Wyck gedaan.
'Ach ja', meldt hij, 'ik heb wel wat beters te doen dan met Faken te gaan bekvechten. Ik vind het trouwens überhaupt krankzinnig dat de officier van Justitie zijn klacht serieus heeft genomen. Onbegrijpelijk dat ze zich in Haarlem met dit soort futiliteiten bezighouden. Omdat ik geen zin had in al die sores, heb ik die 175 gulden maar betaald. Ja, het schikkingsbedrag was inderdaad het dubbele, maar een, laten we in het jargon blijven, medeplichtige heeft de helft betaald. En voor dat geld hebben we toch een hoop lol gehad, nietwaar?.'
Voor Gert Faken is 'het geval Van der Wyck', doordat het alweer zo'n tijd geleden is, steeds verder van hem af komen te staan. Toch wil hij geen genoegen nemen met de gang van zaken tot nu toe. Faken vindt dat hij in het openbaar is beledigd en dat Van der Wyck dit in het openbaar moet rectificeren. 'Hij heeft, door de schikking aan te gaan, schuld bekend. Maar dit wordt nergens gemeld of genoemd. Van der Wyck hoeft eigenlijk niet te bloeden en mijn naam wordt op deze manier niet gezuiverd. Een onbevredigende afloop,' zegt Faken. Hij heeft zich dan ook beklaagd bij het Gerechtshof van Amsterdam – dat kan tot drie maanden na de schikking. De procureur van het Gerechtshof zal de zaak nog een keer nader bezien en dan besluiten tot heropening of definitieve sluiting. Nog eenmaal wordt vervolgd dus.

RS

zone 5300
STRIPS cultuur & curiosa
De nieuwste strips van binnen– en buitenlandse auteurs als **Gummbah**, **Marcel Ruijters**, **Berend J. Vonk**, **Bert van der Meij**, **Lorenzo Mattotti** en **Jim Woodring**. De geheimen uit **Maaike's Dagboekje**. Actuele ceedee–, video–, film– en boekbesprekingen. Artikelen over zulke uiteenlopende zaken als **cyberpunk**, **meisjesstrips** en **Oost-Aziatische splattergore**. Dat en nog veel meer lees je in **Zone 5300**, het maandblad vol Strips, Cultuur & Curiosa.
Zone 5300 is voor **f4,25** te koop bij boekhandel, kiosk en stripwinkel in Nederland en België en op de grotere NS–stations.
Abonnementen: tel. 010–425 56 26
fax 010–276 01 09
E–mail aan Zone 5300: schagen@nrc.nl
Deze advertentie is vrij van nieuwe spelling

Talent

Van 6 tot 9 juni wordt tijdens het stripfestival in het Zwitserse Sierre een talentenjacht georganiseerd. Iedereen van vijftien jaar en ouder mag meedoen mits hij of zij nog nooit een album gepubliceerd heeft. De opdracht is om op een pagina van het formaat A3 een strip te maken op het thema 'wonder'. Voor de winnaar zal dat zeker de moeite lonen want de hoofdprijs is drieduizend Zwitserse franks, dus zo'n slordige vierduizend gulden. Maar ook de vijfde plaats levert nog duizend Zwitserse franks op. Stuur je inzending vóór 10 april op naar: Concours 'Nouveaux Talents', Festival BD 96, Case Postale 707, 3960 Sierre, Zwitserland.

TB

De avonturen van Haanibal

Elke twee weken zit er een ander stripje in de dozen van het *Viergranen Ei*, met in de hoofdrol Haanibal, een patserige haan. De stripjes bestaan uit een gag van zes kleurenplaatjes, opgevouwen als een foldertje. Titels als: *Haanibal draait door*, *Haanibal gaat tot de bodem*, *Haanibal laat een veer* en *Haanibal zet een hak* geven een idee van de strekking van de stripjes. Liefhebbers kunnen met behulp van vier groene Viergranen-zegels sparen voor een verzamelmapje.

MK

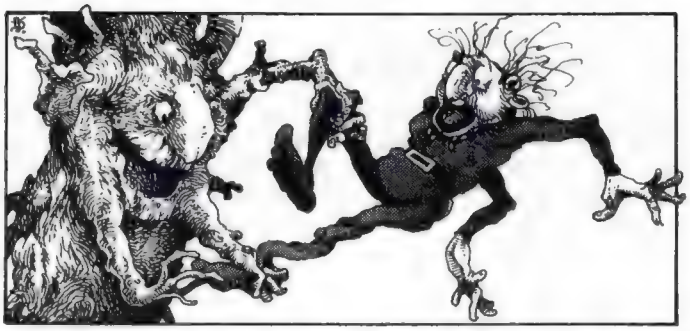

Nieuwe delen Paulus

Uitgeverij De Meulder uit Assen heeft opnieuw twee delen uit haar *Paulus de boskabouter*-reeks op de markt gebracht. Het zijn de nummers zeven en acht, getiteld *De boebomen* en *De uitvinder*. In *De boebomen* draait het om de komst van Paulus' vriend Pieter de veldkabouter, die in het daaropvolgende verhaal nog even blijft hangen. Pieter is een typisch voorbeeld van een angsthaas, en door zijn aanwezigheid in het grote bos ontstaan er allerlei enge avonturen. Zoals de titel eigenlijk al aangeeft zijn het de boebomen die zich kwaadaardig opstellen. Eucalypta heeft er 'uiterlijk' levende wezens van gemaakt en **Jean Dulieu** heeft dat op zijn typerende tekenwijze weergegeven. Gezichten, armen en andere boomonderdelen komen geheel tot leven, terwijl ze toch steeds dat houterige in zich blijven houden.

In het volgende verhaal – *De uitvinder* – brengt professor Punt een bezoek aan het grote bos. Zijn komst zorgt zoals gebruikelijk voor veel verwarring en onrust. Hij doet voortdurend nieuwe uitvindingen, die helaas allemaal een kort leven zijn beschoren. De vlam slaat pas goed in de pan met de komst van een draak die zich oom Willem noemt. Heksen noch professoren kunnen met Willem uit de voeten. De enige die er wel tegenop gewassen is, is uiteraard Paulus.

Beide boeken zijn gebonden uitgevoerd en gestoken in de bekende rode harde kaft. Zij zijn *f*5 duurder geworden en kosten nu per deel *f*24,90 / Bfr.498. De boeken zijn, behalve in de stripwinkel, ook verkrijgbaar door overmaking van het bedrag op gironummer 3945495 ten name van Uitgeverij De Meulder te Assen.

RS

Peetvader van Tarzan overleden

Op 84-jarige leeftijd is op 28 januari in de Parijse Cochinkliniek **Burne Hogarth**, de Amerikaanse tekenaar van de *Tarzan*-strips overleden.

Tussen 1929 en 1950 had hij een indrukwekkende produktie. Hij zou dan ook als dè tekenaar van Tarzan bekendheid verwerven. Nochtans was hij niet de eerste die het geesteskind van **Edgar Rice Burroughs** aan het papier toevertrouwde. **Harold Foster** ging hem een tijdlang voor, maar concentreerde zich in de late jaren twintig steeds meer op zijn *Prince Valiant*. Ook die strip zou een mijlpaal in de Amerikaanse stripgeschiedenis worden.

Toen Hogarth de reeks overnam, bootste hij aanvankelijk zo veel mogelijk de Foster-stijl na, maar ging langzaamaan steeds meer aandacht besteden aan de anatomie en de natuur. Nooit waren stripfiguren zo getrouw naar de werkelijkheid getekend. De klassieke tekenstijl maakte plaats voor een barokke aanpak. Van 1945 tot 1947 maakte Hogarth ook de reeks *Drago*, over een soort Tarzanheld tegen het decor van het na-oorlogse Argentinië. De bijfiguren waren een grappige luitenant en een gevluchte nazi.

Tarzan groeide echter uit tot een legendarische stripreeks. In 1950 kwam plots een einde aan de verhalen. Pas in de zeventiger jaren pakte Hogarth weer de draad op met *Tarzan of the Apes* (1972), *Jungle Tales* (1976) en *Golden Age of Tarzan* (1979). Zijn junglekind was hierin schaarser gekleed maar nog altijd allesbehalve aanstootgevend. De enige echte verandering zou de psychologische diepgang van zijn held zijn, beweerde Hogarth, die ook al zo'n 25 jaar erelid van *Het Stripschap* was.

Hij was één van de oprichters van de School of Visual Arts in New York City. Zijn boeken *Dynamic Anatomy*, *Dynamic Figure Drawing*, *Dynamic Light and Shade*, *Drawing the Human Head*, *Drawing Dynamic Hands* en *Dynamic Wrinkles and Drapery* zijn veelgeroemd voor hun nut bij het opleiden van striptekenaars. De boeken waren stuk voor stuk het resultaat van fameuze lezingen, tijdens welke hij zijn kennis en vaardigheden op het gebied van de menselijke anatomie in beweging tentoonspreidde.

Hogarth, die eregast was tijdens het recente Stripfestival van Angoulême en tijdens de prijsuitreiking nog een staande ovatie kreeg, overleed tijdens zijn terugkeer uit de stripstad. Tot voor kort werkte hij aan *Morphos*, een 'supergeweldloze' held wiens avonturen in vier delen moesten verschijnen. 'De reeks zal de klassieke inzichten over het heldendom op zijn kop zetten', verklaarde hij nog kort voor zijn dood.

Ondertussen zijn de originele tekeningen van Hogarth een fortuin waard. Des te grappiger is dan ook Hogarths citaat: 'Gelukkig maar dat het tekenverhaal een onderkomen vindt in een krant, en niet in één of ander museum'.

AL/AvO

Inval bij uitgeverijen

Op 25 juli van het afgelopen jaar viel de Duitse politie onaangekondigd en zonder duidelijke reden binnen in drie zaken in Sonneberg: de uitgevers *Edition Kunst der Comic* en *Alpha Comic Verlag* en distributeur *Packwahn*. Ongeveer honderd verschillende striptitels werden in beslag genomen onder de beschuldiging van expliciete pornografie en geweldverheerlijking. Als klap op de vuurpijl kreeg een affiche van *Maus* van **Art Spiegelman** het stempel van nationaal socialistische propaganda opgedrukt!

In 1953 werd bepaald dat de Duitse jeugd beschermd moest worden tegen schadelijke lectuur. Vanuit dat oogpunt werd de *BPS* opgericht (Bundesprüfstelle für jugendgefährdende Schriften), die vandaag de dag nog steeds bestaat. BPS kent een commissie van twaalf leden, bestaande uit schrijvers, kunstenaars, boekhandelaren, uitgevers en vertegenwoordigers van Kerk, lerarenorganisaties en jeugdorganisaties. Deze commissie buigt zich over de vraag welke uitgaven bedreigend zijn voor de jeugd onder de 18 jaar. Door toedoen van deze organisatie kan de verkoop van verschillende publikaties op normale verkooppunten worden tegengegaan en kan een verdubbelde BTW over deze werken geheven worden. Wanneer men hier geen gehoor aan geeft volgen er sancties als inbeslagneming, geldboetes en gevangenisstraffen van een jaar. Er is zelfs een verbod mogelijk op het uitoefenen van het beroep van de overtreder.

De laatste jaren was het stil rond de *BPS*. Maar in 1995 laaide de Duitse striphaat weer op. Op 6 juli sprak de *BPS* haar afkeuring uit over de strip *Bullenklöten* van **Ralf König**. Hun aanklacht werd afgewezen. De strip mocht gewoon verkocht blijven worden. Maar op 25 juli vond de beruchte inval in Sonneberg plaats. Hoewel het vermoed wordt is het niet zeker of de *BPS* hier de hand in had. De organisatie zelf houdt wijselijk haar mond.

Drie weken na de inval werd circa de helft van het in beslag genomen materiaal teruggestuurd naar de uitgeverijen en de distributeur. 'Niet schuldig bevonden,' luidde het oordeel. Het affiche van Spiegelman zat niet bij de geretourneerde items.

De zaak loopt nog steeds en een proces is tot nog toe uitgebleven. In ieder geval is door deze actie de Duitse censuur weer flink in opspraak geraakt.

MK

Arthur Piroton overleden

Op 22 januari overleed op 64-jarige leeftijd **Arthur Piroton**, vooral bekend van de FBI-serie *Jess Long*.

Sinds het begin van de jaren vijftig werkte Piroton mee aan het weekblad *Robbedoes*. Verder publiceerde hij ongelofelijk veel illustratief werk in *Moustique* en *Bonnes Soirées*. Ook tekende hij aan *De Timoers*, werkte mee aan *Oom Wim* en bracht onder meer *Michel en Dick* (met **Jadoul**), *De laagvliegers* (met **Mitteï** en **Carin**), *Pépé et Vodka* en onder het pseudoniem **Max Ariane** (knipoog naar de zanger **Marc Aryan**) tekende hij *De Krobbels* (met **Pol Deliège**). In 1969 krijgt de reeks *Jess Long* gestalte. Hij werd geassisteerd door **Tillieux**, die de verhaallijnen uitzette. Vanaf het zevende album maakte Piroton de reeks grotendeels alleen. Hij had de gave om met weinig elementen toch spannende scenario's af te leveren. Hij was zeer goed gedocumenteerd waardoor de lezer uiterst precieze decors en personages geserveerd kreeg.

Twintig albums lang tekende hij op meesterlijk realistische wijze de wegen van zijn held Jess Long uit. Zijn grafische stijl was geïnspireerd op de Amerikaan **Milton Caniff**, maar ook op **Hubinon** en **Jijé**. Kortom, Piroton was een typische klassieker. Dupuis zal dit jaar het 21e Jess Long-avontuur – *De getuige* – nog uitbrengen. Het zal waarschijnlijk

STRIPWINKEL
TISTJEN DOP

Patersstraat 96
2300 Turnhout (B)
Tel. 014-428829

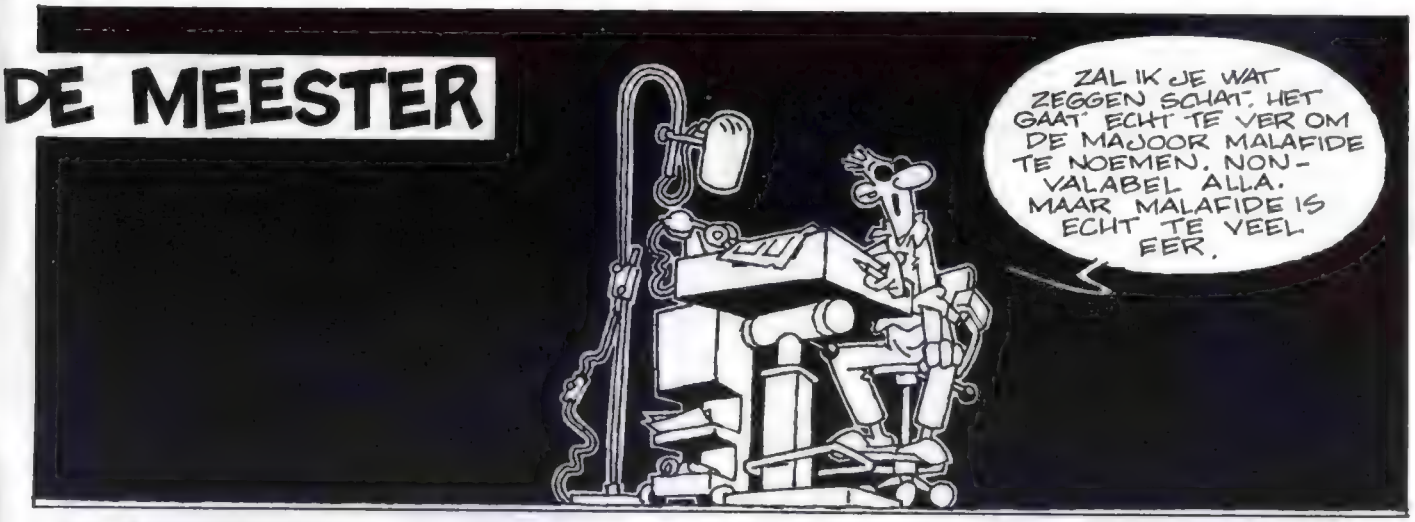
DE MEESTER
ZAL IK JE WAT ZEGGEN SCHAT. HET GAAT ECHT TE VER OM DE MAJOOR MALAFIDE TE NOEMEN. NON-VALABEL ALLA. MAAR MALAFIDE IS ECHT TE VEEL EER.

het laatste album worden in de reeks. De laatste jaren stagneerde de verkoop rond de 17.000 exemplaren.

JW

Prijzenregen Angoulême

Tijdens het Stripfestival van Angoulême werden de volgende Alph-Arts (jaarprijzen) uitgereikt:

- Beste Franstalige album: *L'autoroute du soleil* (**Baru**, Casterman);
- Beste scenario: *Juan Solo 1: Fils de flingue* (**Bess/Jodorowsky**, Humanoïdes Associés);
- Beste humoristische album: *Poignées d'amour* (**Willem**, Cornelius);
- Beste buitenlandse album: *Bone 1: La forêt sans retour* (**Smith**, Delcourt);
- Prijs voor een auteur met niet meer dan 3 albums (Coup de coeur): *L'oeil du chat* (**Fabio**, Seuil);
- Publieksprijs: *Thorgal 21: La couronne d'Ogotaï* (**Rosinski/Van Hamme**, Lombard);
- Jeugdalbum (7/8 jaar): *Toupoil 2: Le pic de l'ours* (**Monfort**, Keit Vimp Bev);
- Jeugdalbum (9/12 jaar): *Titeuf 4: C'est pô juste!* (**Titeuf**, Glénat).
- Beste fanzine: *La Monstrueuse*.

Naast de Alph Arts waren er ook nog de:

- Prix René Goscinny (beste jeugdige scenarist): **Sylvain Chomet** voor *Léon la Came* (tekeningen van **De Crécy**, Casterman);
- Prix de l'école de l'image (beste oeuvre, beste auteur of beste uitgeverij op het gebied van de visuele vertelling): Uitgeverij L'Association;
- Prix des Librairies Spécialisés de BD (prijs van de stripspeciaalzaken): *L'autoroute du soleil* (**Baru**, Casterman);
- Prix Bloody Mary de la Presse Spécialisée (Persprijs): *L'histoire du conteur Electrique* (**Fred**, Dargaud);
- Prix International de la BD Chrétienne Francophone (beste Franstalige christelijke album): *Jésus de Nazareth* (**Madsen**, Delcourt);
- Prix du Jury Oecuménique (beste strip volgens weer een andere christelijke jury): *Julien Boisvert 4: Charles* (**Plessix/Dieter**, Delcourt).

De Grand Prix de la Ville d'Angoulême ging dit jaar naar **André Juillard** (in Nederland vooral bekend door zijn reeksen *Alwin, Arno, Goudrovers, Roodmasker* en *De 7 levens van de Sperwer*).

AvO

Nederlandstalige manga

De Belgische uitgeverij Mana heeft de eerste Nederlandstalige strips van Japanse bodem uitgebracht. Het gaat om de delen 1 en 2 van de serie *Appleseed*. Andere reeksen die op stapel staan zijn *RG Veda, Black Magic, Tokyo Babylon* en *Orion*. Ook gaat Mana een blad – *Katsura* – uitgeven dat de lezer informeert over oosterse strips, animatiefilms, videobanden, CD ROM's, kortom alles dat met anime te maken heeft. Het is nog niet geheel duidelijk wanneer Katsura voor het eerst verschijnt. De reden hiervoor is dat Mana in twijfel verkeert of het blad twee- of driemaandelijks hoort te verschijnen.

MK

Flippo

De flippo-rage lijkt zijn hoogtepunt te hebben bereikt. De liefhebber wordt bestookt met flippo's waarop Batman, voetballers, tekenfilmfiguren, vertederende poesjes, hondjes en monsters staan afgedrukt. In al dit flippogeweld heeft chipsfabrikant Smiths weer iets nieuws uit de kast gehaald om hun chips-omzet en flippominnend Nederland op te krikken: de Chee-tos 24 Game-flippo.

Het gaat om een rekenflippo die is gebaseerd op een Amerikaanse rage, de 24 Game. Op de achterzijde van de flippo staan vier getallen afgedrukt, waarmee middels optellen, aftrekken, delen en vermenigvuldigen het eindgetal 24 moet worden gevormd. Degene die dit het snelst kan, mag de flippo houden.

Op de voorzijde van de flippo staat *Chester*, de Smiths-mascotte die voor het eerst verscheen op de zakken van de *Chee-tos*-chips. Later verscheen dit luipaardje op de techno-flippo (een flippo die je middels kleine inkepingen in de rand aan elkaar kunt bevestigen) naast de *Loony Tunes*-figuren die al enige tijd op de flippo's werden afgedrukt.

Door het hoofdrekenen een speelse vorm te geven is het de bedoeling kinderen met reken-problemen te stimuleren. Daarnaast wordt in het basisonderwijs vanaf maart een landelijke competitie voor de hoogste groepen gehouden. De drie beste leerlingen kunnen meedoen aan de provinciale kampioenschappen. In juni worden in Amsterdam de landelijke kampioenschappen gehouden, waar de provincies tegen elkaar strijden met hun vier beste spelers.

CA

Len Munnik

Sinds 1981 tekent **Len Munnik** dagelijks een politieke prent voor het dagblad *Trouw*. Daarnaast heeft hij werk gemaakt voor organisaties als het

PRIJSVRAAG

Eerder deze maand verscheen de **Disney**-klassieker *101 Dalmatiërs* (1961) eindelijk op video. Stripschrift geeft 5 exclusieve vierkleuren-lithografieën van een scène uit de film aan inzenders van het goede antwoord op de volgende vraag:

Waar ligt Dalmatië?

Stuur het antwoord vóór 21 maart aan:
101 Dalmatiërs-prijsvraag
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam

De 5 winnaars maken we bekend in nummer 290 en discussiëren over die uitslag doen we liever niet.

WONDERLAND
STRIPS EN SCIENCE FICTION
GESPECIALISEERD IN COMICS
SOEMBAWASTRAAT 54A 1095 XC AMSTERDAM
020-694 35 62

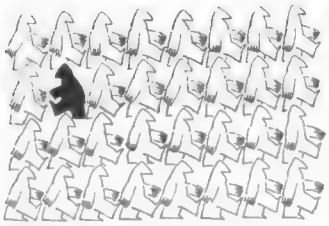

Wereldnatuurfonds en Novib. En nu is er ook een heuse tentoonstelling van Munniks werk en wel in het Verzetsmuseum Zuid-Holland in Gouda. Het museum en Munnik hebben samen een selectie gemaakt uit de prenten van Munnik en daarbij gingen ze uit van de gedachte dat het verzet uit de Tweede Wereldoorlog een voorbeeld en inspiratiebron is voor de huidige strijd voor vrede, vrijheid en mensenrechten. De tentoonstelling loopt tot en met 4 maart.
Info: Verzetsmuseum Zuid-Holland, Turfmarkt 30, 2801 HA Gouda, (+31) 0182-520385.

HW

Muziek in een kader

Ieder jaar geeft auteursrechtenorganisatie Buma/Stemra voor haar relaties een boekje uit waarin een bepaald aspect van de muziek wordt toegelicht. Dit jaar heeft **Henk Penseel** het boekje *Muziek in een kader* geschreven. De wederzijdse beïnvloeding van muzikanten en striptekenaars staat erin centraal. Met zevenmijlslaarzen doorloopt Penseel de geschiedenis van de strip en staat steeds even stil bij de personen die zich bewegen op het raakvlak van beide kunstuitingen. **Robert Crumb** en **Bram Vermeulen** zijn daar bij uitstek voorbeelden van. Een naam die in dit verband ook zeker niet onvermeld mag blijven is **Peter Pontiac**, wiens vijfde review geheel aan de Rock & Roll gewijd is. Maar gezien de belangen van Buma/Stemra is het voor Penseel 'niet de meest voor de hand liggende naam om in dit verhaal op te nemen, omdat zijn eerste illustraties op bootlegsongbooks staan'.
Henk Penseel is docent bij de Stichting Reclame- en Marketing-

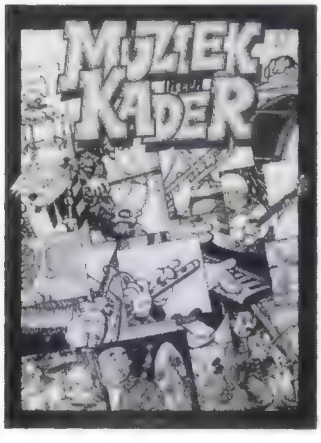

onderwijs. Hij is duidelijk een groot liefhebber van muziek en hij kent zijn strips. Al met al is het luchtig, rijkelijk geïllustreerd boekje geworden waarin ieder wel iets van zijn gading kan vinden. Alleen de vele spelfouten in persoons- en serienamen zijn uitermate storend.
Info: Buma/Stemra, Postbus 725, 1180 AS Amstelveen, (+31) 020-5407911.

TB

Strips in eigen beheer

Denisov.
Kenmerkend voor veel strips die in eigen beheer worden uitgegeven is de kleine oplage. Dat heeft aspirantstripmaker **Denisov** in zijn oren geknoopt: van zijn eerste boek verschenen slechts 25 exemplaren. De titel is *Denisov's stome kutmopjesboek*. Hij verzuimt echter in dit boek te vertellen wat een stoom kutmopje nou eigenlijk is ... Wellicht is stoom een eigen bedacht synoniem voor melig, want dat zijn de grappen in het boek zonder meer.
Bijzonder aardig in het kutmopjesboek zijn de reeksen grapjes van één strook, waarin op een thema of een hoofdpersoon wat dieper wordt ingegaan. Dat maakt dat er tussen de chaotische reeks tekeningen en cartoons toch zo af en toe iets van een lijn in het boek zit. Bovendien geeft het de lezer de mogelijkheid om iets van de

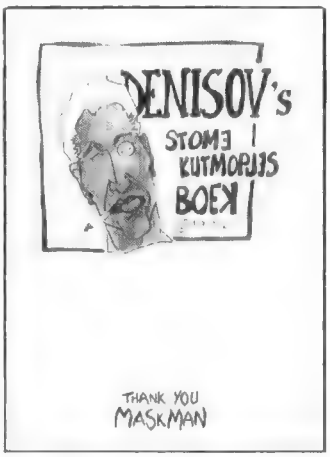

stome humor van Denisov te begrijpen.
Info: Veurseweg 215 boot 1, 2251 AC Voorschoten.

Freelook 15.
Dit nummer van het Rotterdamse tijdschrift staat vol met werk van onbekende jonge illustratoren, beeldend kunstenaars en striptekenaars. Bij het doorbladeren vallen twee dingen op: in de eerste plaats staan er geen paginanummers of titels bij de afbeeldingen. Daardoor is het bijna onmogelijk om aan de hand van de inhoudsopgave te bepalen wie wat heeft gemaakt.

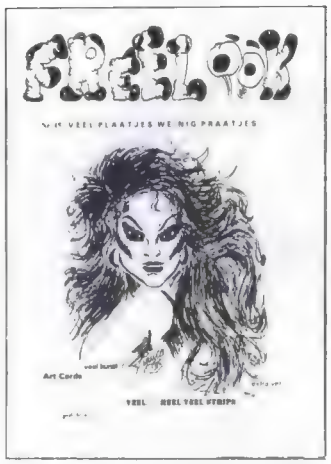

Enkel door eventueel aanwezige handtekeningen te ontcijferen is het in een paar gevallen mogelijk een naam bij een illustratie te plaatsen. De tweede opvallende eigenschap van *Freelook* is de wisselende kwaliteit van de inhoud. Zo zijn er hele aardige illustraties die het midden houden tussen graffiti en comic/strip-illustraties. Ook staat er in dit tijdschrift veelbelovend werk van jonge stripauteurs die zijn verbonden aan *Galerie Slaphanger*. Daar staat tegenover dat ongeveer veertig procent van de afgebeelde illustraties en strips zo overduidelijk door hobbyisten en klungelaars is gemaakt dat je je afvraagt waarom het eigenlijk is afgedrukt. Desalniettemin blijft *Freelook* een blad dat een aardig beeld geeft van de ontwikkelingen in het alternatieve circuit.
Info: Grote visserijstraat 31b, 3026 CB Rotterdam.

Huutkees Komixx 1 en 2.
En wie kent Mr. Snoid nog? Hij was het kleine door **Robert Crumb** getekende opdondertje dat in een reet woonde. **Rohnny Witvrouw** is hem in ieder geval niet vergeten, want onder het pseudoniem **Snoid** heeft hij op de kopieermachine een aantal van zijn tekeningen vermenigvuldigd en aan elkaar geniet. Resultaat is het eerste nummer van *Huutkees Komixx*: een verzameling van vieze, bizarre en spitsvondige cartoons. De grafische en thematische invloeden van oude undergrounders als **Crumb**, **Wolverton** en **Wilson** druipen ervan af. Jammer is het dat Snoid zich in zijn tekeningen beperkt tot de weergave van pratende hoofden en enkel de hoogstnoodzakelijke voorwerpen.
In *Huutkees Komixx 1* worden onderwerpen aangesneden als kots, poep, geweld, drank en seks. Ondanks dat slaagt Snoid er toch nog in om bij vlagen grappig – en zelfs een heel klein beetje intelligent – in zijn cartoons te zijn. En dat is toch heel wat als je je bedenkt dat je *Huutkees Komixx 1* al

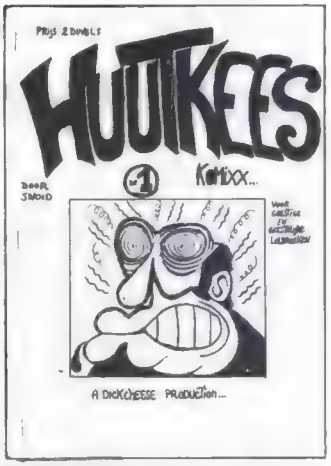

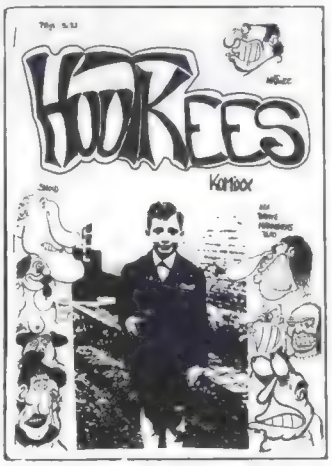

voor 2 Duvels in je bezit kunt krijgen...
Ook nummer 2 bestaat nog uit aan elkaar geniette stenciltjes. Toch is er iets opvallends: tekenaar Snoid heeft zichzelf overtroffen in grofheid met zijn nieuwe grappen over poep, religie en seks.
Info: Steenbergstraat 5, 3806 Velm, België.

Impuls 10.
Soms zijn er van die strips die de pagina's uitknallen met denderende actie, een flitsende beeldregie en sprekend tekenwerk. Eén van die strips staat in de tiende *Impuls*. De titel is *Bulls-eye* en de makers zijn **René Bressers** en **Jan Vriends**. Bij lezing lijkt deze strip eerst een spannend verhaal, maar uiteindelijk blijkt het toch een grap van vier pagina's.

De rest van de strips in dit nummer zijn van een ander kaliber. Wel bijzonder is dat de humoristische strips zich niet verliezen in geweld, seks en viezigheid, maar nette, fijngevoelige humor brengen. Dat zegt toch iets over het niveau waar de redactie van dit blad naar streeft.
Info: Bloemstraat 30a, 9712 LE Groningen.

Incognito 8.
In dit nummer staan een heleboel goede strips, maar uitschieter is toch wel het drie pagina's tellende verhaal *Twice upon a time in the west* van de tot nu toe onbekende tekenaar **Grijs**

Grob. Zonder een woord te gebruiken vertelt Grob in tekenfilmstijl het verhaal van een zeer eigenaardig pistolenduel. Niet één keer wisselt hij van perspectief en toch ogen zijn pagina's fraai en is er genoeg actie.
Ook zeer de moeite waard zijn het lichtelijk sadistische *Goofy*-verhaal van **Floris Oudshoorn**, **Maaike Hartjes**' bijzonder mooi getekende bijdrage aan de kettingstrip *Het lieve leven*, **Erik Krieks** fraaie aflevering van *Gutsman* en **Marcel de Jongs**

versie van een manga. Het is echt allemaal opvallend goed: ook de niet hierboven genoemde strips in deze Incognito overstijgen stuk voor stuk de middelmaat van het amateurcircuit.
Info: Bergblauwstraat 296, 1503 ML Zaandam.

Iris 13.
Dat is nog eens leuk! In *Iris 12* stond het eerste deel van **Mark Retera**'s strip *The Kettles* en prompt verschijnt nummer 13 in de vorm van een klein singletje. Op de voorkant prijken The Kettles op dusdanige wijze dat de gelijkenis met de single *Help* van **The Beatles** absoluut geen toeval meer kan zijn. Sterker nog: elk album en iedere belevenis van The Kettles doet denken aan de Engelse band. Neem nou alleen maar hun hit *Aardbeienvelden voor altijd*. Jammer dat in deze Iris al weer de laatste aflevering staat van dit verhaal.
Verder vult de tekenaar **Gnoe** maar liefst vijf pagina's met een komisch getekend, maar desalniettemin stemmig verhaal. De titel is *Horlepiep*. **Mark Schilders** schittert met vier komische strookjes over de olifant Sylvain. Verder is er werk van **Hommel**, **Frank Antonie**, **Wilf**, **Peter Nuyten**, **Reinder Dijkhuis**, **Remco Polman**, **Jan Krol**, **Mark Middelhuis**, **Marcel Grotens**, **Koho**, **Paul Hoogma** en **Michiel van de Pol**.
Info: 2e Walstraat 77, 6511 LP Nijmegen.

Sputnik 3.
Speciaal voor het stripfestijn in Dordrecht van 25 juni 1995 maakte de redactie van *Sputnik* het derde nummer op A6- in plaats van A5-formaat. Het is een aardig stukje huisvlijt van

twaalf kleine pagina's met muziekrecensies, concertreviews en stripjes. Héél eigenaardig is het feit dat nergens in *Sputnik* een redactie-adres vermeld wordt. En dat terwijl het blad nog abonnees zoekt ... Potentiële lezers zullen het blad dus los moeten kopen voor het luttele bedrag van *f*1 / Bfr.20.

De Stripper 21.
Slechts weinig redacties van amateurstripbladen hebben zo'n nauwomlijnde doelstelling voor ogen als de mensen van *De Stripper*. Het is hen er vooral om te doen jonge stripmakers een plaats te geven om te publiceren en daarmee deze tekenaars in hun werk te stimuleren, maar ook middels commentaar en ingekomen brieven opbouwend te bekritiseren.
De Stripper is een blad met strips van wisselende stijlen, origine en kwaliteit. Sommige pagina's vragen er om

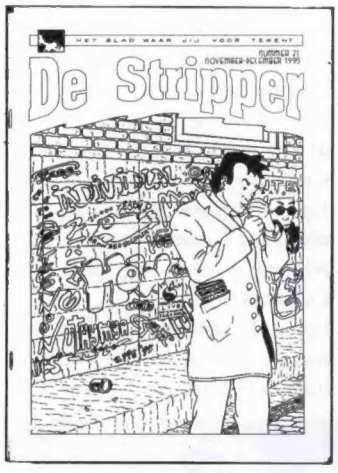

na een eerste oppervlakkige blik te worden overgeslagen, andere maken direct nieuwsgierig en blijken na lezing aangenaam te kunnen verrassen. Het leukste van het blad zijn de laatste twee pagina's waarin in de rubriek 'gestript' de strips uit de voorgaande nummers kritisch beschouwd worden.
In *De Stripper* staan geen advertenties en zo komt het dat blad volledig wordt gefinancierd door de tekenaars zelf en de abonnees. Echt duur is dat niet voor de lezer: drie nummers kosten *f*11 / Bfr.250 en zes nummers *f*21,50 / Bfr.450.
Info: Haagplein 52, 2311 AD Leiden.

Tomoyo.
De strips van **Mark Hendriks** lijken saai. Hij is een stripmaker die enkel werkt met zwart en wit. Er zijn geen grijstinten in zijn afbeeldingen. Zijn plaatjes lees je van links naar rechts, zonder dat er ooit een grote plaat is waarvoor je je leesrichting even moet aanpassen. Daarnaast zijn Hendriks' camera-instellingen statisch. Soms gebruikt hij bijna een hele pagina lang hetzelfde perspectief. Het is allemaal weinig spannend zo op het eerste gezicht.
Maar schijn bedriegt. Dat laat Hendriks bovenal blijken met het 52 pagina's tellende album *Tomoyo*, dat in een oplage van 100 stuks is verschenen bij Uitgeverij RdH. Het boek bevat twee eenvoudige verhalen over een Japanse actrice die een weg zoekt door het leven, met name op het gebied van de liefde. Ondanks zijn statische tekenstijl en emotieloze weergave van gezichten is Hendriks erin geslaagd een meeslepende, bijna sprookjesachtige sfeer te creëren. Wellicht komt dat omdat juist die tekenstijl ervoor zorgt dat de lezer zelf vanuit zijn fantasie invulling kan geven aan de werkelijkheid die achter die eenvoudige tekeningen schuilgaat.
Kortom: Hendriks is erin geslaagd om met een opvallend boek te komen waarin hij het optimale uit zijn vertel-

en tekenstijl weet te halen en definitief bewijst hoe mooi de eenvoud kan zijn. Jammer dat er zo weinig van gedrukt zijn!
Info: Stadhoudersweg 91b, 3039 EB Rotterdam. HW

stripboekverkopers aan de Hamburgerbrug
stripwinkel
BLUNDER
Oudegracht 203 • 3511 NH Utrecht
Tel. & Fax: 030 / 2 311 461

Verloren zonen

De geruchten hingen al een tijdje in de lucht. Sommige van die geruchten waren zelfs zo vergezocht dat menigeen zich hoofdschuddend probeerde te distantiëren van deze dwaze kermis. Echter, aan alle roddel en achterklap kwam plotseling een eind toen een officiële persconferentie door Marvel Comics werd georganiseerd. Een persconferentie waar eindelijk de waarheid werd onthuld. Jim Lee en Rob Liefeld keren – na een krappe vier jaar geleden Marvel de rug te hebben toegekeerd – weer terug.

Hoe zat het ook alweer? Jim Lee en Rob Liefeld hebben allebei een periode van ongekende populariteit gekend bij uitgeverij Marvel Comics. Hun ster was rijzende en nadat Jim met zijn tekenwerk op de bestseller X-Men 1 alle records brak (acht miljoen stuks verkocht) en Rob het ook niet slecht deed met de door hem getekende X-Force 1 (goed voor vijf miljoen stuks), leek hun toekomst bij Marvel wel haast verzekerd.

Totdat zij in 1992 plotseling samen met een paar andere bekende een zeer beroemde tekenaars zoals Todd McFarlane en Erik Larsen bij Marvel vertrokken om hun eigen uitgeverij Image Comics op poten te zetten. Aanvankelijk werd deze stap met argwaan bekeken, maar vier jaar later is Image uitgegroeid tot de op twee na grootste uitgeverij, waarvoor Jim Lee populaire series als WildCATs en Gen13 heeft gecreëerd en waar Rob Liefeld verantwoordelijk is voor een hele reeks van goed aanslaande comics, waaronder Youngblood en Glory.

Hoewel de heren verbonden zullen blijven aan hun eigen tekenstudio's en dus ook gewoon voor Image blijven produceren, hebben zij een persoonlijk contract met Marvel getekend. Dit contract verbindt hen voor een periode van twaalf maanden aan de uitgeverij en in die tijd gaan zij werken aan vier van Marvels langstlopende series. Captain America, The Avengers, Iron Man en The Fantastic Four zullen door Lee en Liefeld nieuw leven moeten worden ingeblazen, waarbij zij volledig worden vrijgelaten in wat zij willen doen met de personages uit de vier series. Bovendien zullen ze ten minste de eerste zes nummers van één serie ook zelf tekenen. Jim neemt The Fantastic Four voor zijn rekening en Rob buigt zich over Captain America.

Het is de bedoeling dat bovengenoemde vier series een hechtere band met elkaar gaan vormen, wat natuurlijk wordt bereikt middels cross-overs. Marvels hoofdredacteur Bob Harras verklaarde dat deze stap nog maar het begin is van een groots opgezet plan voor 1997. Wat dat alles precies gaat inhouden wilde Harras liever niet kwijt, maar hij voegde er wel aan toe dat Marvel binnenkort meer verrassende mededelingen zal doen.

Voor de fan is de terugkeer van Lee en Liefeld positief. Twee van de populairste tekenaars van dit moment worden gecombineerd met een paar van de oudste en bekendste personages in de comicwereld. Daar komt bij dat beide partijen deze zet in hun eigen voordeel kunnen uitleggen. Marvel kan triomfantelijk lachen onder het mom 'Zie je wel? Ze keren met hangende pootjes terug,' en Lee en Liefeld kunnen volhouden dat het hun overwinning is dat Marvel smekend om hun terugkeer heeft gevraagd en dat ze echt niet zonder hun talenten kunnen.

Wie van de twee gelijk heeft, zullen we pas weten als de vier series in de tweede helft van dit jaar verschijnen.

DC en Marvel: *Amalgam*.

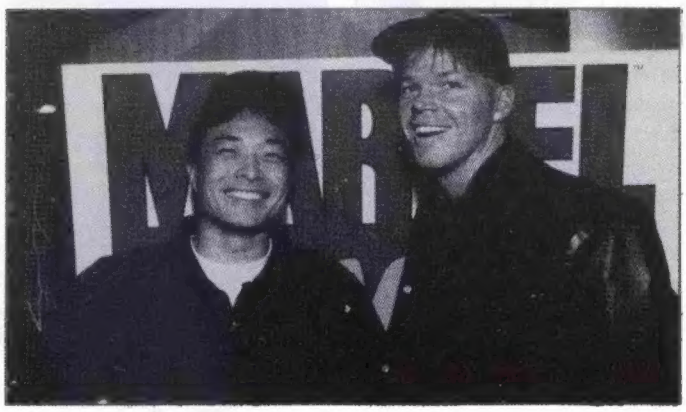

Lee & Liefeld terug bij Marvel.

Amalgaam

Marvel Comics zit overigens toch al niet graag stil. Het zijn woelige tijden voor de gehele comicindustrie, Het aantal abonnementen loopt gestaag terug en nadert een dieptepunt, Marvel reorganiseert en ontslaat menig medewerker, en als publiekstrekker probeert Marvel het op een akkoordje met DC Comics te gooien. Het is opvallend hoe vaak deze twee grootste uitgeverijen de laatste maanden met elkaar hebben samengewerkt, waar het vroeger altijd haat en nijd tussen hen was. Het vermoeden rijst dan ook sterk dat die samenwerking een noodoplossing is om de huidige perikelen te overleven. Samen staat iedereen sterker.

Na het opvallende project DC vs Marvel, brengen de beide uitgeverijen nu Amalgam Comics op de markt. Eén week lang staan de normale series stil en neemt een dozijn nieuwe eenmalige titels het over. Wat is namelijk het geval? Als een direct gevolg van de gebeurtenissen in de eerder genoemde DC vs Marvel, botst het Marvel-universum met het DC-universum, waardoor deze beide samensmelten. Een amalgaam universum dus. Een willekeurige blik levert het volgende

Hitman, door Garth Ennis.

beeld op. Amazon is een kruising tussen Wonder Woman en Storm, getekend door het team dat ooit Uncanny X-Men tot ongekende hoogten bracht: John Byrne en Terry Austin. Dr. Fate en Doctor Strange smelten samen in Doctor Strangefate en Legends of the Dark Claw verhaalt over de avonturen van een kruising tussen Wolverine en Batman. Spider-Boy is het resultaat van een beetje Spider-Man en een beetje Superboy, geschreven door

door
OLAV BEEMER

Karl Kesel en getekend door Mike Wieringo (bekend van Robin) en als laatste zeer interessante samensmelting levert de combinatie van de beide superheldenteams X-Men en Justice League America de comic JLX op.
In deze eenmalige comics kunnen de schrijvers en tekenaar zich helemaal laten gaan en hun fantasie loslaten op nieuwe concepten die normaal nooit en te nimmer het daglicht hadden gezien. Deze unieke mogelijkheid tot ongebreideld creatief denken moet genoeg zijn om dit nieuwste project van Marvel en DC een interessant succes te maken.

Slaap lekker

Samenwerking met andere uitgeverijen of niet, DC Comics weet dondersgoed dat enkel en alleen met dit soort projecten geen gezonde toekomst is gegarandeerd. Vandaar dat kwaliteit steeds vaker de hoogste prioriteit krijgt. Slechte series worden zonder pardon stopgezet en maar heel sporadisch wordt een paar nieuwe titels op de markt geschoven. Maar als dat dan gebeurt, zijn het vaak wel zeer interessante series die kunnen rekenen op een grote steun van de lezers.
The Dreaming is een goed voorbeeld daarvan. Deze serie, die in april voor het eerst zal verschijnen,

Artemis: Requiem.

is een vervolg op de immer populaire maar onlangs gestopte serie Sandman. Neil Gaiman, de man achter laatstgenoemde comic zal zich veelvuldig bezig houden met de supervisie over het nieuwe project dat een soort podium wordt voor allerlei grote namen uit de comicwereld. In de eerste drie nummers, die worden gemaakt door Terry LaBan (van Grendel Tales) en Peter Snejbjerg, draait alles om de belangrijkste bijfiguren uit Sandman.

The Dreaming, een nieuw hoofdstuk.

Door de continue strubbelingen tussen Cain en Abel verlaat de kleine draak Goldie hun huis en trekt de wijde wereld van The Dreaming in. Daarna ontspint zich een avontuur waarin kanten van deze plek worden getoond die nog nimmer gezien zijn, maar voor de prijs van $2.50 kan iedereen zich verzekeren van een blik in de geheimzinnige wereld die The Dreaming heet.
Ook nieuw is Hitman, een serie geschreven door de altijd enerverende Brit Garth Ennis (bekend van zijn brutale werk voor de serie Preacher) en getekend door John McCrea. Hoewel bekende DC-helden en -schurken als Batman en The Joker hun opwachting maken in de eerste drie nummers, verhaalt Hitman voornamelijk over een huurmoordenaar met een paar listige superkrachten en zijn verwikkelingen rondom een duo vreemd uitziende wezens die hem als hun brenger van de dood willen verkrijgen. Droge humor, stevig geweld en open tekeningen maken deze serie een aanwinst voor de liefhebbers van het wat zwaardere werk. Voor $2.25 per deel ben je reeds eigenaar.
Naast langlopende series heeft DC ook twee nieuwe mini-series op het programma staan. Batman Black and White is een vierdelige miniserie van achtenveertig pagina's tellende werkjes over de persoonlijke held van Gotham, met daarin korte zwart/wit-verhalen door grote meesters als Neil Gaiman, Brian Bolland, Dennis O'Neil en Simon Bisley. Het eerste deel draagt daarboven nog een cover getekend door Jim Lee. In de tijd dat zwart/wit-comics weer in opkomst zijn, lijkt deze mini-serie een schot in de roos. Een stuk minder geldt dat voor het zesdelige Artemis: Requiem, een soort vervolg op de immens populaire verhaallijn, geschreven door William Messner-Loebs, die in Wonder Woman 100 tot een einde kwam. Althans, dat dacht iedereen. De heldin Artemis leeft blijkbaar nog en Wonder Woman moet zich inzetten om haar uit de klauwen van een demon te redden. Met tekeningen van Ed Benes (een regelrechte kloon qua tekenstijl van Mike Deodato Jr. (de tekenaar die Wonder Woman nieuw leven inblies) ruikt dit naar een wel erg commercieel project. De redacteuren moeten het geld hebben geroken. Kan niet anders.

Tekno en Acclaim wankelen

Met veel tam-tam werd medio 1995 Tekno-Comix aangekondigd, maar bijna twee jaar en zeven nieuwe titels later, begint het erop te lijken dat het hangen of wurgen is bij deze uitgeverij. Werd onlangs reeds een aantal series omgezet in mini-series, nu moet een grootschalige crossover wat lucht bieden. Het verhaal, dat door alle zeven Tekno-titels loopt en begint in de nieuwe serie Wheel of Worlds, koppelt alle series aan elkaar. Voor die gelegenheid beginnen deze titels weer met een nummer 1, met uitzondering van Primortals, welke met nummer 0 begint.

Een zelfde soort verhaal gaat op voor Acclaim Comics, vroeger beter bekend als Valiant. Waar het geld moet worden binnengehaald met de onnoemelijk populaire Magic-comics blijft de traditionele superheldenlijn van Acclaim achter. Met minder titels dan ooit en plannen om bepaalde series weer met een nummer 1 te laten beginnen, blijkt ook hier een kwestie van hangen of wurgen te zijn aangebroken. De komende maanden zullen wellicht bepalend zijn voor de toekomst van Tekno en Acclaim.

Batman in zwart/wit.

GREGOR

WAT ZEGGEN JULLIE VAN M'N NIEUWE UITRUSTING, HÈ? HIERMEE HEB IK EEN OUDE FAMILIE-TRADITIE HERSTELD. IK STAM NAMELIJK UIT EEN OUD JAGERSGESLACHT...
EN HET JACHTINSTINCT VERLOOCHENT ZICH NOOIT... LET OP..
LET OP... DAAR VLIEGT EEN KOPPEL PATRIJZEN UIT HET STRUIKGEWAS..
...IK LEG AAN... VUUR... RAAK..!

DODELIJK GETROFFEN STORTEN DE TWEE BEESTJES TER AARDE!
AHA, DAAR PROBEERT DE SNELLE HAAS AAN ZIJN LOT TE ONTSNAPPEN...
RAZEND SNEL LAAD IK MIJN GEWEER...
VUUR! EN HET DAPPERE BEESTJE HEEFT ZIJN LAATSTE STRONG GEMAAKT!

MAAR WAT IS DAT? TETERETÈÈÈÈÈT... MIJN DRIJVERS HEBBEN EEN REEBOK GESIGNALEERD ...
DAAR IS 'IE PANG..!
EEN PRACHTIGE BUIT... NOG DUIZELIG VAN DE KRUITDAMP EN DE GEUR VAN HET VERSE BLOED... HÉ, WAT MANKEERT JULIE..?
BEEEH
SNIK
BÛÛÛH

...MIJN PAPPIE IS EEN MOORDENAAR..!
BRUUT... SADIST... SNIK...
DAT IS MIJN PAPPIE NIET... BÛÛÛH
GOED, GOED, IK HEB HET BEGREPEN!
MAAR MENEER, MOET U DAN UW GELD NIET TERUG..?
NEE... STORT DAT MAAR OP REKENING VAN DE DIERENBESCHERMING!